

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Diplomová práce

MEZINÁRODNÍ ADOPCE DĚTÍ Z UGANDY

Vedoucí práce: Doc. Tomáš Machula, Ph.D., Th.D.

Autor práce: Miroslava Doležalová

Studijní obor: Etika v sociální práci

Forma studia: kombinovaná

2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum 31. 3. 2016

.....

Podpis studenta

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, kterým byl Doc. Tomáš Machula, Ph.D., Th.D. za jeho rady a čas, který mi věnoval. Dále také děkuji respondentům, kteří mi poskytli potřebné informace.

Obsah

Úvod	5
1 Uganda	7
1.1 Obecné informace	7
1.2 Dr. Milton Apollo Obote	7
1.3 Idi Amin	8
1.4 Yoweri Museveni	9
1.5 Joseph Kony	10
2 Současná situace v Ugandě	11
2.1 Politická situace	11
2.2 Ekonomická situace	11
2.3 Struktura obyvatelstva	12
2.4 Populace a socio-ekonomický vývoj	13
3 HIV/AIDS	16
3.1 Prevalence HIV	16
3.2 HIV Zátěž	16
4 Statistické údaje týkající se sirotků a opuštěných dětí	19
4.1 Klíčové problémy ústavní péče	20
5 Národní a mezinárodní programy věnující se problematice sirotků a opuštěných dětí	23
6 Obecné seznámení s mezinárodními adopcemi a legislativou	27
6.1 Haagská úmluva o mezinárodně právní ochraně dětí	27
6.2 UNCRC – Úmluva o právech dítěte	31
6.3 Listina základních práv Evropské unie	32
6.4 Evropská úmluva o osvojení dětí (Rada Evropy 1967)	32
7 Mezinárodní adopce na straně Ugandy	33
7.1 Hierarchie právního systému v Ugandě	34
7.2 Pěstounství	36
7.3 Poručnictví jako mezistupeň mezi pěstounstvím a adopcí	36
7.4 Adopce	39
7.5 Krok za krokem v praxi	41
7.5.1 Kdo může adoptovat	45
7.5.2 Doba trvání procesu adopce	45

7.5.3	Posouzení žádosti soudem	45
7.5.4	Poplatky v průběhu procesu	46
8	Mezinárodní adopce v České republice	48
8.1	Vnitřní legislativa České republiky	51
9	Etická rovina mezirasové adopce	55
9.1	Rasa, kultura, původ.....	56
9.2	Role rasy – pro a proti	58
9.3	Pro a proti z perspektivy rodičů a okolí rodiny	61
9.4	Rasismus.....	63
9.5	Vlastní identita	64
9.6	Osobní zkušenosti	65
9.7	Být bílý znamená být privilegovaný	72
	Závěr.....	74
	Seznam použitých zdrojů	76
	Seznam příloh.....	81
	Abstrakt.....	96
	Abstract	97

Úvod

Adoptovat si černošské dítě se začíná po vzoru mnohých celebrit rozmáhat jako nový módní trend. Není to však adopce na dálku, kdy sponzor podporuje dítě ve vzdělání a na dálku s ním také udržuje kontakt. V tomto případě se jedná o adopci, kdy je dítě fyzicky převezeno do České republiky. Pro černošské dítě to znamená přizpůsobit se životu v majoritní bílé společnosti, mluvící jiným jazykem a mající naprosto odlišný kulturní, někdy i náboženský základ.

Cílem práce je zaměřit se na etickou stránku mezirasových adoptí a pokusit se zjistit, zda je opravdu v nejlepším zájmu dítěte, či pouze naplněním přání žadatele o adopci. Práce se zaměří na to, zda již ze samotné podstaty různosti rasy dítěte a adoptivních rodičů není eticky nesprávná. Zda tlak rasové a kulturní odlišnosti není natolik zásadní, že negativně ovlivní další vývoj dítěte. Porovnáním informačních zdrojů práce konfrontuje různé názory odborné i laické veřejnosti.

První část práce podá obecné základní informace o Ugandě jako zemi původu dětí. Informace budou zacíleny především na oblasti, které přímo ovlivňují současnou situaci země a počet osiřelých a opuštěných dětí v zemi. Protože se práce prioritně nezajímá o historii země, podíváme se pouze na posledních padesát let, tedy od získání nezávislosti až dodnes. Jedná se tedy o velmi stručný historický základ poukazující na to, že země od získání nezávislosti procházela obdobím konfliktů, válek, politické a ekonomické nestability. Desetiletí nestability jsou kořenem dnešních problémů země.

Již podrobněji bude popsána socio-ekonomická situace země a problematika HIV/AIDS. Právě toto jsou dva nejhlavnější faktory ovlivňující počet osiřelých dětí. Porovnáme statistiky poukazující na populaci velmi nízkého věkového průměru a procenta týkající se opuštěných a osiřelých dětí.

Druhá část práce se zaměří již na zmíněné téma mezinárodních adoptí. Jde o to vysvětlit proces mezinárodních adoptí jak na mezinárodní úrovni, včetně legislativních rámců, tak na úrovni obou států – Ugandy i České republiky. Tímto vstupem se práce postupně překlápí do etické roviny a hledání odpovědí na kladené otázky. Je správné vystavit dítě tlaku života v majoritní společnosti, která cizí kultury ve své zemi mírně řečeno neví? Do jaké míry ovlivní dítě život v majoritní společnosti? Jak ovlivní jeho vývoj a hledání vlastní identity? Jak se dítě, potažmo jeho rodina, vypořádává s rasismem, předsudky a stereotypy myšlení? Je tento druh adoptce opravdu v nejlepším zájmu dítěte? A na druhou stranu je vůbec možné porovnávat rasu

a kulturu na stejných vahách jako naplnění zcela základních biologických potřeb a šanci na přežití? Není víc možnost získání vzdělání, péče a lásky v rámci nové, milující rodiny? Jak tedy ovlivňuje adopce dítě a jeho novou rodinu, potažmo společnost?

Odpovědi na kladené otázky se pokusíme získat z různých zdrojů, televizních diskuzí, literatury, tisku, ale i osobních zkušeností lidí, kteří vyrostli jako adoptované děti rasově odlišnou rodinou, zazní také názory jejich adoptivních rodičů.

1 Uganda

1.1 Obecné informace

Uganda je vnitrostátní stát patřící do východního bloku rovníkové Afriky. Sousedí na východě s Keňou, na severu s Jižním Sudánem, na západě s DR Kongo a Rwandou. Jižní část země omývá Viktoriino jezero, které sdílí s Tanzánií. Uganda je bývalou britskou kolonií. Z té doby také pochází základy práva, na jejichž pilířích stojí dodnes. Od získání nezávislosti v roce 1962 je stát oficiálně republikou s úředním jazykem angličtinou.

V zemi je ale na čtyři desítky původních etnických skupin a kmenů. Každý z nich má svůj vlastní kmenový jazyk a vlastní tradice. Největší kmen, Baganda, mluví jazykem Luganda a obývá království Buganda v jižní části země. Z názvu tohoto největšího království pochází také dnešní název státu – Uganda.

V historii země se objevilo několik velmi výrazných osobností, které rozdělily historii do několika vládnoucích etap. Níže uvedený stručný výčet demonstruje, že od získání nezávislosti nenašla země stabilitu ani klid. Roky nepokojů, nejistoty a válek ovlivnilo její další vývoj a dnešní situaci v zemi. I když je Uganda oficiálně demokratickým státem, o demokracii se dá hovořit jen stěží. A právě důsledkem krutovlád z dob minulých nemá dnešní obyvatelstvo nejmenší zájem o boje za svá práva či za změny v zemi.

Nestabilní politická scéna a ekonomická situace země mají přímý vliv na populační růst, na úroveň zdravotnické péče či školství, na problematiku HIV/AIDS a další. Tato fakta mají zase přímý vliv na počet osiřelých a opuštěných dětí v zemi.

1.2 Dr. Milton Apollo Obote

Po získání nezávislosti otevřel novou historickou etapu země muž jménem Milton Obote. Svoji politickou kariéru zahájil v Keni. Brzy po návratu do Ugandy se zapojil do politického života a následně se stal prvním premiérem země. Do čela státu, v té době oficiálně uznávaného jako království, byl zvolen král do té doby největšího, tedy bugandského království, Kabaka¹ Mutesa II. Obote a Mutesa se však nedokázali shodnout na vedení státu. Oba aktéři se snažili o získání nadvlády a docházelo k prvním nepokojům v zemi. Toto období je známé pod názvem Krize 1966.

¹ Kabaka – obecné označení pro krále kmene Baganda, které je používáno dodnes.

Obote byl jako premier zapleten do pašování zlata spolu s Idi Aminem, který byl toho času zástupcem velitele ugandské armády. Když parlament požadoval vyšetření celé záležitosti, zrušil Obote ústavu a nechal zatknout některé členy svého kabinetu. Na napětí, které vzniklo mezi ním a Mutesou reagoval pučem.

V dubnu v roce 1966 předložil Obote bez předchozích diskuzí novou konstituci. Svoji ministerskou kancelář prohlásil za prezidentskou a sám sebe za prezidenta. Uganda byla následně vyhlášena republikou. Král samozřejmě novou konstituci odmítl přijmout za platnou. Trval na verzi z roku 1962 a snažil se o udržení království. Situace se vyhrotila 24. května roku 1966, kdy byl palác krále napaden armádou v čele s generálem Idi Aminem. Králi se podařilo uprchnout a několik let poté v britském exilu zemřel. V roce 1967 Obote zrušil veškeré monarchické uspořádání a Uganda se stala státem jedné vládnoucí strany.

1.3 Idi Amin

Milton Obote však moc ve svých rukou neudržel tak dlouho, jak předpokládal. Byl svržen 25. ledna 1971 armádou generála Idi Amina, který se následně chopil moci. Tímto pučem bylo zahájeno osmileté období teroru a trýznění ugandského lidu. Během tohoto osmiletého období je evidováno na 300 000 ugand'anů, kteří přišli o život během soudních sporů vedených za jeho režimu.

Kromě tvrdé diktatury a militantní nadvlády je toto období také známé jako období ekonomického kolapsu země. Ten nastal ve chvíli, kdy Idi Amin vyhnal všechny Asiaty a Indý ze země. Ti totiž drželi veškerou ekonomiku v rukou.

Idi Amin byl fascinován královskými africkými střelci (ugandská vojenská jednotka). Ti vyžadovali fyzickou zdatnost, poslušnost a dokonale přesnou střelbu. To Idi Amin stoprocentně splňoval. V čem však rozhodně nelvádl, byla inteligence. Dosáhl pouze základního vzdělání.

Byl pověstný svou krutostí, pro kterou byl přezdíván jako "řezník z Kampaly". Sám sebe nazýval „Jeho veličenstvo doživotní prezident, polní maršál Al Hadji doktor Idi Amin, pán všeho tvorstva na souši i ve vodě, dobyvatel Britského impéria v celé Africe a především v Ugandě“.

V dubnu roku 1979 ugandští exilanti pod záštitou Uganda National Liberation Army (UNLA) společně s Tanzania Peoples Defense Force (TPDF) svrhli Aminův režim. Milton Obote se stal podruhé ugandským prezidentem. Během jeho druhého

funkčního období Uganda opět procházela velmi složitou dobou nejistoty, která byla poháněna bezpečnostními orgány vlády a pokračujícími boji, které zemi dál pustošily. Odhaduje se, že během pěti let vlády prezidenta Obote, přišlo o život na půl milionu ugand'anů. Ekonomika země byla zcela v ruinách stejně jako víra obyvatelstva ve vládu.

1.4 Yoweri Museveni

Začátkem roku 1981 jako přímý protest proti nepodařeným volbám, zmobilizoval Yoweri Kaguta Museveni síly společně s dalšími 26ti krajany a pod jménem vlasteneckého hnutí Nationa Resistance Army (NRA) zahájil válku o osvobození země. Jeho čin byl unikátní v tom, že narozdíl od všech předchozích to bylo poprvé v postkoloniální Africe, kdy se převrat stal bez jakékoli podpory ze zahraničí či vybudovaného zázemí v sousedních státech. Jedná se tak v podstatě o povstání utlačovaných ugandských občanů.

Do 26. února roku 1986 se hnutí NRA podařilo dostat zemi zcela pod svoji kontrolu. Yoweri Museveni Kaguta složil 29. února přísahu a stal se prezidentem republiky Uganda. Na prezidentském postu setrval dodnes.

Yoweri Musevenimu se za jeho skoro tricetileté vládnoucí období podařilo přinést do země drancované občanskými válkami a nepokoji relativní stabilitu a ekonomický růst. Během tohoto období bylo obyvatelstvo této země také svědkem nejúčinnějšího vnitrostátního jednání v souvislosti s reakcí na epidemii HIV/AIDS v Africe.

Jeho období bohužel není značeno pouze klady, ale opět válkami a ztrátami na životech ugandského obyvatelstva. Museveni zapojil Ugandu do občanské války v DR Kongu a jiných konfliktů v regionu Velkých jezer. Neslavné je také jeho referendum z roku 2005, zaměřené na omezení politického pluralismu. Kromě toho změnou ústavy, především vyjmutím limitu prezidentských mandátů, které mu zaručovalo prodloužení jeho vlády. Jako poslední vyjmul také věkový limit kandidátů na prezidenta, který již přesáhl. Tím si zaručil možnost opět kandidovat v prezidentských volbách v roce 2016. Uchýlil se také k řadě dalších podobných kroků, které nekorespondují s demokracií.

1.5 Joseph Kony

Museveniho vládnoucí období nebylo vždy obdobím míru. Povstání skupiny rebelů vystupující pod názvem Armády božího odporu (LRA) se zvětšilo v historii Ugandy svými nelidskými praktikami, drancováním vesnic, unášením dětí a armádou tvořenou z dětských vojáků brutálními metodami cvičených k boji.

LRA byla křesťanská sekta působící na severu Ugandy, v Jižním Sudánu a DR Kongu, která se začala formovat v osmdesátých letech právě proti vládě Yoweri Museveniho. Dá se říci, že do značné míry fungovala pod tlakem jakéhosi kultu osobnosti jejího vůdce Josepha Konyho, který sám sebe nazýval prorokem. Tato skupina zemi sužovala více než 25 let a její útoky byly zaměřeny především na civilní obyvatelstvo, drancování vesnic a unášení dětí. Konec řádění této rebelské skupiny můžeme datovat zhruba k roku 2005/2006. Ve Spojených státech byla tato skupina prohlášena za teroristickou a její vůdce byl obviněn za zločiny porušující lidská práva, včetně vražd, únosů, mrzačení, dětského sexuálního otroctví a nucením dětí k účasti v bojových akcích.

Toto období za sebou nechalo tisíce zpustošených vesnic, vdov a sirotek. Kromě toho se tisíce dětí a dětských vojáků začalo vracet ze zajetí. Celá dnešní mladá severougandská generace vyrostla v uprchlických táborech, kde jim nebyly předány zkušenosti předků jak přežít v nehostinném a suchém severu. Sever tak až do současnosti prochází procesem znovuoobnovování zapomenutého života.²

² *Uganda High Commission* [online]. Kampala: 2015, posl. úpravy 18. 9. 2015 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.ugandahighcommission.com/uganda-info-center/political-history>.

2 Současná situace v Ugandě

2.1 Politická situace

V posledních letech je Museveni označován za silně diktátorskou osobnost a západní svět i média čím dál častěji poukazují na jeho kroky, které jsou v rozporu s demokracií. Posledním důkazem jeho absolutní kontroly země byly prezidentské volby konané 17. února 2016. Po celý týden prezidentských voleb Museveni nakázal zablokovat veškeré sociální sítě a omezit internetový přístup. Kontroloval televizi, rádio i tisk. Opozice byla držena v domácím vězení. Za tyto počiny byl kritizován americkým ambasadorem i nejvyššími představiteli EU. Byl vybídnut, aby okamžitě zastavil všechno jednání zabraňující demokratickému průběhu voleb, což ignoroval. Prezidentské volby 2016 tak nepřekvapivě opět vyhrál. Vzhledem k událostem posledních padesáti let je však zcela pochopitelná rezignace ugandského lidu a nechuť jakkoli válčit či bojovat s mocnostmi.

2.2 Ekonomická situace

Přestože je Uganda zemí s nejrychleji rostoucí ekonomikou v Africe, stále patří do seznamu rozvojových zemí. Nespolehlivé výkony, vysoké náklady na energie, nedostatečná dopravní infrastruktura, korupce. To jsou hlavní faktory bránící ekonomickému rozvoji a především získání důvěry investorů.

Jak již bylo řečeno, od roku 1986 prochází země jakousi ekonomickou rehabilitací. Celý tento proces probíhá za značné mezinárodní podpory a to především ve finanční rovině. Tyto politické aktivity se zaměřují především na tlumení inflace a zvyšování výrobních a exportních příjmů.³

Od roku 1990 můžeme sledovat první výsledky hospodářské reformy. Ekonomický růst je založen na pokračujících investicích do infrastruktury, lepších podmínkách pro výrobu a vývoz, lepší vnitřní bezpečnosti země, a také návratu indických a exilových ugandských podnikatelů.

Uganda nikdy neprovedla průzkum přírodních zdrojů, přesto je zřejmé, že má značné přírodní zdroje zahrnující měď, kobalt a nemalá naleziště ropy. V příštích letech se tedy počítá se značnými příjmy pramenícími právě z přírodních zdrojů. Kromě nerostného bohatství se země může pyšnit velmi úrodnou půdou s velmi příznivými

³*The Economist* [online]. Kampala: 2013 [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://country.eiu.com/uganda>

podmínkami pro pěstování nejrůznějších plodin. Je to země s pravidelnými dešťovými srážkami, díky kterým mohou obyvatelé sklízet úrodu i několikrát do roka. Zemědělství je tak momentálně nejdůležitějším sektorem ekonomiky a zaměstnává více než 80% pracovní síly.⁴

Uganda tak vykazuje silný hospodářský růst. Od roku 2002 do roku 2012, vzrostl HDP z 5,7 miliardy USD na 20 miliard USD, což je nárůst v průměru 6,4 procenta ročně.⁵

Světová politika a celosvětový hospodářský útlum má samozřejmě na ugandskou ekonomiku vliv. Situaci a stabilitu ovlivňují také nepokoje v sousedním Jižním Sudánu. Právě Sudán byl v minulosti hlavním exportním partnerem. Dnes je naopak Uganda hlavní cílovou stanicí sudanských uprchlíků.⁶

2.3 Struktura obyvatelstva

Statistiky počtu obyvatel v Ugandě se různí. Důvodem jsou stále běžné domácí porody bez jakékoli evidence novorozenců. Některé statistiky uvádějí, že v zemi žije 41 605 859 obyvatel, jiné hovoří o počtu 39,234,256 obyvatel.⁷

Od 1. ledna 2015 se počet obyvatel Ugandy oficiálně uvádí na 40 386 141. V roce 2015 bylo zaevidováno 1 619 810 porodů a 399 410 úmrtí⁸. To představuje nárůst o 3,58% (1 394 347 osob) v porovnání s počtem obyvatel 38 991 794 v roce předchozím.

Klíčové údaje týkající se populace z roku 2014:

1 851 720 živě narozených dětí

456 594 úmrtí

Přirozený přírůstek: 1 395 126 lidí

Čistá migrace: -780 lidí

V průměru 5 255 živě narozených dětí za den (218.94 za hodinu)

V průměru 1 296 úmrtí za den (53.99 za hodinu)

⁴ *Uganda High Commission* [online]. Kampala: 2015 [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.ugandahighcommission.com/uganda-info-center/overview-of-economy>

⁵ The republic of Uganda: *The state of Uganda population report 2014*, POPSEC, Kampala, 2014. s. 16

⁶ *Brookings* [online]. Washington: 2015 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://www.brookings.edu/blogs/africa-in-focus/posts/2015/01/29-uganda-growth-inflation-lakuma-lwanga>

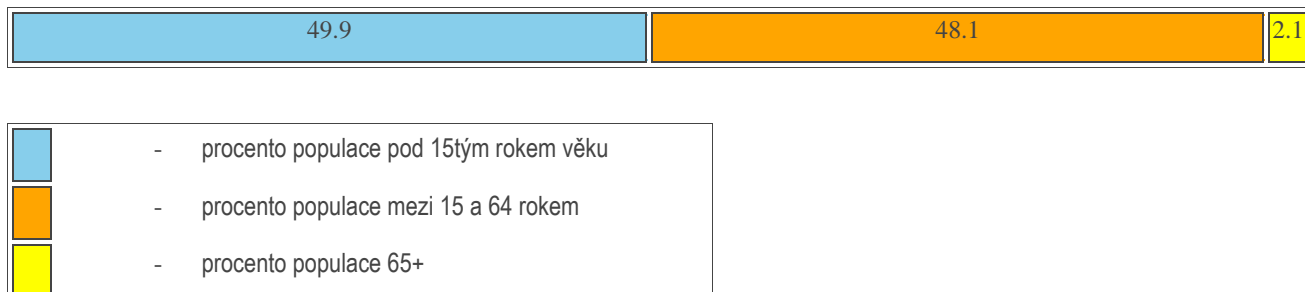
⁷ WPR [online]. Kampala: 2015 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://worldpopulationreview.com/countries/uganda-population/>

⁸ Republic of Uganda: *National population and housing census 2014*, Kampala: Uganda Bureau of statistics, 2014. s. 48

V průměru 2 emigranti za den (-0.09 za hodinu)

Počet obyvatel Ugandy se zvýšil o 3 957 osob denně v roce 2015.

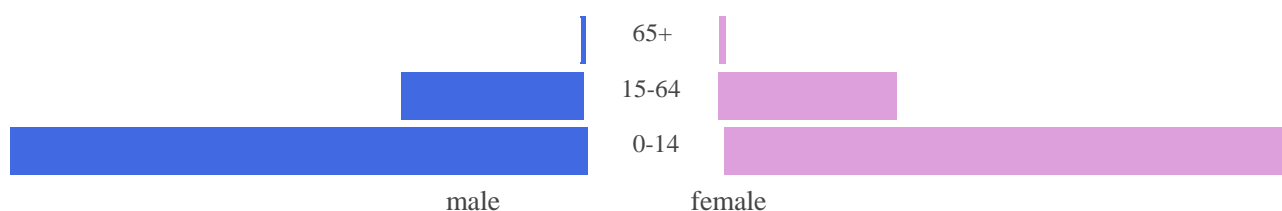
Podle odhadů bylo věkové rozložení obyvatelstva začátkem roku 2015 následující:

V konkrétních číslech se jedná o:

- 20 135 722 mladých lidí pod 15 let věku (10 142 172 chlapci / 9 993 147 dívky)
- 19 414 830 lidí mezi 15 a 64 lety (9 781 927 muži / 9 632 498 ženy)
- 835 993 lidí nad 64 let (340 051 muži / 495 538 ženy)

Věková pyramida:⁹

Tento typ populační pyramidy je typický pro rozvojové země s vysokou porodností a úmrtností. Jedná se o důsledek poměrně krátké délky života. Dalším faktorem je nízká úroveň vzdělání a špatná zdravotní péče. Průměrná délka života obyvatel Ugandy je pro obě pohlaví 53,2 let.¹⁰ Míra novorozenecké úmrtnosti je 54, úmrtnost matek 438, HIV Prevalence 7.3.

2.4 Populace a socio-ekonomický vývoj

Každá ugandská žena během svého reprodukčního období porodí průměrně šest a více dětí. Tím se Uganda stává zemí s nejmladší a nejrychleji rostoucí populací dnešního světa,

⁹ United Nations Statistic Division: *Uganda age structure*, Kampala: Uganda Bureau of statistics, 2014. s. 25

¹⁰ *Country Meters* [online]. Kampala: 2016 [cit. 2016-01-13]. Dostupné z: <http://countrysimeters.info/en/Uganda>

ve které je skoro polovina populace závislých, tedy ekonomicky neaktivních dětí, čímž si země drží další světové prvenství. Zatímco celosvětový průměr uvádí 26,8% populace mladší věku 15ti let, v Ugandě je to celých 49,9% obyvatel, tedy skoro jednou tolik. Přičteme-li míru nezaměstnanosti země, která u mladých ugandťanů dosahuje 65%, dostáváme se do nezáviděníhodné situace, ve které jen malé procento obyvatelstva musí ekonomicky zajistit to zbývajících. Navíc populace této země stále roste. V současné době statistiky hovoří o procentu 3,2, což je opět jedno z největších světových hodnot populačního růstu. Dětská práce tedy v této zemi není nic neobvyklého. Statistiky UNICEF uvádějí, že až 25,4% dětí musí pracovat. Ani předčasné sňatky nejsou ojedinělým jevem a navzdory mezinárodním úmluvám o lidských právech jsou uzavírány s dětmi do patnácti let věku v 9,9% a do osmnácti let věku s 39,7%.¹¹

V průměru tři z každých deseti ugandských žen nechtějí být těhotné. Nepoužívají však žádný druh prevence proti otěhotnění. Ženy mají ve společnosti stále podřadné postavení, hlavní slovo má muž. V rámci kultury se udržuje také tradice klekání, kdy žena musí před mužem na znamení úcty pokleknout vždy, když jej zdraví, když s ním hovoří či mu něco podává nebo servíruje jídlo. Také mnohoženství je bohužel stále běžným jevem ugandské kultury. Muž tak může mít neomezený počet žen a s každou z nich zplodit v průměru šest až osm dětí. Především ve vesnických oblastech člověk slyší o mužích, kteří mají pět až osm manželek, se kterými mají na sedmdesát dětí. Této africké tradici nahrává také fakt vysoké dětské a kojenecké úmrtnosti, se kterou se v rodinách počítá. Proto je vysoký počet potomků v ugandské kultuře více méně žádoucí. Ugandské ženy tak začínají své reprodukční období velmi brzy. Podle zvyklostí a kultury jsou za dítě muže považováni pouze chlapci. Pokud má tedy muž například sedm dcer, je to stejné, jako by žádné děti neměl.

Z výše uvedeného je zřejmé, že i přes hospodářský růst a lepší se ekonomiku musí mnoho Ugandťanů čelit velkým ekonomickým problémům. V roce 1992 žilo v chudobě celých 56,4% obyvatel. V roce 2012 statistiky mluví o 19,7% obyvatel země pod hranicí chudoby.¹²

¹¹ *Unicef* [online]. Kampala: 2013 [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: http://www.unicef.org/infobycountry/uganda_statistics.html

¹² The republic of Uganda: *The state of Uganda population report 2014*, POPSEC, Kampala, 2014, s. 4.

Zdravotní stav obyvatelstva dané země přímo souvisí s mírou rozvoje země. Uganda se stále potýká s dětskou podvýživou, vysokou prevalencí malárie a HIV / AIDS, a vysokou mateřskou morbiditou a mortalitou.

Specifickou oblastí je Karamoja region, který zabírá celou východní část země po celé délce hranic s Keňou. Situace v této oblasti je nesrovnatelně horší a pohybuje se vysoce nad celostátním průměrem ve všech oblastech týkajících se naplnění základních potřeb lidí, v oblasti zdravotnictví, školství, hygieny či výživy. Až 34,3% lidí z kmene Karamojong nemá naplněné základní potřeby. To se samozřejmě odráží také na míře úmrtnosti. Karamoja má nejvyšší index chudoby v zemi. Například oblasti Nakapiripirit a Moroto dosahují až k 63,5%, přičemž národní průměr je 37,5%. I v tomto případě lze říci, že všechno souvisí se vším. V Karamoji vysychají vodní toky, oblast je čím dál sušší, ubývá zatravněných ploch, čímž ubývá počet dobytka a stád, což je pro pastevecký kmen žijící stále tradičním způsobem života naprosto devastující. V osmdesátých letech byla úmrtnost v oblasti nejvyšší v celé historii, 21% příslušníků tohoto kmene zemřelo, 60% těchto úmrtí se týkalo novorozenců. Aby tento kmen přežil, je nadále závislý na humanitární pomoci a potravinovém zásobování United Nations World Food Programme. Ženy z kmene Karamojong často odcházejí s dětmi do hlavního města Kampaly, kde pronajímají své děti pro žebrání na ulici. V Kampale působí neziskové organizace, které mají specifické programy zacílené na tuto problematiku a zřizují jakési útulky pro Karamojong, díky kterým jsou ženy a děti alespoň částečně chráněny před životem v nelidských podmínkách, zneužívání a znásilňování.

3 HIV/AIDS

Uganda patří k zemím, kde více než 90% obyvatel žije ve venkovských oblastech. Je také zemí s nejmladší populací na světě. Jak bylo zmíněno, zhruba polovina populace je ve věku mladším patnácti let. Ve věku do 25 let je 67% populace. Virus HIV byl právě v této zemi poprvé objeven a pojmenován což zemi zajišťuje opět první příčku světového žebříčku.

V roce 2014 bylo zaevidováno 33 000 úmrtí, jejichž příčinou byl virus HIV. V tomto roce tak osířelo na 650 000 dětí ve věku 0 až 17 let věku.¹³

3.1 Prevalence HIV

Země dosáhla úctyhodného úspěchu při kontrole HIV v roce 1990, čímž výskyt HIV mezi dospělými ve věku 15-49 let klesl z národního průměru 18,5% v roce 1992 na 6,4% v roce 2005. V roce 2011 byla hlášena prevalence HIV opět vyšší, národní průměr se pohyboval kolem 7,3%. Byly také zaznamenány významné rozdíly podle pohlaví v jednotlivých regionech. Prevalence epidemie HIV v Ugandě byla již od počátku vyšší u žen. Mezi těmi, kteří jsou virem HIV nakaženi je také spousta dětí. Konkrétně ve věku 0-14 let je to až na 105 000 dětí.¹⁴

3.2 HIV Zátěž

Celková zátěž HIV v Ugandě, tedy podíl osob, které jsou tímto virem nakaženy, nadále roste. To je výsledkem pokračujícího šíření viru HIV a tím, že díky lékům a možnosti léčby zdarma lidé přestali tento virus vnímat jako nebezpečný a smrtelný. V letech 2007 a 2013, se odhadovaný počet lidí nakažených virem HIV zvýšil z 1,2 milionu na 1,6 milionu, dělí se na 1,441,285 dospělých a na 176,948 dětí mladších 15 let. V tomto roce bylo také nově nakaženo 140 000 obyvatel této země, což je třikrát rychlejší nárůst než v jakékoli jiné zemi.¹⁵

Stejný zdroj uvádí pokles úmrtí v důsledku AIDS z 72,928 v roce 2011 na 61,298 v roce 2013. Hlavními faktory výskytu HIV v Ugandě patří:

¹³ UnAids [online]. Kampala: 2013 [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/uganda>

¹⁴ Ministry of gender, labour and social development: *National Strategic Programme Plan of interventions for orphans and other vulnerable children 2011/12-2015/16*. Kampala: Ministry of Gender, Labour and Social Development, 2004. s. 22.

¹⁵ *Averting HIV and AIDS* [online]. London: 2016 [cit. 2016-02-02]. Dostupné z: <http://www.avert.org/professionals/hiv-around-world/sub-saharan-africa/uganda>

- a) Osobní neporozumění a postoj k HIV, nepochopení vážnosti nemoci a možných důsledků pro člověka samotného stejně jako jeho okolí.
- b) Povědomí či nevědomí o vlastním HIV statusu nebo pozitivitě partnera
- c) Nedostatečná sexuální výchova na školách, především péče o dospívající dívky a jejich informovanost.
- d) Vysoce rizikové sexuální chování, včetně předčasné sexuální aktivity, více sexuálních vztahů, omezené či naprosto chybějící používání kondomů a transakční, mezigenerační i komerční sex.

Mezi další faktory patří: sexuální vztahy doprovázené konzumací alkoholu, podceňování léčby a přenosu viru z matky na dítě apod.

Na politické úrovni byly vytvořeny programy, národní strategické plány, národní plány prevence včetně strategického investičního plánu, které byly zcela zaměřeny na tuto problematiku. Financování HIV/AIDS programů od externích zdrojů dosahuje markantních částek. V letech 2011 až 2012 dosahovaly 377,4 milionů USD, v loňském roce 357,7 milionů USD. Následující výčet dokazuje, že největší finanční zdroje přicházejí opět ze zahraniční pomoci.

Tabulka 1. HIV/AIDS financování podle zdrojů (2008/9 a 2009/10)

Zdroj	Funding 2008/09		Funding 2009/10	
	(UGX milion)	(USD milion)	(UGX milion)	(USD milion)
Veřejné zdroje	124,029	65.6	120,752	60.0
Soukromé zdroje	231,206	122.2	260,998	129.6
Zahraniční zdroje	754,622	398.8	785,436	390.1
TOTAL	1,109,856	586.6	1,167,187	579.7

Vláda si stanovila několik národních cílů. Prvním úkolem bylo do roku 2015 snížit případy nových infekcí sexuálního přenosu viru HIV o 50%. To zahrnovalo i programy pro více než 3000 prostitutek. Dalším cílem byla eliminace nových přenosů viru na děti včetně snížení úmrtí matek. Následně si vláda stanovila dosáhnout k 15 milionům lidí žijících s HIV, kteří užívají antiretrovirální léčbu. Vládní prioritou bylo

také do konce roku 2015 snížení tuberkulozních úmrtí u lidí žijících s HIV na 50%. Programy se také zaměřily na diskriminaci a stigma těchto lidí v rámci společnosti.

Vzhledem k poskytování antiretrovirální léčby v celé zemi došlo k postupnému zlepšení podmínek lidí žijících s HIV a prodloužení jejich života. To se ale týká pouze těch, kteří se nechali otestovat, smířili se s pozitivitou a nastoupili léčbu. Bohužel více než 60% dospělých žijících s virem HIV stále ještě na léčbu nenastoupilo, někteří o své pozitivitě ani nevědí, což má další a další fatální důsledky. Výše zmíněná čísla jsou tak pouhým odhadem a reflexí těch osob, které jsou nějak evidovány. Konečné číslo lidí žijících s virem HIV/AIDS však může být a s největší pravděpodobností také je mnohem vyšší.

4 Statistické údaje týkající se sirotků a opuštěných dětí

Podle statistik UNICEF v zemi v roce 2012 osiřelo v důsledku AIDS 1 milion dětí. Celkově žilo v téže roce v zemi 2,7 milionu sirotků.¹⁶ Opět jsou to pouze ti, kteří jsou nějakým způsobem evidováni. Číslo je však opět pravděpodobně několikanásobné. Děti jsou většinou po smrti rodičů v péči některého z příbuzných, v drtivé většině se jedná o prarodiče, kteří sami již péči o sebe, domácnost či hospodářství nezvládají a sami potřebují pomoc druhé osoby. Nemají žádné finanční prostředky z výdělečné činnosti a proto nemají na zaplacení školného pro vnoučata, která mají v péči.

Ze všech dětí v Ugandě je zhruba 51% v kritickém nebo zanedbaném stavu. V konkrétních číslech se tedy jedná o celých 8,1 milionů dětí, kterým se nedostává potřebná péče. Tři miliony dětí žije pod hranicí chudoby. Celých 63% ugandských dětí nemůže žít se svými biologickými rodiči, ale žijí u příbuzných nebo jiných osob pečujících. V současné době tedy každá jedna ze čtyř domácností se doma stará o sirotka nebo odložené dítě.¹⁷

Vláda zjišťovala v roce 2011 stav péče o děti v Ugandě a vytvořila národní rámec náhradní rodinné péče. Alternativní péče nabízí kontinuitu zajišťování potřeb každého dítěte, které se ocitlo bez přímé rodičovské péče.

Ministerstvo mělo hned několik důvodů, proč se rozhodlo tento průzkum provést. Hlavním důvodem bylo, že do té doby nebylo jasné, kolik se vlastně v zemi vyskytuje sirotčinců a dětských domovů, do kterých se umísťovaly děti po odebrání z jejich rodiny. Existovaly pouze odhady mluvící o počtu přes 500 domovů. Neměly však žádnou povinnost registrace a úroveň či kvalita péče nebyla nijak kontrolována. Důsledkem absence této kontroly domovy nedodržovaly žádný zákonný či právní rámec.

Domovy také zneužívaly děti z ekonomických důvodů. V rámci programů adopce na dálku či mezinárodních adopcí byly děti zdrojem finančního příjmu. Jiné domovy se snažily získat peníze na základě soucitu lidí s odloženými sirotky. Pravdou však bylo, že nemalé procento dětí umístěných do domovů mělo rodiče i rodiny a domov sloužil spíše jako internát. Mnoho rodičů se také vzdávalo rodičovské odpovědnosti a dětí, které pro ně byly finanční zátěží. Proto ministerstvo cítilo potřebu zmapovat

¹⁶ Unicef [online]. Kampala: 2013 [cit. 2016-01-19]. Dostupné z: http://www.unicef.org/infobycountry/uganda_statistics.html

¹⁷ Ministry of gender, labour and social development: *National Strategic Programme Plan of interventions for orphans and other vulnerable children 2011/12-2015/16*. Kampala: Ministry of Gender, Labour and Social Development, 2004. s. 16.

situaci a nastavit jednotné právní předpisy a regule, které budou muset všechny domovy dodržovat, čímž by ministerstvo dostalo situaci pod kontrolu.

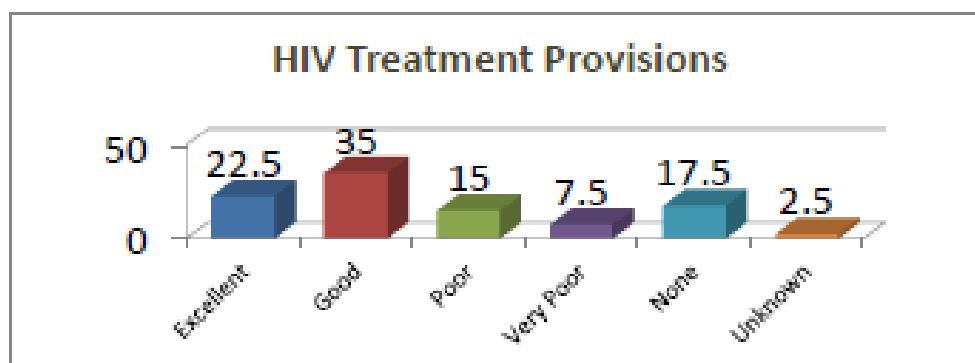
4.1 Klíčové problémy ústavní péče

Studie dokazují, že malé děti umístěné do ústavní výchovy místního typu, jsou vystaveny zvýšenému riziku újmy. Jsou zpožděné ve vývoji, v sociálních a kognitivních dovednostech, zpožďují se i ve fyzickém růstu. Mimo to jsou také vystaveny velkému stresu. Proto je tak důležité, aby byly děti umístěné do rodinného prostředí do šesti měsíců věku. Zanedbání a škody způsobené počátečním strádáním a deprivací jsou srovnatelné s násilím. Kvůli finančním nedostatkům v některých domovech chybí dostatek základního vybavení, jídla a hygienického zázemí. Děti jsou vystavovány různým infekčním onemocněním. Děti vyžadující zvláštní zdravotní péči jsou opět pro domov velkou finanční zátěží.

Statistiky týkající se institucionální péče z května roku 2012 uvádějí, že počet institucí, které jsou nějakým způsobem "známé", tedy ty, o kterých se nějakým způsobem ví, je 420. Počet domovů, které jsou rozeznány orgány péče o dítě, je však pouze 243 z celkového počtu. Zbýlý rozdíl jsou domovy, které orgány péče o dítě neevidují ani neuznávají.

Odhadovaný počet dalších "skrytých" nebo "neznámých" ústavních zařízení pro děti (včetně "sirotčinců" internátních škol) je asi 100 a více.

Počet dětí, které jsou zaevidované jako umístěné v ústavní péči, se pohybuje kolem 12 000. Počet odhadovaných dalších dětí v neregistrovaných ústavních zařízeních se pohybuje kolem počtu 45 000. Procento dětí se zdravotním postižením žijících v ústavních zařízeních je 5,3%. Děti, u kterých bylo potvrzeno HIV, je 6,1%, přitom celých 40% těchto ústavních zařízení nemá dostatečné podmínky pro HIV pozitivní děti, nedodržuje ani předpisy, které při péči o tyto děti jsou nezbytné. 50% domovů a sirotčinců nemůže zabezpečit speciální potřeby dětí. Celých 65% má špatné nebo nedostatečné sociální poradenství.

Při testování a léčbě HIV domovy většinou využívají sítě místních zdravotnických zařízení. Kvalita služeb se různí. Z grafu vyplývá, že je však stále vysoké procento domovů, které otázku HIV u dětí vůbec neřeší. Nejsou prováděny testy a dětem není poskytována žádná léčba.

Více než 50% domovů bylo označeno jako nevhodné a nedostačující v poskytování péče o děti. Pouze 10% domovů poskytovalo takovou péči, která je dle zákona vyžadována. Pouze 20% domovů mělo vytvořenou vnitřní politiku ochrany práv dítěte navazující na celostátní programy. Některé domovy dokonce změnilo dětem z náboženských důvodů identitu. Domovy mimo jiné nemají dostatek osobního prostoru pro děti. Nemají nejen nevyhovující koupelny, v některých koupelny zcela chybí. Domovy mají omezené zdroje vody, přístup k pitné vodě nemají vůbec. Několik dětí spí v jedné posteli, stará se o ně nekvalifikovaný personál a nekvalifikované zdravotní sestry. Neprobíhají žádné pravidelné zdravotní prohlídky, nevedou se záznamy o zdravotním stavu dětí. Děti jsou podvyživené, nejsou však zahrnuty do státních programů proti podvýživě.

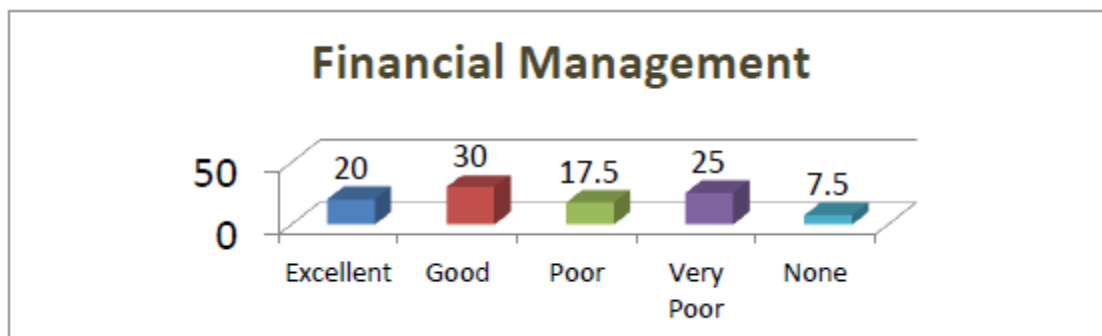
Co se týče ochrany dětí a dodržování jejich práv, celých 80% domovů je bez jakékoli vnitřní politiky či standardů chránících práva dětí. Bylo zjištěno, že v 62,5% domovů a sirotčinců nefiguruje žádný sociální pracovník.¹⁸

Celých 52,5% domovů nemá žádný návazný program na umístění dětí do jiné, alternativní péče. Pouze 10% ze všech domovů a sirotčinců využívá možnosti pěstounské péče. 7,5% nabízí děti k adopci ugandským rodinám. Mezinárodní adopce jsou zprostředkovávány

ve 40% domovů, 22,5% z nich zprostředkovává pouze mezinárodní adopce.

¹⁸ RILEY, M. *The state of Institutional Care in Uganda*. Kampala: Alternative Care Consultant, Ministry of gender Labour and Social Development, 2012. s. 8.

Jedním z důvodů, proč se sirotčince nesnaží o umístění dětí do pěstounské péče či adopce, je jejich návaznost na sponzory. Navíc většina dětí má nějaké biologické příbuzné. Dá se tedy říci, že mezinárodní adopce díky finanční atraktivitě snižuje úsilí o nalezení řešení v ugandských rodinách.

Pouze 20% domovů v zemi má finanční strategii nebo bankovní účet. Celých 40% domovů nevedlo vůbec žádnou evidenci týkající se příjmů a výdajů. 7,6% domovů nemělo vůbec žádnou evidenci týkající se financí. 26% domovů se o jakousi evidenci pokusilo, jednalo se pouze o účtenky z nákupů. Méně než 5% domovů bylo schopno zajistit si finanční příjmy v rámci Ugandy.¹⁹

¹⁹ RILEY, M. *The state of Institutional Care in Uganda*. Kampala: Alternative Care Consultant, Ministry of gender Labour and Social Development, 2012. s. 17.

5 Národní a mezinárodní programy věnující se problematice sirotků a opuštěných dětí

Problematika osiřelých dětí je v Ugandě velkým tématem k řešení. Bohužel přes všechny snahy vládních i nevládních organizací nepřináší očekávané výsledky a procento opuštěných dětí stále neklesá. Stejně tak neklesá počet zanedbaných a podvyživených dětí. Situace je různá region od region. Jih země je relativně stabilní a navíc úrodnější co se týče zemědělství. Jsou zde tedy zdroje, které mohou přispět ke zlepšení situace rodin. Také je zde lepší dostupnost co se týče zdravotní péče, různých programů poskytovaných neziskovými organizacemi, je zde přístup k vodě Viktoriina jezera a možnost výtěžku z rybaření. Oproti tomu sever země a Karamoja jsou oblasti nesrovnatelně chudší a klimaticky sušší. Karamojové jsou příbuzný kmen Masajů, který stále žije tradičním způsobem života. Jsou oděni v tradičních oděvech a žijí ve stejném typu obydlí v jakých žili jejich dávní předkové. Jsou to pastevcí žijící v kmenovém uspořádání. Stále dodržují všechny tradice a rituály. Jen malé procento dětí je posíláno do školy, většina je zapojena do péče o stáda. Stádo totiž pro kmen Karamojong znamená veškeré bohatství. Kromě početných stád a chýše postavené svépomocí z přírodních materiálů (klacků, trávy a hlíny), nemají rodiny žádné jiné velké jmění. Nehospodaří s významnou peněžní hotovostí. K tradičnímu životu v Karamoji patří boje o stáda, přepadávání a krádeň dobytka, při kterých nemalé procento mužů a chlapců přijde o život. I toto patří ke kultuře Karamojů. Zatímco v Karamoji se nedovolené ozbrojování a válečné boje točily kolem stád dobytka, celý sever země byl v minulosti sužován občanskou válkou a zrůdnostmi prováděnými povstaleckou skupinou LRA.

V obou oblastech nebylo ještě v roce 2006 radno pohybovat se bez ozbrojeného vládního doprovodu. V Karamoji se volný pohyb nedoporučoval ještě v roce 2010.

Vzhledem k těmto faktům není překvapením, že v těchto poválečných oblastech je procento zanedbaných, opuštěných či osiřelých dětí celorepublikově vyšší. Sever země se potýká také s dalšími problémy jako jsou případy nezletilých matek, které byly po únosu LRA nuceny být k dispozici vojákům. Jiné byly zapojeny do sexuální komerce. Dalším cílem programů neziskových organizací jsou dětské rebelové, kteří se pomocí vládních i neziskových terapeutických programů snaží znovuzачlenit do života komunit. Terapií procházejí i celé komunity, aby byly schopny se po všech prožitých hrůzách vrátit k běžnému životu a přijmout dětské vojáky zpět do vesnic. Celé

generace dnešních mladých lidí vyrostly v uprchlických táborech, jiné přicházejí po letech strávených v zajetí. Byly zpřetrhány vazby tradic a kultur, nebyly jim předány dovednosti týkající se zemědělství.²⁰

Zneužívané a zanedbávané děti musejí čelit hned několika proměnným, které se vzájemně prolínají. Je to kromě nedostatečné péče a nedostatku jídla také domácí násilí nebo zneužívání. Kromě toho dětem není poskytována dostatečná zdravotní péče ani policejní ochrana. Děti, které přišly o rodiče nejsou pod žádným patronátem dospělé osoby a není nikdo, kdo by je patřičně chránil.

Pro celkové zlepšení této situace a pro koordinaci služeb poskytovaných ohroženým a zanedbaným dětem, vláda v roce 2007 zřídila fond dotovaný různými partnery a dárci a společně s tímto fondem také strukturu řízení na přerozdělení prostředků jednotlivým poskytovatelům služeb. Tím že vláda začala s koordinací služeb zaměřených na opuštěné, zanedbané a osiřelé děti, v celé zemi se zlepšila úroveň péče a to ve všech stupních pomoci.

Analýza z roku 2010 dokazuje, že po překlada zákona o ochraně práv dětí do místních jazyků, výrazně vzrostla informovanost komunit. Nevzrostla pouze informovanost, ale také pochopení vážnosti dané problematiky. Touto problematikou se nezabývají pouze vládní programy či programy organizované OSN, ale především neziskové organizace ať už ugandských nebo mezinárodních zřizovatelů. Ty působí po celé republice, velká část z nich se z pochopitelných důvodů zaměřila na poválečnou oblast a na oběti konfliktů. Nicméně procento případů páchání násilí na dětech je v celé zemi stále velmi vysoké a většina případů není hlášena.

Je zřejmé, že i přes veškeré snahy vlády a neziskových organizací, je třeba pro snížení případů týrání a zanedbávání dětí poskytnout i jiné kroky. Jeden z kroků, který by mohl pomoci situaci zlepšit, je lepší koordinace služeb a managementu stejně jako zlepšení komunikace mezi jednotlivými resorty vlády. Je třeba se také zaměřit na odlehlé venkovské oblasti, které jsou těžko dostupné. Právě do těch je třeba informovanost i služby přiblížit.

Zanedbané a zneužívané děti často pochází z prostředí, ve kterém jsou osoby o ně pečující chyceny v tzv. bludném kruhu chudoby. Jedná se tedy o to pokrýt oblasti komplexem služeb. Nabízet alternativy výdělků, programy pro zlepšení ekonomické

²⁰ Ministry of gender, labour and social development: *National Strategic Programme Plan of interventions for orphans and other vulnerable children 2011/12-2015/16*. Kampala: Ministry of Gender, Labour and Social Development, 2004. str. 5.

situace rodin a osob pečujících, nutriční programy zaměřující se na podvýživu dětí a další jim podobné.

Velkým problémem je také opět HIV/AIDS, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách. Tento virus je nejčastějším důvodem úmrtí dospělých a tedy i příčinou osíření jejich dětí. Další velmi závažné onemocnění je malárie. Pokud pacient nenastoupí léčbu v počátcích nákazy, může být toto onemocnění smrtelné. Vzhledem k ekonomické situaci rodin, vzdálenostem a úrovni poskytovaných zdravotnických služeb, se malárie stává dalším velkým problémem.

Nejen úmrtnost osob pečujících, ale také úmrtnost dětí, u kterých je péče zanedbaná nebo není vůbec poskytnuta je další velkou kapitolou. Úmrtnost dětí v Ugandě je stále vysoká. Zmínili jsme již novorozeneckou úmrtnost pohybující se kolem 38%. Novorozencem se mívá dítě do jednoho měsíce věku. Toto vysoké procento má opět souvislost s dalšími faktory jako nedostatečná péče o dospívající dívky, nedostatečná ochrana ze strany osob za ně zodpovědných a také nedostatečná informovanost těchto dívek, naprosto chybějící sexuální výchova. Dochází k častým předčasným a nechtěným těhotenstvím, která se tyto dívky snaží skrýt, dítě nechtějí a pokoušejí se potratit. To přináší další nebezpečné komplikace jak pro mladou matku, tak pro dítě.

Další čísla také nejsou nijak pozitivní. Celých 38% dětí do pěti let věku je zakrnělých, 16% dětí trpí podváhou, 73% dětí ve věku do pěti let je anemických. 20% dětí mladších pěti let stejně jako 19% žen má nedostatek vitamínu A. Podvýživa v Ugandě odráží nedostatečnou výživu matek. Více než 12% žen v reprodukčním věku má chronický nedostatek energie. Vysoká podvýživa je příčinou až 60% úmrtí dětí do pěti let věku.

Dobrý zdravotní stav jde ruku v ruce s dalšími okolnostmi včetně vhodného přístřeší, vhodných zdrojů vody a hygienických zařízení. Neadekvátní bydlení, voda a sanitární zařízení negativně ovlivňují zdraví občanů. 75% Ugandanů žije v nekvalitních domech, které postrádají základní nástroje jako je voda a kanalizace. Pouze 59% domácností v Ugandě má odpadové jámy a pouze 14% osob si myje ruce mýdlem. I když 77% domácností údajně má přístup k vodě, jen 25% z okresů provádí nad kvalitou vody dohled. Kvalita vody je opět nesrovnatelně horší v Karamoji. Pokrytí latrín je tam nižší než 10%.

Další prioritou, kterou si vláda stanovila, je vzdělání. Opět je třeba dbát zvláštní péče o dívky. Gramotnost mezi dívkami ve věku 15-24 let je 58%, mezi chlapci je to 70%. Hlavním důvodem je předčasné ukončení vzdělání. Děti z různých důvodů odcházejí ze školy před dokončením školní docházky. V Ugandě je veškeré vzdělání pro rodiny rovněž zpoplatněno a ne všechny školy dovolují platit školné v naturáliích a úrody z rodinného pole. Rodiny, které mají v průměru šest až osm dětí, si nemohou z finančních důvodů dovolit podporovat a vzdělávat všechny. Chlapci mají ve vzdělání přednost, jsou bráni jako pokračovatelé rodu. Dívky jsou v tradičních rodinách brány jako ty, které se v budoucnu budou starat o děti a domácnost cizího muže. Nejčastějším důvodem odchodu dívek ze školy je tedy finanční otázka, nutnost pracovat, již zmíněné těhotenství v brzkém věku či předčasný sňatek. Školy zaměřené na děti postižené ať už fyzicky nebo mentálně jsou v celé zemi ve velmi limitovaném počtu.

6 Obecné seznámení s mezinárodními adopcemi a legislativou

Mezinárodní adopce je velmi složitý právní proces. Od potenciálních adoptivních rodičů vyžaduje spoustu času vynaloženého na vyřizování veškerých potřebných dokumentů a potvrzení, finanční náklady spojené s poplatky v průběhu celého procesu a v neposlední řadě také trpělivost, díky které mohou dojít do zdárného konce. Časová náročnost procesu mezinárodních adopcí Haagské úmluvy je počítána na roky. Liší se složitostí vnitrostátních procesů jednotlivých zemí, ať už zemí původu dítěte, či státem přijímajícím.

Země zapojené do procesů mezinárodních adopcí lze rozdělit do dvou hlavních skupin. Jedná se o země, které přijaly Haagskou úmluvu o mezinárodněprávní ochraně dětí, staly se jejím signatářem a podle jejích norem se řídí, a na státy, které tuto úmluvu nepřijaly a řídí se vlastními pravidly.

6.1 Haagská úmluva o mezinárodně právní ochraně dětí

Úmluva o ochraně dětí a spolupráce při mezinárodním osvojení (dále jen Haagská úmluva)

je klíčový dokument v procesu mezinárodní adopce. Inspirací pro jeho zpracování byla šedesátá léta 20. století, ve kterých se rapidně zvýšil nárůst mezinárodních adopcí. Aby se zamezilo případnému obchodu s dětmi a nekontrolovanému nezákonnému překračování hranic, byla potřeba úmluvy se striktně vymezenými zákonnými pravidly stále silnější. V prosinci roku 1987 tak připravil haagský výbor návrh nové úmluvy řešící právě problém mezinárodních adopcí. Stanovil také jasná pravidla spolupráce pro státy země původu dětí a státy přijímající.

Dokument se však nezabývá konkrétním postupem či konkrétními kroky procesu mezinárodní adopce. Účelem tohoto dokumentu je zaručit, aby každá země, která dokument přijme a podepíše, se zavázala k tomu, že bude proces kontrolovat. Země samy tak musejí stanovit jasná pravidla supervize, kontroly, určitých standardů kvality celého procesu a toho, aby se zamezovalo nezákonnému pohybu dětí či adopcí za účelem zisku. Takto zpracované podklady a plány musejí předložit ke schválení stejně jako kontaktní údaje na konkrétní orgány státem pověřené se problematikou mezinárodních adopcí zabývat.

Důvodová zpráva pro kongresový výbor z roku 1993 stanovuje následující požadavky:

- a) Potřebu stanovení právně závazných norem, které musí být v souvislosti s procesem osvojení striktně dodržovány
- b) Potřebu vytvoření jednotného systému pro supervizi s cílem zajistit, aby normy byly důsledně dodržovány. Jasně vyspecifikovat, jaká kontrolní opatření je třeba přijmout v zemi původu dítěte a jaká v přijímající zemi, jakou úlohu by v rámci této supervize měly zastávat agentury zabývající se mezinárodním osvojením.
- c) Potřebu nastavit komunikační toky mezi orgány spolupracujících zemí.
- d) Potřebu spolupráce mezi zeměmi původu a určení, vztah založený na vzájemném respektu, na dodržování vysokých profesních a etických norem a rozvoj důvěry mezi těmito zeměmi.²¹

Zaangažované státy také musejí doložit podrobný posudek současného stavu včetně sepsaných postupů týkajících se programů pro děti bez rodičovské péče. Součástí tohoto posudku jsou také pravidla pro výběr, hodnocení a přípravu budoucích osvojitelů. Měly by zaznít také informace týkající se dětí, které jsou vybírány jako vhodné pro mezinárodní adopci, jejich počet, věk, profil včetně popisu jejich speciálních potřeb.

Finanční stránka celého procesu by také neměla být opomíjena. Jedná se o sepsání všech nákladů, které jsou vynaloženy v jednotlivých fázích adopce.

Poté, co je posudek vypracován, měly by být státy schopny zhodnotit, jaké změny je třeba učinit ještě před vstoupením Haagské úmluvy v platnost.

“Obecné principy Haagské úmluvy

1. *Zajistit, aby adopce byly vždy v nejlepším zájmu dítěte a v souladu s dodržováním všech práv dítěte.*
2. *Zajistit prevenci zneužívání a obchodování s dětmi určenými k adopci.*
3. *Zajistit spolupráci mezi státy.*
4. *Zajistit autorizaci kompetentních úředních orgánů.*

Cíle Haagské úmluvy můžeme rozdělit do čtyř hlavních bodů:

1. *Úmluva přispěje k eliminaci možného zneužití spojeného s mezinárodní adopcí, jako je úplatkářství, falšování rodných listů, vyvíjení nátlaku na biologické rodiče, nepovolené zprostředkování, obchod s dětmi a jejich zneužívání.*

²¹ Bureau of consular affair, US department of state. *Intercounty adoption and imigrant visa process*. Washington: Bureau of consular affair, 2004.

2. *Úmluva přinese nový přístup týkající se mezinárodní adopce a to přístup zaměřený na dítě. Proces by se měl odvrátit z hledání vhodného dítěte pro bezdětné páry na hledání vhodné rodiny pro konkrétní dítě.*
3. *Úmluva by měla vést ke zlepšení situace z hlediska budoucích osvojitelů. Absence jasných postupů vedla ke zpomalení celého procesu, zbytečným komplikacím a často také zvýšení nákladů spojených s osvojením.*
4. *Přijetí Úmluvy by automaticky znamenalo právní uznání všech jednání a dohod mezi jednotlivými státy, které byly provedeny v souladu s Úmluvou. Tím by bylo možné vyhnout všem právním jednáním souvisejícím s osvojením.*²²

Od každého státu, který se stal signatářem Haagské úmluvy, se také vyžaduje poskytnutí informací o zodpovědnosti jednotlivých ústředních orgánů. Jedná se o zveřejnění kontaktů pověřeného orgánu a jeho pravomocí. Po oznámení těchto informací je ústřednímu orgánu zaslán oficiální dopis se jmenováním. Jmenovaný orgán musí být takový, který zastává funkce úzce spojené s předmětem Úmluvy. Po oficiálním jmenování zastává hlavní úlohu při řešení problémů, předkládání nových návrhů týkajících se legislativy a sledování změn, podávání rad a informací, vedení statistik a evidence.

V některých zemích se procesem mezinárodní adopce zabývají neakreditované orgány či soukromé osoby. V tom případě není zaručen řádný proces adopce a není zde ani možnost uplatnění řádné supervize či kontroly. Proto si Haagská úmluva klade za podmínku, aby každá soukromá osoba či agentura, která se hodlá zabývat mezinárodním osvojením, měla udělenou akreditaci nebo dohled ústředního orgánu. Orgány, které si žádají o udělení akreditace, musejí splňovat standardy ustanovené v Úmluvě ve článku 6-13. Kromě standardů se také musejí řídit kritérii určenými ústředními orgány dané země. Každá akreditovaná instituce musí také odevzdávat výroční zprávy o naplňování aktivit, pro které jim byla akreditace uddělena, včetně finanční analýzy za uplynulé období.

²² Hague convention on private international law, platném k 2008.

Obrázek č. 1: Signatářské státy Haagské úmluvy

--- Státy Haagské úmluvy

--- Státy, které podepsaly Haagskou úmluvu (smlouva ještě nenabyla účinnosti a státy prozatím nepatří mezi státy Haagské úmluvy)

--- Státy nepatřící ke státům Haagské úmluvy²³

Státy mezinárodní adopce se dělí na státy přijímající a státy původu dětí. Mezi státy původu dětí jsou silně zastoupeny státy Jižní a Střední Ameriky. Na východě Indie a Čína. Afrika opět zůstává mimo celosvětový rámec mezinárodních dohod. Česká republika funguje v roli obou států.

Haagská úmluva má své příznivce i kritiky. Oceňován je její jasně odmítavý postoj týkající se obchodu s dětmi, prodeje nebo zprostředkování za účelem zisku a porušování jejich práv. Ceněna jsou také pravidla pro kontrolu a supervizi orgánů zabývajících se touto problematikou. Také ve vedení statistik je vidět značné zlepšení. To byly ostatně hlavní impulzy pro vytvoření Haagské úmluvy. Vytýkána je jí její obecnost v některých ustanoveních, která nejsou jasně definována a proto mohou být různě interpretována. Také v otázce financování procesu je úmluva značně nekonkrétní, i když se jedná o palčivé téma. Kritici Haagské úmluvy jí také dávají za vinu pokles

²³ Bureau of Consular Affairs – US department of state. *Hague convention states*. Washington: Bureau of consular affair, 2013.

mezinárodních adopcí kvůli nárůstu byrokratických úkonů a tím znemožnění dětem vyrůstat v lepších podmínkách.

6.2 UNCRC – Úmluva o právech dítěte

Dalším velmi důležitým mezinárodním dokumentem je Úmluva o právech dítěte (dále jen UNCRC). Ten vychází ze Všeobecné deklarace lidských práv, která byla vydána Organizací spojených národů a přijata v roce 1948. Nicméně nárůstem problémů porušování práv dětí rostla i potřeba specifikovat právní normy týkající se pouze dětí. V roce 1959 tak OSN vydalo druhou Deklaraci práv dítěte. Pracovní skupinu tvořili zástupci všech náboženství i kultur. V listopadu 1989 vlády zastoupené valným shromážděním se dohodly na přijetí úmluvy do mezinárodního práva. Deklarace pak byla ratifikována 193 státy.

UNCRC je mezinárodní lidskoprávní smlouva, která zajišťuje všem dětem a mladým lidem do věku 17ti let komplexní rámec jejich práv. V současné době se jedná o nejrozšířenější mezinárodní lidskoprávní smlouvu. Zahrnuje totiž jak občanská, politická, ekonomická, sociální, tak i kulturní práva. Poskytuje na 40 hmotných práv, která se zakládají na principu respektování důstojnosti a hodnotách každého jedince. Stanovuje také právo dítěte na bezpečné, šťastné a naplněné dětství, zmiňuje zvláštní ochranná opatření a pomoc, přístup ke službám jako je vzdělání nebo zdravotní péče, právo na rozvoj osobnosti či talentu. Mimo jiné upravuje také uznávání osvojení.

Pokud soud rozhodne, že odebrání dítěte od rodiny je v jeho nejlepším zájmu, je povinen poskytnout dítěti zvláštní ochranu a pomoc, nebo zajistit náhradní rodinnou péči. Článek 20 uvádí, že je při hledání řešení třeba dbát na kontinuitu ve výchově dítěte, neopomíjet jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ. Toto se týká především mezinárodních případů, kde bylo toto často opomíjeno.

Praxe z českého prostředí dokazuje, že právě toto ustanovení týkající se etnika a jeho naplňování může být problém. Většina dětí nabízených k mezinárodní adopci jsou děti romského původu. Mezi českými rodinami není o děti romského původu všeobecný zájem. Ty, které svolí s osvojením tohoto dítěte, málokdy respektují jeho původ a právo na kontakt s vlastní kulturou.

Na jazykovou, náboženskou či kulturní kontinuitu není brán zřetel. Děti nabízené k mezinárodnímu osvojení jsou většinou novorozeneckého věku, proto jejich

kulturní vazby a jazyková vybavenost jsou prozatím velmi slabé. Narůstat může až v pozdějším věku při snaze “najít své kořeny”.²⁴

Ve článku 21 této úmluvy jsou vcelku podrobně popsány podmínky osvojení. Je pamatováno i na obchod s dětmi a jasně zde stanovuje také zákaz neoprávněného zisku třetích osob.

6.3 Listina základních práv Evropské unie

Tato listina se zaměřuje především na osobní práva jedinců jako takových. V této souvislosti je zde také zmíněno právo na respektování soukromého a rodinného života. Práva dítěte jsou podrobněji shrnuta v článku 24. Tato Listina jasně vymezuje právo dítěte svobodně vyjádřit své názory na témata, která se ho bezprostředně týkají. Dítě má také právo na udržování pravidelného kontaktu s rodiči, pokud to není v rozporu s jeho zájmy nebo pokud soud nestanoví jinak.²⁵

6.4 Evropská úmluva o osvojení dětí (Rada Evropy 1967)

Cílem úmluvy přijaté v roce 1967 bylo sjednotit proces osvojení v evropských zemích. Česká republika měla při ratifikaci v roce 2000 výhradu ke stanovení věkové hranice žadatele stanovené v článku 7, odst. 1. České zákonodárství totiž stanovuje pouze podmínku povinnosti přiměřeného věku a věkového rozdílu mezi dítětem a osvojitelem. Konkrétně je tato podmínka definována tak, že orgán nebude přesvědčen o osvojení v nejlepším zájmu dítěte, pokud věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem nebude menší než obvyklý.

V úmluvě je kladen důraz na zajištění stabilního prostředí pro výchovu dítěte. Při šetření vhodnosti se tedy zkoumá, zda je zájemce o osvojení schopen zajistit kvalitní prostředí s ohledem na věk, zdravotní stav, osobnost a způsobilost k výchově. Zkoumají se tedy rodinné poměry a motivace k přijetí dítěte. V tomto směru je tedy evidentní, že úmluva trvá na předpokladech pro vytvoření harmonického vztahu mezi osvojencem a osvojitelem.

Úmluva se vztahuje na děti nezletilé, tedy do věku 18ti let, které nejsou provdané či ženaté a tím tedy nejsou dle zákona považovány za zletilé.

²⁴ STEINBERG, G., HALL, B. *Inside transracial adoption*. Indianapolis: Perspectives Press, 2000. s. 43

²⁵ RUXTON, S. *Children in Europe*. London: Act for children, 1996. s. 115

7 Mezinárodní adopce na straně Ugandy

Ugandští politici patří k těm, kteří museli začít reagovat na rapidní nárůst mezinárodně adoptovaných dětí pocházejících právě z jejich země. Faktorů, které zapříčinily tento nárůst se nabízí hned několik. Celková ekonomická situace a nestabilita země, statistiky hovořící o vysokém počtu osiřelých nebo opuštěných dětí a nedostatečná legislativa a právní předpisy nařizující legální postup adopce. Díky tomu je celý proces úspěšného ukončení adopce mnohem jednodušší a rychlejší a mnoho rodin západních zemí jsou ochotni jej právě díky časové výhodnosti podstoupit.

(Pouze pro představu, v roce 2000 bylo z Ugandy mezinárodně adoptováno jedno dítě, v následujícím roce tři. V roce 2012 to již bylo 237 dětí, v roce 2013 bylo vyhověno 276 žádostem a tato tendence dále roste).

Kromě toho nelze přehlížet finanční otázku. Ta se může stát pro ugandské pracovníky a úředníky silným motivačním prvkem. 97% ugandských mezinárodně adoptovaných dětí odcházelo do USA, přičemž americké rodiny byly ochotny za adopci ugandského dítěte zaplatit v průměru až 40 000 USD.²⁶ Celý proces tak probíhal za ignorace ugandského zákona o adopci. Studie vycházející z průzkumu praktik jednotlivých domovů a sirotčinců odhalily, že prioritní snahou domovů bylo právně uvolnit děti k mezinárodní adopci za účelem zisku. Bylo zjištěno, že tyto domovy jsou financovány pouze z mezinárodních adopcí a ze spolupráce s mezinárodními adopčními agenturami. Kromě toho průzkumy odhalily, že se tyto domovy snažily získat děti z komunit a již při výběru byly brány hlavně ty, které budou pro mezinárodní adopci vhodné a budou schopné se přizpůsobit cizí kultuře a cizímu prostředí.

Poslední souhrnná zpráva týkající se Ugandy a jejího adopčního systému byla zveřejněna v březnu roku 2015. Otázky týkající se mezinárodních adopcí byly otevřeny na zasedání parlamentu, kde byl také předložen návrh o reformu.

V posledním paragrafu závěrečného ujednání je uvedeno toto:

“...Na základě zjištění vyplývajících ze studií se doporučuje, aby Uganda učinila rychlé kroky k ratifikaci Haagské úmluvy a zavedla potřebné institucionální mechanismy, které budou regulovat a dohlížet na procesech mezinárodních adopcí. Dále se doporučuje prozatímní dočasné pozastavení těchto adopcí do doby odstranění stávajících mezer v zákoně (The Children Act), aby ustanovení, která nejsou v současné

²⁶ *Alternative care for children in Uganda* [online]. Kampala: 2015 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <http://www.alternative-care-uganda.org/resources.html>

době explicitní, byla jasnější a vedla k větší obezřetnosti ze strany soudů při zpracování žádostí včetně domácích adopcí, lepší dohled a poskytování větší podpory pro kontinuální vzdělávání týkající se adopcí, mezinárodních adopcí a veškerých možných procesů svěřeni dítěte do péče...”²⁷

Je tedy zřejmé, že podepsání Haagské úmluvy a dodržování pravidel z ní vyplývajících, jsou považována jako krok správným směrem a také krok vedoucí k redukci a kontrole mezinárodních adopcí.

7.1 Hierarchie právního systému v Ugandě

Uganda má vytvořen vlastní právní systém, jehož původ sahá až do doby kolonializmu. Původně tedy vychází z práva britského. Situace kolem vzrůstajícího se počtu nekontrolovaných případů mezinárodních adopcí si však vyžádala tvorbu dalších právních předpisů a schvalování nových zákonů.

V hierarchii ugandského práva je na nejvyšším stupni Konstituce Ugandy z roku 1995 (dále jen Konstituce), ve znění pozdějších předpisů. Veškerá další nařízení musejí být v souladu s ní a jsou jí podřízeny. Na nižším stupni hierarchie jsou jednotlivé zákony předkládané parlamentem. Zákonům podřízená jsou pravidla a předpisy. To jsou obvykle nařízení ministerstev na podporu dodržování zákonů. Jim podřízené jsou postupy a strategie na lokální úrovni. Jim podřízená jsou pak zvyková práva. Jedná se o tradice, zvyky, rituály, které jsou běžné v kmenovém uspořádání společnosti a životu v komunitách. Konstituce z roku 1995 však jasně odmítá veškeré praktiky, které jsou v rozporu s ustanoveními v Konstituci zmíněnými, které vedou ke snižování lidské důstojnosti, k diskriminaci nebo poškozování žen a jejich postavení ve společnosti, které nechrání znevýhodněné skupiny společnosti apod.

Co se zákonů jednotlivých hierarchických stupňů týče, v každém stupni jsou zmíněna pravidla týkající se ochrany práv dětí. Vezmeme-li pořadí opět od těch nejvyšších, Konstituce ve svém plném znění zmiňuje veškerá lidská práva. Blíže se však dotýká právě práv dětí, zaměřuje se na jejich ochranu a garanci naplňování všech specifických potřeb, právo na zdravotní péči a zákaz dětské práce. V sedmém bodě

²⁷ *Alternative care for children in Uganda* [online]. Kampala: 2015 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <http://www.alternative-care-uganda.org/intercountry-adoption.html>

v odstavci 34 uvádí, že sirotci a ohrožené děti musejí být pod zvláštní ochranou zákona a státu Uganda.

Ve druhém stupni hierarchie existuje v souvislosti s problematikou dětí a mezinárodních adopcí dokument nazvaný The Children Act. Ten můžeme označit jako hlavní dokument státu týkající se protekce dětí, jejich práv, povinností osob zodpovědných za jejich péči a v případě nedodržení těchto povinností také odebrání z původní rodiny, umístění v ústavní výchově a následně umístění do některé z forem náhradní rodinné péče. Práva a povinnosti osob pečujících vůči svěřeným dětem se nijak neliší od těch českých či mezinárodních.

Protože ugandská společnost žije v rámci komunitních uspořádání, je v tomto zákoně přidána povinnost komunity a všech jejích členů nahlásit jakékoli bezprávní páchané na dětech. Každému členu komunity je tedy dána osobní povinnost chránit, naplňovat a zastávat práva každého dítěte v jeho komunitě a to v oblasti bydlení a poskytnutí přístřeší, oblečení, vzdělání, nedovolené práce a poskytnutí zdravotní péče, stejně tak proti násilí či jakékoli formě zneužívání. V případě, že rodiče dítěte zemřou, příbuzní a osoby blízké musejí převzít tuto povinnost a o dítě se postarat. Zmíněné statistiky týkající se dětské práce, podvýživy a nenaplněných potřeb dětí v předchozích kapitolách však jasně poukazují na to, že plnění tohoto ustanovení je v praxi problém.

Stejnou povinnost chránit práva dětí, a to především osiřelých, má obecní úřad dané oblasti. Má povinnost vyčlenit jednoho pracovníka, který se bude věnovat záležitostem týkajícím se dětí. Musí vstupovat do situací porušování práv dětí a zastávat se jich. Pokud dítě osiří, musí se postarat o to, aby neprávem nepřišlo o majetek rodiny, pokud byl nějaký po rodičích zanechán. Tento zákon myslí také na děti postižené a děti se zvláštními potřebami. Obecní rada musí všechny tyto případy vést v evidenci a zajistit jim potřebnou asistenci. Musí také zajistit ubytování všem dětem, kterým bylo naplnění této potřeby odepřeno. V případě, že zjistí závažná pochybení při péči o dítě, je povinností pracovníka předat případ policii nebo na probační a mediační službu.

Zákon dále hovoří o postupu umístění dítěte do ústavní péče, pěstounské péče či adopce. Pokud je to nevyhnutelně nutné a dítě musí být rodině odebráno nebo osiřelo, probační služba a sociální odbor musejí rozhodnout o dalším postupu. Kamkoli je dítě následně umístěno, veškeré povinnosti týkající se naplňování jeho potřeb přecházejí na osobu/osoby pečující či ústav.

Forem náhradní rodinné péče je hned několik. V případě mezinárodních adopcí navazuje jedna na druhou. Jak bude dále blíže popsáno, každý cizinec žádající o adopci ugandského dítěte, musí projít prvně fází pěstounství. V této fázi musí žít v Ugandě, starat se o dítě na vlastní náklady a být pod pravidelným dohledem sociálních a probačních pracovníků. Po určitém čase mohl pěstoun požádat o tzv. Poručnictví, které rozšiřovalo jeho práva pěstouna. Po uplynutí doby pěstounství mohl teprve požádat soud o uznání adopce v plné míře. Na jednotlivé fáze osvojení se tedy podíváme více podrobněji.

7.2 Pěstounství

Poté, co je uzavřen veškerý formální proces (viz. níže), dítě může být přemístěno do nového domova. V případě mezinárodních adopcí je jasné, že pěstounství je pouze cesta pro úplnou adopci. Proto se tedy nejedná o pěstounství na přechodnou dobu s vidinou vrácení dítěte do jeho původní rodiny, ale o děti, které jsou právně volné a nemají žádné dohledatelné příbuzné. Adopci v plném rozsahu tedy do budoucna nebude nic bránit.

Uganda patří k těm zemím, ve kterých je zákonodárství a tvorba pravidel stále dynamickým procesem změn. Se vzrůstajícím zájmem o adopci ugandských dětí roste četnost debat politických i mediálních. Zákony tedy nejsou v konečné verzi a političtí představitelé stejně jako odborníci na danou problematiku si uvědomují mezery v zákonech, na kterých je třeba nadále pracovat.

Podle současného zákona musí mít zájemce o adopci konkrétní dítě v pěstounské péči po dobu 36 měsíců. Tento časový rozsah je poměrně velký, což si uvědomují i zákonodárci. V současné době se připravuje návrh na snížení této doby na 12 měsíců.

7.3 Poručnictví jako mezistupeň mezi pěstounstvím a adopcí

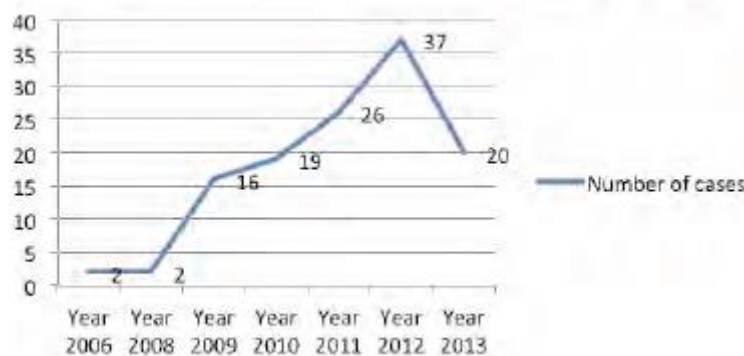
Doposud si žadatel po převzetí dítěte do pěstounské péče mohl podat žádost k soudu o tzv. poručnictví. V případě, že soud žádost schválil, vznikla žadateli nova práva a také nové povinnosti vůči dítěti. Osvojitel, nebo v tomto případě jmenovaný zákonný zástupce, mohl například zažádat pro dítě o cestovní pas a mohl s ním ze země vycestovat. Pas je však vystaven na současná jména dítěte, nemůže tedy prozatím používat jméno osvojitele a osvojitel musí vždy při pasové kontrole prokázat, jaký vztah

k dítěti má a zda má právo s ním cestovat. Ve fázi poručnictví už může osvojitel podat žádost o přijetí dítěte ve své zemi původu, pouze ale jako pro občana státu Uganda. V této formě poručnictví je totiž dítě stále občanem státu Uganda a jako takové má ugandské občanství až do dovršení věku 18ti let.

Žadatel po získání pasu může s dítětem vycestovat, musí se s ním ale do Ugandy vracet a podávat pravidelné zprávy na příslušné supervizní a kontrolní orgány.²⁸ Není však stanovena maximální doba pobytu dítěte a osvojitele v zahraničí.

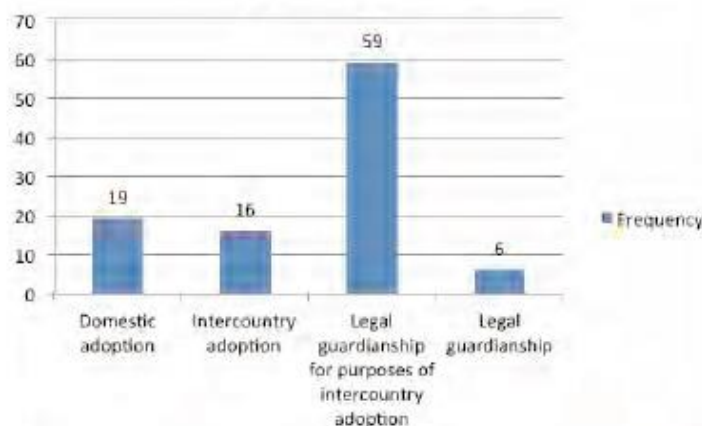
Statistické analýzy dokazují, že mezi lety 2006 a 2012 došlo k nárůstu počtu žádostí o poručnictví v souvislosti s mezinárodní adopcí. V letech 2012 a 2013 došlo v výrazném propadu registrovaných žádostí.

Graf 1: Žádosti o poručnictví v letech 2006 až 2013

Nejvyšší počet žádostí o poručnictví bylo podáno právě za účelem mezinárodních adopcí, jak dokazuje následující graf.

Graf 2: Typy žádostí k vrchnímu soudu

²⁸A *Child Voice* [online]. Kampala: 2016 [cit. 2016-01-28]. Dostupné z: <http://a-childs-voice.org/what-guardianship-orders-mean-to-you-and-your-child-2/>

Úspěšné vyřízení žádosti závisí hodně na tom, zda žadatel předloží požadované dokumenty. Pokud tak neučiní, soud se musí odročit a celý proces se nejen prodlužuje, ale také finančně prodražuje. V ideálním případě veškeré dokumenty by měly být doručeny soudu před prvním stáním.

Níže je uvedený seznam dokumentů, který byl požadovaný k předložení k příslušnému soudu:

- Rodný list dítěte, který je předmětem přijetí.
- Úmrtní list rodičů dítěte, pokud je dítě sirotek a pokud je možné ho získat.
- Důkazy inzerátů v novinách nebo rozhlasových stanic dokazujících pokusy vysledovat rodiče dítěte a zjistit, zda existují nějaké námitky proti jeho adopci.
- Rodný list dětí žijících s adoptivní rodiče.
- Certifikáty dokazující řádnou adopci dětí žijících v adoptivní rodině, pokud takové v rodině již žijí
- Fotokopie pasu potenciálních adoptivních rodičů.
- Oddací list adoptivních rodičů
- Doporučení od zaměstnavatelů budoucích osvojitelů.
- Výpis z rejstříku trestu z domovské země potenciálních adoptivních rodičů.
- Záznam z domácího šetření v domovské zemi potenciálních adoptivních rodičů.
- Fotokopie nejvyššího dosaženého vzdělání budoucích osvojitelů.
- Fotokopie osvědčení o vlastnictví pozemků či nemovitosti budoucích osvojitelů, pokud existuje.
- Bankovní výpisy nebo jiné prostředky prokazující, že budoucí osvojitelé jsou finančně zajištěni.
- Lékařskou zprávu dokazující, že budoucí osvojitelé jsou v dobrém zdravotním stavu.
- Lékařskou zprávu dětí, které žijí s potenciálními adoptivními rodiči. Toto je pouze jako důkaz, že dítě nebude vystaveno žádnému zdravotnímu riziku.
- Aspoň tři doporučující dopisy od osob, které nejsou v příbuzenském vztahu s budoucími osvojiteli.
- Lékařská zpráva o dítě, které je předmětem přijetí.

- Důkaz, že domovská země bude respektovat rozhodnutí o adopci ugandského soudu
- Zpráva od probační a sociální služby příslušného úřadu, pod které dítě a budoucí osvojitel spadá.
- Zpráva nezávislého vyšetřovatele potvrzující dostatečné zázemí pro dítě v nové rodině.

Podíváme-li se na situaci zájemce o adopci ugandského dítěte vidíme, že pro mnohé kandidáty je splnění podmínek nemožné. Ne každý má možnost či chuť trávit v Ugandě tři roky pěstounstvím pod dohledem sociálních pracovníků. Pro ty, kteří na území ugandské republiky sice dlouhodobě pobývají, by pěstounství bez získání poručnictví a tedy možnosti cestovat, znamenalo na tři roky zastavit jakékoli zahraniční cesty včetně návštěv domova. Nebo by případně museli zajistit dítěti na dobu své nepřítomnosti další náhradní péči.

Místní tisk New Vision uveřejnil 4. března 2016 článek informující o změně zákona. Parlament schválil vyjmutí poručnictví za účelem mezinárodní adopce ze zákona. Důvodem bylo, že až 30% schválených žádostí o poručnictví nesplňovalo zákonné podmínky. Dalším důvodem schválení byla zpráva předložená Alicí Alaso dokazující, že stovky ugandských dětí bylo nelegálně odvezeno ze země právě díky poručnictví. Zákonodárci a odborníci si však uvědomují, že zrušením této možnosti znemožňují v podstatě cizincům adoptovat ugandské děti. Jsou si však také vědomi počtu opuštěných a nechtěných dětí a toho, že jim tak ubírají právo na milující rodinu, vzdělání a naplnění životních potřeb, které jim život v ugandských domovech a sirotčincích nabídnout nemůže. Proto se připravuje návrh na snížení doby pěstounství pouze na jeden rok.

7.4 Adopce

Ugandské právo rozlišuje dva pojmy. Adopci domácí a adopci mezinárodní. V dokumentu nazvaném The Convention on the Rights of the Child (dále jen CRC) je o obou typech adopce poměrně konkrétní zmínka.

V článku 20 a 21 garantuje zákon procesní i věcnou ochranu týkající se domácích i mezinárodních adopcí. Ve článku 21 b) zmiňuje mezinárodní adopci pouze jako jednu z možných alternativ. Prioritní snahou je však umístit dítě zpět do biologické rodiny, v případě náhradní rodinné péče do rodin ze země původu dítěte. Tím potvrzuje

znění článku 20 (3) zacíleného na rozvoj dítěte v jeho etnickém, náboženském, kulturním a jazykovém prostředí.

Dále článek 21 (d) ukládá státu povinnost přijmout taková opatření, která zajistí, aby osoby zapojené do mezinárodního osvojování dětí z Ugandy nepřijímaly neoprávněný finanční zisk. Tato povinnost a ochrana před nedovoleným obohacováním na úkor mezinárodních adopcí je včleněna také v dokumentu Spojených národů nazvaným UN Guidelines for the Alternative Care of Children.

Další dokument, který je třeba zmínit je nazvaný Africa Charter on the Rights and Welfare of the Child (dále jen ACRWC), který je k mezinárodním adopcím ještě striktnější tím, že je označuje za “poslední možnost”.

V článku 24 (d) vystupuje také proti nedovolenému finančnímu zisku, v tomto bodě se však omezuje pouze na ty, kteří se snaží dítě adoptovat, tedy zájemce o adopci. Oproti tomu CRC v této záležitosti začleňuje všechny osoby zapojené do procesu adopce.

Aby byla zaručena ochrana dítěte v přijímajícím státě, článek 24 (e) ACRWC zavazuje signatářské státy uzavírat dvoustranné nebo vícestranné dohody, ve kterých zaručují, že umístění dítěte v jejich zemi je prováděno pouze prostřednictvím příslušného autorizovaného orgánu. Ve stejném článku v písmenu (f) se požaduje, aby stát přijímající vytvořil mechanismy kontroly a supervizní systém sledující vývoj a stav adoptovaného dítěte.

V případě, že jsou biologičtí rodiče adoptovaného dítěte známí, jsou naživu a při smyslech, musejí dát k adopci souhlas. Dítě, které má být adoptované a je ve věku 14ti let a starší, musí dát rovněž k osvojení svůj souhlas. V některých případech může soud požádat o názor i dítě mladší, pokud uzná, že dítě již chápe a rozumí termínu osvojení. Tento souhlas mohou dítě i rodiče odvolat kdykoli až do podání závěrečného rozhodnutí soudu. Soud také dohlíží na to, aby souhlas k adopci byl rodiči i dítětem podán na základě dobrovolné a svobodné vůle.²⁹

V případě, že je dítě ugandské národnosti, postupuje žádost starostovi daného území, kde by se měla adopce uskutečnit, tedy tam, odkud pochází zájemce o adopci a kde bude dítě po ukončení procesu adopce žít. Pokud dítě není ugandského původu, přechází žádost k vrchnímu soudu.

²⁹ *HG.ORG* Legal resources [online]. Kampala: 2016 [cit. 2016-01-26]. Dostupné z: <http://www.hg.org/article.asp?id=28692>

Jakmile je proces adopce formálně ukončen, dítě se dostává na pozici biologického dítěte rodičů. Přijme jejich jméno a adopce je nezvratná. Dítě má také všechny povinnosti vůči rodičům, stejně jako má nárok na vymáhání svých práv včetně práva dědického.

7.5 Krok za krokem v praxi

Pokud se zájemce o adopci rozhodne postoupit od myšlenek k realizování konkrétních kroků, v první fázi ho čeká hledání vhodného sirotčince či domova, jehož prostřednictvím je možné proces adopce zahájit. Jak již bylo zmíněno, počet těchto domovů je v Ugandě vysoký, značně se však liší kvalitou péče a kvalitou služeb. Vhodnost výběru domova je tedy klíčovou otázkou. Pouze zaregistrované domovy jsou schopny provést zájemce celým procesem legální cestou. V opačném případě by pracovníci nevhodně vybraného domova mohli celý proces zhanit a vystavit zájemce jednak žádostem o úplatkářství, podvodným aktivitám, ale také ve finále obvinění z nelegální činnosti či obchodu s dětmi. Pokud se tedy zájemci podaří najít vhodný domov, který je uznán v ugandském registru a mezinárodní adopce zprostředkovává, zkontaktuje se se sociální pracovníci a dostaví se na první sjednanou schůzku.

Sociální pracovníce při osobním setkání předá veškeré potřebné informace o celém průběhu adopce. Vysvětlí vše krok po kroku a doloží ukázkou všech dokumentů či formulářů. Neměla by opomenout ani předem zmínit veškerou finanční náročnost celého procesu a veškeré výdaje, které budou od zájemce vyžadovány a to v konkrétních částkách.

Takto připravený zájemce o adopci může začít pracovat na vyřizování všech vyžadovaných formalit, protože v prvním kole adopčního procesu je třeba odevzdat kompletní žádost včetně všech potřebných potvrzení.

Konkrétně se jedná o vyplnění formuláře Application to Foster a Child (příloha 1) Tato žádost se ve svém úvodu táže na obecné osobní údaje jako je jméno a věk žadatele, rodinný status, adresa a kontaktní údaje, počet vlastních dětí, zaměstnání zájemce i partnera, pokud žije v manželství. Zájemce také specifikuje, zda již v minulosti fungoval v roli pěstouna a proč se pro pěstounství vůbec rozhodl.

Druhá část tohoto formuláře vyžaduje potvrzení dvou úředníků tzv. Local council 1, tedy obce v prvním stupni, do které žadatel svým místem bydliště spadá. Pro získání tohoto potvrzení je třeba prvního domácího šetření příslušného úředníka. Dva

úředníci daného úřadu musejí také doložit své písemné potvrzení formou doporučujícího dopisu, že zájemce shledali jako vhodného pěstouna.

Dalším kromem je sepsání vlastní žádosti formou eseje. V té se žadatel blíže představí. Popíše svoje rodinné zázemí a způsob bydlení ve své zemi původu, zmíní svoje vzdělání a dosavadní profesní kariéru. Popíše svoji současnou situaci, jakým způsobem žije a jaké dítě by pro něj tedy bylo nejvhodnější. Zmíní jak zajistí dostatečný příjem pro sebe a dítě, popíše bytové podmínky v Ugandě a důvody, které ho vedly k podání žádosti o adopci. Zájemce by měl co nejpřesněji specifikovat, o jaké dítě má zájem, o dítě jakého věku, pohlaví či zdravotního omezení je ochoten a schopen se starat. Cílem této eseje je bližší představení žadatele, jeho životního styl, jeho zálib a trávení volného či soukromého času. To vše pomůže sociálním pracovníkům při rozhodování o vhodnosti umístění konkrétního dítěte do rodiny žadatele.

Kromě této eseje je k žádosti třeba doložit tři doporučující dopisy. První od rodinného příslušníka, druhé dva od osob blízkých, která ale nejsou se žadatelem v příbuzenském vztahu.

Dále je třeba doložit doporučení kněze a zaměstnavatele, výpis z rejstříku trestů a potvrzení lékaře, že je žadatel schopen starat se o dítě. Lékař by měl posoudit celkový zdravotní stav včetně psychické stability zájemce.

K takto zpracované žádosti zájemce přiloží dvě pasové fotografie a zanesle ji zpět sociální pracovníci příslušného sirotčince. Vedoucí sociálního oddělení žádost se zájemcem znovu projde a položí doplňující otázky. Ověří si, zda zájemce chápe význam adopce a její právní dopad, zda a jakou má představu o dítěti a zda si je vědom časové náročnosti celého procesu. Prověří také, zda žadatel souhlasí se třemi lety pěstounství pod dozorem před tím, než bude proces legálně uzavřen adopcí. Ptá se také na důvody adopce dítěte z Ugandy a vztah žadatele k této zemi a ugandské kultuře. Zajímají se o názor širší rodiny a o to, jak přijmou černošské dítě. Závěrem pracovníce zodpoví veškeré otázky zájemce.

Po vnitřním zpracování a posouzení žádosti se pracovní tým sirotčince rozhodne, zda žádost přijme či zamítne. V případě kladného posouzení žádosti přechází zájemce do druhé fáze procesu. Sociální pracovníce daného sirotčince přijde do místa bydliště a provede domácí šetření. Při této schůzce je opět zájemce podrobně vyzpovídán. Otázky směřují k jeho osobnímu životu a osobním předpokladům starat se o dítě, zda má určité morální zásady, v jaké víře plánuje dítě vychovávat, jaká je jeho

představa o dítěti a co vůbec od pěstounství očekává. Jsou mu položeny otázky týkající se jeho osobního a rodinného života, jeho zaměstnání a zdravotního stavu, jak plánuje koubit zaměstnání s péčí o dítě. Pracovnice se podívá na bytové podmínky a celkově prostředí, ve kterém bude dítě vyrůstat.

Z tohoto domácího šetření pracovnice sepíše zprávu o vhodnosti prostředí, zda je doporučuje či zamítá. Zprávu pak založí do složky žadatele a celá složka postupuje k probační pracovnici, pod kterou bydliště žadatele spadá.

Probační pracovnice opět projde celou žádost a posoudí vhodnost žadatele a následně provede vlastní domácí šetření. Ze šetření je zpracován formulář zvaný Prospective Foster Parent Record (příloha 2). Úvodní požadované informace se shodují s prvním formulářem žádosti. Týkají se tedy opět osobních údajů žadatele, jeho náboženství, věku apod. Další část se věnuje podrobněji jeho financí a bytové situaci. Kolik činí pravidelný měsíční příjem osoby či v případě manželského páru rodiny. Dále je třeba vyplnit údaje týkající se způsobu bydlení. Kolik místností má bytová jednotka, zda je dům uzpůsoben dítěti, zda má zahradu, zda je sám o sobě bezpečný a zda se nachází v bezpečné lokalitě. Závěr formuláře opět specifikuje otázky týkající se představ zájemce o dítěti – pohlaví, věk, zdravotní stav, ochota starat se o dítě se zdravotním omezením.

Tento dokument uzavírá formální stránku adopce. Takto kompletní žádost je předána opět sociální pracovnici sirotčince. Od té chvíle již od zájemce nejsou požadovány žádné další formální informace a vše je již na straně sirotčince. Zájemce tedy již jen čeká na telefonát, že pro něj bylo nalezeno vhodné dítě.

Po přijetí této pozitivní zprávy je zájemce pozván zpět do sirotčince, aby se setkal s dítětem a rozhodl se, zda má o toto konkrétní dítě zájem. V případě, že zájem má, musí na vlastní náklady zveřejnit poslední výzvu potenciálním příbuzným dítěte. Inzerátem je dána poslední možnost příbuzným dítěte aby projevili zájem starat se o ně. V případě, že tak neučiní v průběhu tří následujících týdnů, dítě je s konečnou platností volné k adopci. Pozdější projevení zájmu příbuzných již není bráno v potaz a nemá podle ugandského práva žádnou váhu ani dopad na proces adopce či nového adoptivního rodiče. Nevyužitím této poslední výzvy tak ztrácí rodina či příbuzní jakýkoli nárok na dítě.

(Po přijetí dítěte do ústavu se sociální pracovníci v prvních týdnech a měsících intenzivně snaží najít biologické příbuzné dítěte. Aktivně zjišťují původ dítěte, vylepují

plakáty v okolí místa nalezení dítěte. Zprávu vyhlásí v novinách a rádiu a aktivně chodit do komunit se snahou zjistit bližší informace či nalézt osobu blízkou. Snahou je vždy v první fázi vrátit dítě do biologické rodiny, ve druhé nabídnout dítě k pěstounství či adopci osobám blízkým či alespoň rodinám ugandským. Mezinárodní adopce je opravdu brána za poslední možnost).

V případě, že se tedy během těchto tří týdnů nepřihlásí žádný příbuzný dítěte, může plně začít seznamování zájemce s dítětem. Během té doby si může zájemce vzít dítě mimo ústav a na své náklady provést veškerá zdravotní vyšetření, která považuje za nutná. Záleží pouze na zájemci, zda tuto možnost využije a v jakém rozsahu. Většinou se jedná především o HIV testy.

V první fázi seznamování dochází budoucí rodič po nějakou dobu za dítětem, tráví s ním čas v ústavu během vykonává běžných činností jako je krmení, koupání, ukládání ke spánku. Pracovnice se pokoušejí předat budoucímu rodiči veškeré možné informace a seznámit ho s tím, na co bylo dítě doposud zvyklé, jaký má režim, na jaké jídlo je zvyklé, zájemce se mezitím snaží s dítětem navázat vztah. Po nějakém čase, až sociální pracovníce usoudí, mohou trávit čas i mimo sirotčinec, na noc se dítě ale stále vrací zpět. Časové rozmezí této první fáze adaptace je zcela individuální a záleží pouze na rodičích a dítěti, jak rychle spolu vztah naváží. Končí v podstatě ve chvíli, kdy dítě po odchodu rodiče pláče a stýská si. V té chvíli je zřejmé, že je vztah mezi adoptivním rodičem a dítětem navázán natolik, že pro dítě nebude stresující změna prostředí a sociální pracovníce povolí přesun dítěte do jeho nového domova.

Během celých tří let od příchodu dítěte do rodiny dochází sociální pracovníce sirotčince a probační pracovníce úřadu na pravidelné i neohlášené kontroly kde zjišťují, jak je o dítě v rodině postaráno a jak se vyvíjí vztah mezi dítětem a rodičem. Z každé návštěvy a kontroly je vypracován záznam, který později slouží jako podkladový materiál při rozhodování soudu o adopci.

V průběhu tří prvních let je dítě tedy opravdu pouze v pěstounské péči. V praxi to znamená, že budoucí adoptivní rodič nemá právní nároky ani povinnosti k dítěti, v podstatě se o ně pouze na své náklady stará. Dítě nepřijalo jeho příjmení a jeho rodič s ním nemůže vycestovat mimo území státu Uganda.

7.5.1 Kdo může adoptovat

Ugandské dítě může adoptovat každá osoba ve věku 25 let a starší, musí být však alespoň o 21 let starší než dítě. V případě manželského páru musí pár dítě přijmout společně. Výjimkou jsou pouze případy, kdy druhý z páru není schopný vyjádřit svůj názor. Budoucí osvojitelé musí být současně v dobré fyzické a duševní kondici, což musí být doloženo lékařským potvrzením. Jak bylo řečeno, perspektivní adoptivní rodič či rodiče se musí o dítě starat po dobu nejméně 36 měsíců pod dohledem probačního úředníka (dokud zákon neupraví jinak). V případě adopce nesezdanou osobou nemůže budoucí rodič adoptovat dítě opačného pohlaví s výjimkou mimořádných okolností. Záměre nesmí mít žádný záznam v trestním rejstříku.

V případě žádosti o adopci občanem cizí státní příslušnosti platí všechna výše uvedená pravidla. Kromě toho musí navíc doložit, že jeho země původu právně uzná adopci ugandského dítěte a dítěti bude vystaveno imigrační vízum. Doklad o tom musí být součástí žádosti podané k vrchnímu soudu.

7.5.2 Doba trvání procesu adopce

Doba trvání procesu závisí na dostupnosti vhodných dětí k mezinárodní adopci. Záleží také na tom, jaké dítě budoucí rodiče označili ve svých požadavcích. Další ovlivňující faktor je rychlost, s jakou se zadaří zájemci o adopci nashromáždit veškeré potřebné dokumenty a odevzdat kompletní zprávu o adopci. Podle ugandského nařízení by nemělo docházet ke zbytečným prodlevám, které neprospívají žádné ze zúčastněných stran. Praxí je, že od prvního kontaktu zájemce se sirotčincem až po umístění dítěte do rodiny uplyne většinou půl roku až rok.

7.5.3 Posouzení žádosti soudem

Po postoupení žádosti o adopci k soudu musí být bráno v úvahu:

- Veškerá šetření a zprávy zpracované probační službou a sociálním odborem.
- Názor dítěte, pokud je ve věku 14ti let a starší.
- Názor dítěte v případě, že je schopné pochopit podstatu adopce a co to pro jeho následující život znamená.
- Co se týče mezinárodní adopce, cizinec musí mít doporučení probačního a sociálního pracovníka z jeho země původu. Podmínkou je také doložit

vrchnímu soudu, že jeho země původu, a tedy stát, který dítě po adopci přijme, uznává tento druh adopce a a dopci dětí z Ugandy.

- Před tím, než soud učiní konečné rozhodnutí, musí se ujistit, že adoptivní rodiče rozumí všem právním důsledkům a povinnostem plynoucím z rodičovské role. Dále se musí přesvědčit, že adopce je v nejlepším zájmu dítěte. A v neposlední řadě musí prověřit, že žádná ze zúčastněných stran nevzala nebo neplánuje vzít úplatu za účelem nezákonného obohacení.
- Pokud je zájemce o adopci nespokojený s rozhodnutím soudu, má právo se proti rozhodnutí odvolat.
- Úspěšným ukončením procesu adopce přechází na zájemce veškerá rodičovská práva a povinnosti týkající se dítěte a dítě přebírá roli stejnou jako biologické dítě a to včetně práva dědického.
- Soud také zajišťuje právo dítěte na informace týkající se jeho původu, rodičů a dalších okolností jeho života před adopcí a to po dovršení věku 18ti let či dříve, pokud si to žádá.
- Podat prostřednictvím obhájce návrh k soudu, dostavit se k soudu v den slyšení a to společně s dítětem, případně jeho či jejím zástupcem. V některých případech může být požadována i přítomnost probačního předníka, který má případ na starosti. Od něj je také vyžadováno sepsání zprávy, která je soudu předložena před datem prvního stání. V některých případech může být vyžádána i přítomnost sociálního pracovníka daného sirotčince. Pro urychlení procesu rozhodování je vždy dobré zajistit, aby se všechny předvolané osoby dostavily již na první stání.³⁰

7.5.4 Poplatky v průběhu procesu

Otázka finance je pravděpodobně nejkritičtější bod celého procesu. Je to oblast těžko kontrolovatelná a lehce zneužitelná. V průběhu celé první fáze zájemce o adopci zaplatí pouze poplatky spojené s vyřízením lékařského potvrzení (50 000 ugandských šilinků) dále za výpis z rejstříku trestů (60 000 ugandských šilinků). Dále musí zájemce o adopci

³⁰*Alternative care for children in Uganda* [online]. Kampala: 2016 [cit. 2016-01-28]. Dostupné z: <http://www.alternative-care-uganda.org/intercountry-adoption.html>

zajistit na vlastní náklady dopravu sociálním a probačním pracovníkům přijíždějícím na domácí šetření.

Ve druhé fázi zájemce musí na vlastní útraty zveřejnit inzerát s výzvou (tři týdny inzerce asi 150 000 ugandských šilinků) a lékařská vyšetření dítěte. Cena lékařské prohlídky se odvíjí od úrovně a kvality zvoleného zdravotnického zařízení a rozsahu kontroly.

Pomineme-li 36 měsíců pěstounství na náklady pěstouna, suverenně nejnáročnější je fáze třetí spojená se soudními a právními poplatky, které se mohou vyšplhat až ke 3000 amerických dolarů. Opět záleží na volbě a úrovni zvoleného právního zástupce.

Co se sirotčince týče, budoucí rodič by neměl platit žádné poplatky. Neměl by poskytnout žádnou finanční hotovost ani osobě pečující v případě, že je adopce zprostředkována přes třetí osobu a ne sirotčinec. Jakékoli přijetí finanční hotovosti jakoukoli ze zúčastněných stran může být považováno za pokus o úplatu za účelem získání dítěte. Doložení tohoto činu by mohlo celý proces adopce pokud ne zcela zastavit, pak minimálně velice nepříjemně zkomplikovat a prodloužit.

8 Mezinárodní adopce v České republice

Česká republika je v rámci mezinárodních adopcí v unikátním postavení. Vyskytuje se v obou rovinách, tedy jako stát původu dětí, ale také jako stát přijímající. O mezinárodní adopce dětí jiného etnika je mezi českými občany zájem. U afrických dětí se jedná o dlouhodobý trend, z ostatních zemí vlna zájmu vzroste vždy po odvysílání zpráv z následků přírodních katastrof či nějakých jiných šokujících událostí (případ katastrofálních podmínek v rumunských sirotčincích, zprávy o čínských holčičkách odkladaných po stovkách do sirotčinců v rámci politiky jednoho dítěte, zemětřesení na Haiti apod.) Smutným faktem ale zůstává, že navzdory vzrůstajícímu zájmu o adopce dětí jiného etnika, česká společnost stále nejeví zájem o děti etnika romského. Odvolávají se na geny a původ dítěte, “volání krve” a hrozby problémů v dospívání, přitom se nepozastavují nad tím, že o původu či genech, dokonce ani kultuře mezinárodně adoptovaných dětí mají zprávy pouze zběžné a zprostředkované.³¹

Statistické údaje Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen Úřad) uvádějí, že v první polovině roku 2011 bylo písemně zodpovězeno na 35 dotazů týkajících se adopcí dětí z ciziny. V roce 2010 bylo odhadem zodpovězeno na 60 dotazů. V tom samém roce je evidováno na 28 případů osvojení z ciziny mimo kompetence Úřadu. Za první polovinu roku 2011 bylo evidováno na 17 případů.³²

Jak statistické údaje, tak internetové diskuze či televizní pořady dokazují, že v České republice zájem o mezinárodní adopce je a má vzestupnou tendenci. Roste také počet úspěšných individuálních adopcí provedených mimo spolupráci Úřadu.

Edita Horáková, reportérka publicistického pořadu 168 hodin, se tématu věnuje ve své reportáži s názvem “Adopce na blízko”, odvysílané dne 29. 11. 2011. V tomto pořadu je mimo jiné zmíněno, že navzdory tomu, že Úřad v případech mezinárodní adopce přislubuje pomoc a spolupráci, za deset let svého působení se tomu nestalo ani v jednom případě. Proto možná se dnes již na stránkách Úřadu objevuje informace, že tato činnost byla v minulosti brána jako druhotná a Úřad se v současné době pokouší svoje působení v jednotlivých případech zprostředkování adopcí z ciziny prohloubit. Úřad sám se v minulosti netajil tím, že adopce dětí z ciziny nepodporuje.

³¹ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. Brno: 2016 [cit. 2016-01-14]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/osvojeni/mezinarodni-osvojeni-z-ciziny/>

³² tamtéž

Hlavním argumentem bylo, že prioritou státu by mělo být najít náhradní rodiny pro děti z českých ústavů.³³

Zájemci o adopci z ciziny evidentně preferují volbu jednodušší a kratší. Obcházejí stát i haagská ustanovení a adopci si zprostředkovávají sami. V reportáži Lukáše Landy s názvem *Adopce za všechny prachy*, která byla odvysílána dne 10. 6. 2010 v pořadu Reportéři ČT, se reportér věnuje adopcím dětí z Afriky. Zaměřuje se především na finanční stránku věci a snadné zneužití důvěry zájemců za účelem osobního zisku. Paní Jana Dirlbecková veřejně nabízela pomoc se zprostředkováním adopce černošského dítěte, požaduje však od českých zájemců částku 43 – 45 000 USD. Čekací lhůta pro vyřízení kompletní žádosti od podání do příjezdu dítěte do ČR, je garantována na půl roku. Součástí reportáže je také rozhovor s paní Petrou Jílkovou, osvojitelkou africké holčičky, kterou celý proces bez další pomoci vyšel i s letenkou na 3 000 USD.³⁴

Je zřejmé, že problémů a úskalí v případě nehaagských adopcí z Afriky je hned několik. Neexistuje totiž žádná kontrola nad výběrem a vhodností žadatele. Chceme-li tedy popsat proces takové adopce, žádný přesně daný postup prakticky neexistuje. Žadatelé neprocházejí žádným přípravným kurzem, není od nich vyžadováno vyšetření lékaře či posouzení psychologa. Neprobíhá žádné domácí šetření. Co se týče států původu dětí, které nespádají do států Haagské úmluvy, opět není ve většině případů třeba splňovat žádné přesné postupy pro vhodnost účastnit se osvojení jak ze strany dítěte, tak zájemce.

Velmi palčivé je opět téma financí. Rovněž v případě nehaagských adopcí není žádná kontrola. I když mezinárodní právní dokumenty jasně zdůrazňují zákaz zprostředkování adopcí za účelem vlastního zisku, v mnoha případech se může jednat o proces pohybující se na hranici obchodu s dětmi. České rodiny toužící po dítěti z afrických zemí, které nemají v zemi původu žádné kontakty a nejsou situace znalí, mohou být konfrontováni s podvodnými praktikami.³⁵

Česká republika jako taková nemá stanoven ceník poplatků. Ve státech, kde fungují adopční agentury, jsou ceny fixně dané. Smluvní státy a ústřední orgány mají

³³ HORÁKOVÁ, E. *Adopce na blízko*. 168 hodin. dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10117034229-168-hodin/211411058251127/titulky>

³⁴ LANDA, L. *Adopce za všechny prachy*. Reportéři ČT. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/210452801240022/>

³⁵ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. Brno: 2016 [cit. 2016-01-14]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/osvojeni/mezinarodni-osvojeni-z-ciziny/>

totiž zvláštní odpovědnost za regulaci nákladů spojených s osvojením a s přijetím takových opatření, aby se zabránilo neoprávněnému finančnímu zisku. Pověřené orgány jsou oprávněny přijímat poplatky, pouze však za poskytnuté služby a poplatky spojené s vyřízením. Pro mnoho rozvojových zemí jsou poplatky vybrané za zprostředkování mezinárodních adopcí velkým příjmem do rozpočtu celé země. Je třeba si uvědomit, že výběry v rámci těchto procesů přináší nezanedbatelnou částku peněz do ekonomiky rozvojových zemí. To dokládá například případ státu Guatemala. Jak profesor Smolin (2010) odhaduje, v letech 2002 až 2008 bylo v rámci mezinárodních adopcí nejméně 371 až 495 milionů amerických dolarů převedeno do Guatemaly. Guatemalští právníci si účtovali 15 000 USD za případ, celá adopce se pohybovala kolem 20 000 USD a ve zmíněném období bylo dokončeno na 24 000 adopčních procesů dětí přecházejících z Guatemaly do USA. Je tedy zřejmé, že pro Ugandu, kde 49% obyvatel země je pod věkovou hranicí 15 let, by toto mohla být cesta k velmi zajímavému příjmu do státního rozpočtu.

Proti tvrzení obchodu s dětmi se odmítavě staví sdružení advokátů pro mezinárodní adopce. Připouštějí, se případy prodeje nebo zprostředkování za účelem zisku se mohou dít, procento ve srovnání s celkovým počtem řádných adopcí je však mizivé. Za krizi mezinárodních adopcí považují převážně špatnou reputaci v médiích, obviňují organizace pro lidská práva včetně UNICEFu, kteří prezentují pouze špatné příklady bez širšího kontextu a souvislostí.³⁶

Státy, které přijaly Haagskou úmluvu, chrání dítě i rodiče a stanovují jasná pravidla. Aby byly naplněny všechny požadované standardy a byla zaručena profesionalita a legálnost, je třeba zaangažovat mnoho profesionálů. A s tím souvisí právě zvýšení nákladů pro potenciální zájemce. V Haagské úmluvě bohužel není termín “odůvodněné náklady” nijak blíže specifikován a není stanoveno žádné povolené rozmezí.

Problém financí negativně ohrožuje děti, biologické rodiče i osvojitele. Je zcela v rozporu s garantovanými nejlepšími zájmy dítěte. Obecně vyšší zranitelnost v souvislosti s chudobou a přírodními katastrofami a dopad nedostatečného sociálního a právního systému je důsledkem toho, že jsou děti prodávány či násilně rodinám odebrány. Haagská kancelář momentálně čelí faktu, že děti jsou nabízeny k adopci bez

³⁶ SMOLIN, M. D. *Child laundering and the Hague convention on intercountry adoption: the future and past of intercountry adoption*. British agencies for adoption and fostering, 2010. s. 298.

ohledu na to, že mají vlastní rodiny a nutně tedy nepotřebují jinou alternativu. Biologické rodiny často nebyvají dostatečně informovány a pod tlakem nepříznivé situace kývnou na částku, kterou je adoptivní rodina ochotna zaplatit.

Těmito případy je samozřejmě poznamenána reputace mezinárodních adopcí jako takových. Po zveřejnění několika skandálních případů není tento druh adopce považován za cestu protekce dětí.

Adopce dětí z ciziny do České republiky je kontroverzní téma protkané mnoha otazníky. Postoje laické i odborné veřejnosti se různí. Ať už stát zaujímá jakékoli stanovisko, nelze přehlížet fakt, že zájem o tyto adopce mezi českými lidmi je a adopce bez ohledu na odmítavý postoj státu či Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí probíhají.

8.1 Vnitřní legislativa České republiky

Česká republika je signatářem Haagské úmluvy a proto musí být mezinárodními adopcemi pověřen jeden příslušný orgán, který má státem přiděleno pověření se těmito záležitostmi zajímat. Konkrétně se jedná o Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. Agentury, které jsou v jiných státech evropy běžnou praxí, v České republice nefigurují v žádné podobě. Ministerstvo práce a sociálních věcí v této souvislosti odkazuje pouze na výše zmíněný úřad. V doplňujících údajích ke statistice zveřejněné na oficiálních webových stránkách úřadu je uvedeno:

“Hlavní oblast činnosti Úřadu představuje zprostředkování osvojení dítěte s obvyklým pobytem v České republice do zahraničí. Od účinnosti Úmluvy, tj. od roku 2000 Úřad zprostředkoval v této oblasti své činnosti více jak 500 osvojení dětí ve věku od 1 do 9 let do 11 převážně evropských zemí. Nejčastější cílovou zemí je Dánsko, Německo, Švédsko a Itálie.

Druhá část agendy Úřadu (osvojování z ciziny) zůstává prozatím v pozadí. Důvodem je zejména složitost navazování spolupráce a malá ochota ostatních států. Následkem toho je skutečnost, že počet států, z nichž je možné osvojovat, minimální. Dalším hlediskem je vysoká finanční náročnost procesu, která mnohdy odradí potencionální žadatele. I přes to se Úřad v poslední době intenzivně pokouší o prohloubení činnosti v této oblasti. V současné době tak je možné žádat o osvojení dítěte z Filipín a Bulharska, kde již byli zařazeni první čeští žadatelé. Co se týče Filipín, došlo již také k úspěšnému zprostředkování osvojení dítěte do České republiky.

Z afrických zemí je možné uvažovat o Burkině Faso či Burundi, které jsou připraveny přijímat žádosti českých žadatelů.

Úřad v rámci agendy mezinárodního osvojení poskytuje informace o českém právu a další všeobecné informace s agendou související. V oblasti mezinárodního osvojení má Úřad také za úkol usnadňovat a sledovat řízení o osvojení a po jeho ukončení o něm informovat příslušné orgány státní správy.

Činnost Úřadu při vlastním zprostředkování osvojení spočívá v evidenci dětí vhodných k mezinárodnímu osvojení a nalezení vhodných osvojitelů pro tyto děti.

Osvojení se zprostředkuje jen na žádost fyzické osoby, která má zájem o mezinárodní osvojení. Úřad spolupracuje při zprostředkování mezinárodních osvojení výlučně s ústředními orgány nebo pověřenými organizacemi.

V současné době probíhá zprostředkování mezinárodního osvojení převážně v případě žadatelů z ciziny o osvojení českých dětí. Ročně Úřad zprostředkuje přibližně pět desítek mezinárodních osvojení.

Proces mezinárodního osvojení je velmi složitý formální proces, jehož cílem je chránit nejlepší zájem dítěte. Úmluva stanoví základní pravidla tohoto procesu. Jeho konkrétní podmínky se přitom liší v závislosti na situaci a právních úpravách ve státech, které v konkrétním případě mezinárodní adopce spolupracují.”³⁷

Dále je v souvislosti s procesem adopce na webových stránkách uvedeno toto:

“Úřad je oprávněn zprostředkovat mezinárodní osvojení dítěte z ciziny pro žadatele z České republiky. Žadatelem o mezinárodní osvojení se může osoba stát dvěma způsoby; buď může výslovně žádat přímo o zprostředkování mezinárodního osvojení (bez předchozí snahy o osvojení dítěte z České republiky), nebo může dát souhlas k zařazení do evidence Úřadu v případě, že mu nebude zprostředkováno osvojení v České republice.

Úřad je oprávněn zprostředkovat mezinárodní osvojení pro žadatele pobývajících v České republice déle jak 1 rok.

Proces zprostředkování osvojení ze zahraničí je následující:

Žádost

Zájemci o osvojení se obracejí na obecní úřad obce s rozšířenou působností v místě svého bydliště. Mohou žádat výlučně o zprostředkování osvojení z ciziny (bez zájmu

³⁷ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. Brno: 2016 [cit. 2016-01-14]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/osvojeni/mezinarodni-osvojeni-z-ciziny/>

o zprostředkování osvojení dítěte z České republiky) nebo udělit souhlas k zařazení do evidence Úřadu v případě, že nebude zprostředkováno osvojení v České republice v zákonné lhůtě cca 3 a půl let.

Postup Úřadu

Poté, co jsou žadatelé zařazení do evidence Úřadu, začíná podle přání žadatelů proces zprostředkování mezinárodního osvojení.

Při zprostředkování vychází Úřad z údajů žadatelů o jejich zdravotním stavu, etnickém, náboženském a kulturním prostředí, jakož i z představ žadatelů o přijímaném dítěti, uvedených v Dotazníku – příloze k žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče, případně z doplňujících údajů, které žadatelé Úřadu následně sdělí. Tyto údaje by měly blíže charakterizovat schopnost žadatelů poskytnout náhradní rodinnou péči přijímanému dítěti (např. uvedením maximálního věku dítěte, uvedením míry schopnosti žadatelů přijetí dítěte se zdravotními omezeními apod.). Žadatelé musí sdělit Úřadu zemi, z níž by osvojené dítě mělo pocházet.

Zprostředkování ve státu původu dítěte

Je-li žádost přijata ústředním orgánem státu původu dítěte, žadatelé jsou zařazení do tamního seznamu vhodných budoucích adoptivních rodičů a musejí vyčkat, nežli dojde k jejich výběru pro konkrétní dítě. V tomto okamžiku jsou Úřadu postoupeny materiály týkající se dítěte, které předkládá žadatelům, a tito na jejich základě mají možnost vyjádřit se, zda si přejí v adopci pokračovat.

Pakliže ano, žadatelé zpravidla musejí vycestovat do země původu dítěte a pobývat zde po určitou dobu. Nejsou-li žádné komplikace a adopce je v zájmu dítěte, rozhodnou příslušné místní orgány o adopci nebo svěřeni dítěte do péče a žadatelé se vracejí s dítětem do České republiky.

Finalizace adopce

Dle podmínek konkrétního státu Úřad zasílá zprávy o vývoji dítěte v nové rodině a je žadatelům nápomocen při soudních a správních řízeních na území České republiky.”³⁸

V procesu mezinárodní adopce se Česká republika řídí především mezinárodními zákony a úmluvami. Co se týče vlastního českého zákonodárství a přímého vztahu k této problematice, je nutno zmínit především dva zákony a to Zákon

³⁸ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. Brno: 2016 [cit. 2016-01-14]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/osvojeni/mezinarodni-osvojeni-z-ciziny/>

č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o rodině se konkrétně věnuje rodičovské odpovědnosti. Vymezuje také práva dítěte na tělesný, rozumový, citový a mravní vývoj, na ochranu důstojnosti. Toto však zaznívá také v mezinárodních úmluvách. Důležitou částí je určení, že dítě schopné vyjadřovat

se k záležitostem, které se ho bezprostředně týkají, musí být bráno se svým názorem v potaz při rozhodování. V hlavě druhé je uvedeno, že osvojení může být opravdu schváleno pouze v případě, pokud je skutečně v nejlepším zájmu a ku prospěchu dítěte i společnosti.

Zákon o sociálně právní ochraně dětí, jak je vymezeno již v názvu, chrání blaho a zájmy dítěte a to především v případě, že rodiče své povinnosti řádně neplní. Tento zákon však myslí také na ochranu společnosti před dítětem, které nevede mravný život a nějakým způsobem narušuje či ohrožuje soužití s ostatními.

Nalezneme zde také podrobný popis procesu osvojení včetně informací, které jsou orgány povinny požadovat za předpokladu, že musejí rozhodnout či posoudit vhodnost osvojení.

Co se obecných pravidel adopce týče, v České republice je povoleno adoptovat dítě jak jednotlivcům, tak jako společné dítě adoptované manželským párem. Pro páry stejného pohlaví není adopce povolena.

Mezinárodní adopce je možná v případech, že se pro dítě v prvních šesti měsících nepodařilo najít vhodného osvojitele v rámci České republiky. Na straně zájemce o adopci je možné být zařazen do evidence pouze v případě, že se pro něj během tří let od podání žádosti nepodařilo najít vhodné dítě.

V souvislosti s Českou republikou a mezinárodní adopcí statistiky jasně dokazují, že se v 95% jedná pouze o adopce z České republiky. V České republice nejsou mezinárodní adopce prováděny v takové míře, jako je tomu v jiných evropských státech nebo USA, kam přijde více než polovina všech mezinárodně adoptovaných dětí. Přesto s nárůstem zájmu narůstá také potřeba legislativních úprav.

9 Etická rovina mezirasové adopce

Z toho, co zde bylo až doposud zmíněno je více než zřejmé, že adopce není pouze právní proces vedoucí k jasnému cíli. Adopce má mnohdy hluboký kulturní podtext, propojuje různé zájmy mnoha stran, týká se morálních hodnot, dotýká se i lidských práv, rasismu a bohužel se dotýká i obchodu s dětmi či snahy neoprávněného či podvodného převýdělku. Kolem adopcí se tedy točí spousta velmi klíčových otázek právních, společenských, kulturních, morálních i etických.

Otázka rasy dítěte také patří mezi ty hlavní, které plní diskuzní fóra odborné i laické veřejnosti. Ne každý chce žít v okolí rodiny s rasově odlišným dítětem. Ne každá adoptivní rodina je ochotna přijmout rasově odlišné dítě. Ne každá rodina, která toto dítě ochotna přijmout je, si dokáže představit důsledky, které z tohoto rozhodnutí plynou. Po příchodu takového dítěte se totiž rodina stává naprosto jinou, novou, mezikulturní a mezirasovou rodinou, která se musí přizpůsobit zcela novým situacím. To samozřejmě přináší rodině další velká, dosud nepoznaná témata. Téma diskriminace, rasismu, hledání vlastní identity dítěte, hledání nové kultury na jiném kontinentě. Ať si to rodina zpočátku připouští nebo ne, bude se muset také smířit s odmítavými postoji okolí, s nepřijetím, odsouzením, bude muset čelit negativním komentářům, všudypřítomným a stále stejným otázkám. Zatímco u vlastních bílých dětí je ve většině případů jasné, že dítě začne chodit do nejbližší školy, u tohoto dítěte to tak zřejmé a jasné být nemusí. Rodiče začnou i jinak přemýšlet nad tím, kam pojedou na dovolenou, ve věku dospívání kam a zda dítě pustí ven v pozdních večerních hodinách. Přijdou otázky týkající se hledání partnera a přijetí dítěte rodinou partnera.

Tlak okolí a společnosti je velký. Bezesporu existují rodiny, které jsou schopny přijmout tento nový fakt jako neoddělitelnou součást jejich nové životní kapitoly a přestanou brát na okolí ohledy, obrní se a fungují po svém. Dokáží to ale všichni zájemci o adopci afrických dětí?

Jistě každý z nás chápe, že navzdory dobrému počátečnímu úmyslu pomoci opuštěnému dítěti z chudé africké země, se každodenní realita může proměnit v nepříjemné hledání, tápání, pochyby a strach.

Vrátíme-li se na začátek, je na místě položit si pár základních a zcela zásadních otázek. Máme vůbec právo rozhodovat, zda vystavit dítě takovému tlaku a tak zásadní změně? Máme právo přivést takto odlišné dítě do takto rozdílné společnosti a kultury? Jak si můžeme být jisti, že tato adopce je opravdu v nejlepším zájmu dítěte?

Jak se africké černošské dítě bude cítit v české bílé rodině a společnosti, která je všeobecně naladěna spíše proti přijímání nových kultur?

Není rasistické již to, že o tématu takto uvažujeme, když zde na druhou stranu existuje právo, které zakazuje v rámci potlačení diskriminace brát rasu jakkoli na zřetel? Ve Velké Británii rodiny, které ve své žádosti o adopci specifikují požadavek rasy, jsou automaticky vyřazeni ze seznamu jako nevhodní. O rase se v této zemi musí veřejně zcela mlčet a nesmí se původ člověka jakkoli zmínit. Do jaké míry a zda vůbec, tedy máme brát rasu, kulturu a původ dítěte na vědomí? A budeme-li, je vůbec šance posunout se v xenofobním ladění společnosti dál?

Nelze zavírat oči nad faktem, že tento druh adopce ovlivní každého člena této adopční triády. Adoptované dítě, které toto rozhodnutí ovlivní velmi osobně a konkrétně, protože je to právě dítě, které se bude muset možná nejvíce přizpůsobovat všemu novému – nové, zaběhnuté rodině, nové společnosti, nové barvě pleti, novému jazyku, novému jídlu, novému podnebí, novým zvyklostem, novému pocitu nepřijetí kvůli barvě, “okukování” okolí kvůli exotickému vzhledu. Ovlivní to i biologické rodiče v případě, že se stali oběťmi mašinerie mezinárodních adopcí za účelem zisku. Vliv má i na adoptivní rodiče, jejichž úloha je v tomto případě mírně řečeno netradiční. Mohou být ve svém okolí jediní, kteří přijali takové dítě, nemohou tedy s nikým sdílet své pocity a zkušenosti. Jak se cítí jako ti, kteří se stali adoptivními rodiči afrického dítěte, jak přijímají oni sami svoji roli a jak ji přijímá jejich okolí?

9.1 Rasa, kultura, původ

Nejpalčivější otázkou je v našem případě tedy otázka rasy, kultury a původu dítěte. Jakou roli hraje v adopci rasa a původ? Abychom pochopili podstatu problému, je třeba si v první řadě vydefinovat jednotlivé termíny. Jsou termíny “rasa” a “kultura” synonymem slova “národnostní příslušnosti”? A jak na druhou stranu národnostní původ souvisí s “rasou” a “kulturou”?

V literatuře jsou všechny tyto pojmy hojně používány v různém odlišném kontextu. Obecně se dá říci, že si lidé vytvořili tyto kategorizace jako obecné označení něčeho, co je vizuálně zřejmé a co jednotlivé skupiny od sebe odlišuje.

Kultura je mohovýznamový, specificky lidský způsob činnosti individuí shromažďovaný, uchovávaný, utvářený a předávaný společností na základě společenské praxe. Je to souhrn duchovních a materiálních hodnot tvořených a vytvářených lidstvem v

celé jeho historii. Edward Burnett Taylor (1832 – 1917) ve své práci *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom* kulturu definoval jako „(...) komplexní celek, který zahrnuje poznání, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčejy, jež si člověk osvojil jako člen společnosti“.³⁹ Původní hodnotící význam pojmu kultura byl zásadním způsobem rozšířen tak, aby sloužil k označení veškeré sféry lidských nadbiologických věcí a jevů typických pouze pro člověka. Studium kultury není tedy již omezeno pouze na oblast pozitivních hodnot, které kultivují a humanizují člověka, ale zahrnuje třídu všech produktů lidské činnosti, jejichž prostřednictvím se člověk adaptoval na vnější prostředí.

Etnická skupina je skupina lidí historicky stejného původu, jazyka a zvláštních kulturních znaků. Členové takové skupiny mají povědomí o své odlišnosti od ostatních a pocit jakési soudržnosti s ostatními členy.⁴⁰

Etnikum je skupina lidí, která má stejnou etnicitu a etnickou (národnostní) příslušnost. Etnikum je pojem širší než národ. Součástí je jazyk, teritorium, hodnotový systém a některé kulturní prvky.

Etnicita je pojem označující vzájemně provázaný systém kulturních, rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historie a představ o společném původu, což v interakci formuje etnické vědomí člověka, jeho etnickou identitu a orientaci. Vzhledem k prolínání různých kritérií je definice etnicity velmi komplikovaná a je dána nejen tím, jak se dotyčný sám identifikuje, ale také tím, jak je hodnocen okolím.⁴¹

Rasa je označení historicky vzniklé skupiny lidí lišící se od jiné různými typickými znaky, zejména barvou pleti, vlasů a tvarem lebky.⁴²

Mluvíme-li o ugandských dětech, je třeba si uvědomit, že společnost této země žije na základě kmenového uspořádání a příslušnosti člověka k určitému kmenu.

Kmen je tedy definován jako forma sociální organizace spočívající v seskupení rodinných skupin s příbuznou řečí a kulturou, ekonomicky většinou založena na pěstitelství nebo pastevectví. Kmen má společné jméno, většinou teritorium a určitou

³⁹ TAYLOR, E.B.: *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom*. Cambridge university press. New York. 2010. s. 316

⁴⁰ REJMAN, L.: *Slovník cizích slov*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1966.

⁴¹ SOUKUP, V.: *Dějiny antropologie. Encyklopedický přehled dějin fyzické antropologie, paleoantropologie, sociální a kulturní antropologie*. Praha: Karolinum UK, 2004.

⁴² PROCHÁZKA, V. A KOL.: *Příruční slovník naučný, I. Díl*. Praha. Nakladatelství Československé Akademie Věd. 1962.

formu sounáležitosti a soudržnosti mezi členy. Kmen postrádá centralizovaná pravidla řízení. Funguje na základě zavedených tradic a zvyklostí.⁴³

9.2 Role rasy – pro a proti

Z českého prostředí vidíme, jaký vliv může mít v procesu adopce rasa. Tato prvotní informace o dítěti může zcela zhatit jeho šance na umístění do náhradní rodinné péče. O děti romského původu čekající v ústavěch na umístění není mezi adoptivními či pěstounskými rodinami velký zájem a proto jsou nabízeny k mezinárodní adopci. Jaká by teda měla být role mezinárodních adopcí s ohledem na potřeby a nejlepší zájmy dětí? Mají zprostředkovatelé adopce, adoptivní rodiče a stát, který dítě přijímá, povinnost vůči rase, kultuře či původu dítěte? Co s nárůstem počtu dětí mezirasově a mezinárodně adoptovaných ukazuje praxe a průzkumy?

Na toto téma bylo zpracováno mnoho studií, které si však navzájem protiřečí. Některé poukazují na to, že děti, které byly mezinárodně adoptované, jsou vystaveny velkému riziku při procesu přizpůsobování se. Jiné tvrdí, že tyto obtíže se týkají pouze období bezprostředně po příjezdu do nové země nebo určitého věku. Další skupina studií porovnávala děti adoptované a neadoptované a neshledala mezi těmito dvěma skupinami žádný rozdíl.⁴⁴

Prozatím žádné dostupné studie či průzkumy jasně nepotvrdily, že dítě vyrůstající v odlišném kulturním prostředí je jakkoli nezvratně poškozené nebo že by taková adopce zapříčinila nějakou psychickou újmu.

Rozdílnost ve studiích může být zapříčiněna různými metodami sběru a vyhodnocování dat, rozdílně zvolenými zeměmi, ve kterých byly výzkumy prováděny a také věkem dětí a rozdílnými zeměmi jejich původu. Například dítě pocházející z asijských zemí nebo zemí východní Evropy či Ruska bude při svém adaptačním procesu v České republice procházet jinými fázemi a situacemi než dítě z některé z afrických zemí. V našem případě se tedy zaměříme pouze na "černošské" dítě adoptované "bělošskou" rodinou. Pouze malé procento studií se věnuje právě této formě adopce.

I když je v procesu adopce důležité zohlednit mnoho různých stupňů priorit a perspektiv, pojďme se podívat na dva rozdílné protipóly názorů. Jeden postoj ignoruje

⁴³ JANDOUREK, J.: *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001.

⁴⁴ DONALDSON, E. B.: *Adoption and Ethics*. Washington DC: CWLA, 2000. s. 110

rasu jako něco, co je v procesu adopce nepodstatné a je tedy vůči rase a barvě pleti slepý. Druhý protipolní postoj zastává názor, že rasa je zásadní a mělo by se na ni při umístování dítěte přihlížet především. Ve skutečnosti jsou oba tyto póly extrémní. Rozdíly v argumentaci každého konce této protipolní křivky nás možná dovede k zamyšlení, jak schopnost argumentace vede ke konfliktům. V jejich nejhlubší rovině se jedná o konflikty etické.⁴⁵

Ti, co berou rasu jako něco nepodstatného při rozhodování o adopci, ve jménu hesla “all you need is love” věří, že stabilní domácí prostředí a milující rodina je pro dětský vývoj v jeho nejlepším zájmu. Z toho ale v důsledku vyplývá, že bílí rodiče černošských dětí nepotřebují žádnou větší přípravu či vedení. Vychází z dlouhodobých integračních filozofií, které kladou důraz na rovnost a minimalizaci rasové myšlenky a s adopcí související sociální chování. Bílí rodiče věří tomu, že pokud budou dítě brát tak, že k nim vždycky patřilo a začlenění ho do vlastního prostředí a komunity, nic mu nebude připomínat okolnosti jeho příchodu do rodiny a snáze se zcela začlení.

Oproti tomu opačný názor, pro nějž je rasa prioritou, trvá na umístění dětí do rasově a kulturně stejného zázemí. Základním argumentem je, že takové umístění pozitivně zvyšuje jejich rasovou identitu i zvládání toho, jak čelit rasismu ve společnosti. Existuje dokonce Národní asociace černošských sociálních pracovníků (NABSW), která vznikla již začátkem roku 1972 v USA jako reakce na postupy obcházející rasové problémy. V jejichž písemném prohlášení asociace otevřeně razí své námitky proti umístění černošských dětí do bílých adoptivních rodin. Tvrdí, že postavení černošských dětí patřících do černošské rodiny je nedotknutelné a to jak v souvislosti s rasou, tak kulturou, fyzickým vzhledem či mentalitou. Tvrdí, že bílá rodina je nikdy nepřipraví na diskriminaci okolí vůči jejich rase, protože se nikdy zcela nevžije do jejich pocitů či role. Dodávají také, že mezirasová adopce slouží spíše než nejlepším zájmům dítěte, zájmům adoptivních rodičů. Dále upozorňují na to, že černošské děti z takové rodiny jsou nazývány jako “bíločerné” nebo “dvou-rasové” jako by bělost byla přidaná hodnota a kvalita, která se dá adopcí pochytit. Kritici dále tvrdí, že dítě bude vystaveno stigmatu adoptovaného dítěte, protože narozdíl od adopcí stejné rasy se nebude moci rozhodnout, zda a komu o svém původu poví. Každý na první pohled vidí, že je adoptované a vyrůstá v rodině, která není jeho biologická. Stigmat vůči adoptovaným dětem, jejich

⁴⁵ J. F. SMITH: *Analyzing Ethical Conflict in the Transracial Adoption Debate: Three conflicts involving community*. London: Hypadia 11. 1996. s. 85

biologickým rodinám stejně jako zcela mylných představ o afrických zemích je celá řada. Jediný způsob, jak se dítě může vyhnout stigmatu adoptovaného, je vymanit se z přítomnosti jeho adoptivní rodiny. To, že se dítě začne stranit své rodině a pokusí se vytvořit si svůj vlastní, neadoptivní prostor přináší opět další a další krizová místa v mezilidských vztazích i samotném životě dítěte.

Ti, kteří jsou zásadně proti mezinárodním adopcím proto tvrdí, že deprivace, která z takového umístění pro dítě plyne, způsobuje dítěti nezvratné poškození. Kritici mezinárodních adopcí například na otázku, zda základní potřeby dítěte mohou být naplněny mimo jejich původní kulturu odpovídají: “jakou výhodu nabízí západní společnost tím, že nabízí deprivaci dítěte nejen v době jeho vývoje, ale po zbytek jejich života? Co se stane s rasově odlišným dítětem v majoritní bílé společnosti až vyroste? Je žádoucí vliv rasistického prostředí, do kterého se dítě pokouší začlenit na úkor své etnické identity a dědictví?”

Snažit se vybalancovat tyto dva extrémní postoje vůči mezirasové adopci s realitou práva, sociální praxe, hodnot a postojů se vždy znovu vrátí na začátek, kterým jsou nenaplněné základní potřeby dětí a důležitost stabilního a milujícího domova, díky kterému by měly děti alespoň šanci na vzdělání či úspěch ve škole, mezilidské vztahy nebo rozvoj vedoucí k vyrovnané dospělosti. Černošské děti budou i nadále umísťovány do bílých rodin a jejich bílí rodiče se budou tedy neustále učit být si vědom své bělošské výsady, stejně tak diskriminace světa a to velmi citlivě a dennodenně. Dokonce i lidé, kteří jsou vysoce vzdělaní v otázkách rasy, postrádají citlivost týkající se pocitů být rasově odlišný v majoritní společnosti.⁴⁶

Obě skupiny se shodují na tom, že pro hledání vlastní identity dítě potřebuje vazby na svoji rasu či kulturu. V tom jsou zajedno s legislativou, která jak na straně Ugandy, tak na straně České republiky, bere mezinárodní adopci jako poslední z nabízených možností. Je pochopitelné, že pro dítě je nejideálnější zůstat ve své biologické rodině, popřípadě adoptivní rodině ze stejné země.

Musíme ale připustit, že jsou roviny nadřazené rase či kultuře a to, že v rozvojových zemích žije vysoký počet dětí, pro které je mezinárodní adopce jedinou šancí na zachování jejich ochrany, psychického i fyzického zdraví a života ve stabilní rodině. V případě ugandských dětí není nadnesené tvrdit, že mezinárodní adopce může

⁴⁶ JACOBSON, C. NIELSEN, L. HARDEMAN, A.: *Family trends and transracial adoption in the United States*. New York: Adoption Quarterly, 2012. s. 308

být pro mnohé otázkou přežití. Dá se vůbec potřeba rasové či kulturní identity dát na druhou miskou vah před naplněním základních biologických potřeb dítěte zaručujících jeho přežití, navíc v milujícím rodinném prostředí? Není možné prostřednictvím mezinárodní adopce pokrýt oba tyto okruhy potřeb?

Faktem je, že tisíce bílých rodičů touží po adopci a tisíce černošských dětí čeká na to být adoptované. Pokud bychom se opravdu omezili pouze na rovnici černošského dítěte umístěného do černošské rodiny, uzavřeli bychom tím možnost tisícům dalších dětí vyrůstat v milující rodině. Podíváme-li se na statistiky, které máme k dispozici, pouze v Ugandě upozorňují na alarmující počet sirotků, kterým se nedostává ani základní péče. Černošských rodin toužících po adopci těchto dětí je minimum. Navíc konkrétně v Ugandě, i když drtivá většina rodin má v péči některé opuštěné či osiřelé dítě, se často rodiny starají také o potomky široké skupiny příbuzných. Ani tato skutečnost však nesnižuje uveřejněné počty dětí, o které se nemá kdo postarat. Počet dětí, které péči potřebují, bude pravděpodobně vždy větší než počet rodin, které jsou schopny je přijmout. Mezinárodní adopce je pro ně proto jediným schůdným řešením.

9.3 Pro a proti z perspektivy rodičů a okolí rodiny

Při zamýšlení se nad důsledky mezirasové adopce je dobré dívat se na téma z širší perspektivy. Ne tedy pouze na to, jaký vliv má tento počín na adoptované dítě, ale také jak to ovlivní rodiče, jejich okolí či společnost.

Prostřednictvím mezinárodních adopcí přichází do České republiky další nova kultura. Není tajemstvím, že česká společnost je vůči novotám tohoto typu řekněme podezřívavá. Předsudky zde jistě hrají velkou roli. Celkové naladění společnosti má vliv na četnost nepříjemných situací vůči rodině a rasově odlišnému dítěti. Ideálně by tyto adopce tak mohly zmírnit společenské rasové napětí. Dokázaly by, že černí a bílí lidé se mohou milovat a mohou fungovat pohromadě. Sociální kontakt okolí s konkrétním příběhem a pozitivní zkušeností může mnohé v jejich postoji změnit. Nedostatek osobního kontaktu a pozitivní zkušenosti je podle mnoha profesionálů pravým zdrojem rasismu. Pomáhá tedy zjištění, že i lidé jiné rasy mají své hodnoty, zkušenosti či strachy. Teorie sociálního kontaktu tak tvrdí, že právě tato zkušenost mění společenské postoje.

Gordon Allport, jeden z prvních, který představil hypotézu sociálního kontaktu, zpracoval tři podmínky, za kterých je možné změnit předsudky a negativní postoje. První podmínkou je, aby členové majoritní i minoritní skupiny byli na stejné

úrovni. Druhá podmínka říká, že obě skupiny musejí vnímat vzájemný kontakt jako obohacující, bez pocitu ohrožení. Třetí podmínkou je, že tento kontakt musí být dostatečně osobní, aby vedl k individualizaci.⁴⁷

Je třeba vést rodiny v otázkách rasy a kultury a vyrovnání se s reakcemi okolí. Adoptivní rodiče čeká celoživotní pouť zaměřená proti rasismu, donutí je k částečné integraci do nové kultury, která bude již navždy jejich součástí. O to výraznější tato potřeba boje za kulturu a proti rasismu bude tím, že se jich osobně dotýká. Poznají poměrně zblízka, jak se žije černošským lidem v bělošské společnosti. O to pro ně bolavější zkušenost tím, že to zažijí prostřednictvím svého dítěte. Je to celoživotní proces vzdělávání se a učení se otázkám rasy a rasismu.⁴⁸

Stát se multirasovou adoptivní rodinou se na druhou stranu může stát bohatým kulturním zážitkem. Dává to rodině příležitost otevřít nové kulturní obzory. Tím, že se rodina přirozeně snaží vytvořit pro dítě prostředí, ve kterém se bude cítit jistě, naplní domov novou hudbou, knížkami, pohádkami a filmy a díky dítěti má možnost a důvod navštěvovat akce jiného typu jako africké kulturní festivaly, seznamovat se s novými lidmi, prostřednictvím nichž by si dítě mohlo vytvořit sociální síť sobě podobnou. Přináší to do rodiny určitou pestrost.⁴⁹

Před tím, než se rodina definitivně rozhodne dítě adoptovat, měla by se připravit na pár následujících situací, které se budou až nepříjemně často opakovat. Na první pohled bude evidentní a zřejmé, že je dítě adoptované z některé z afrických zemí. Proto lidé budou klást stále stejné otázky týkající se původu dítěte a toho, jak k dítěti rodina přišla. Vyprávění bude s největší pravděpodobností uzavřeno vynesemím soudů a závěrů tazatele. Rodiče se nevyhnou věčným otázkám týkajícím se péče o vlasy dítěte, jazykové vybavenosti dítěte, oni i dítě budou muset čelit stereotypům a všeobecnému mínění, že dítě musí být zaručeně pohybově a hudebně nadané, bude dobrým atletem a bude mít talent na angličtinu a další cizí jazyky.

Toto patří mezi ty méně závažné případy, nad kterými se člověk může s trochou nadhledu pousmát. Jsou tu však další velmi závažné oblasti střetu, kterým se dítě rozhodně během svého života v majoritní společnosti nevyhne. Jendá se o různé

⁴⁷ GORDON, A.: *The nature of prejudice*, Phylon: 1980.

⁴⁸ BARTHOLET, A.: *Where do Black Children Belong?*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Law Review, 1991.

⁴⁹ HUMPHREY, M., HUMPHREY, H. *Intercountry adoption – practical experience*. 1st ed. London: Routledge, 1993.

formy rasismu, důsledkem nichž může dítě procházet velkou vnitřní krizí při hledání vlastní identity a sebe sama.

9.4 Rasismus

Rasismem jsou míněny nepřátelské pocity, postoje a chování vůči příslušníkům jiné rasy. Mohou být součástí nějaké ideologie či samostatnou ideologií a nabývat organizovaných, státem připouštěných nebo podporovaných forem. Zahrnují různé stupně a typy diskriminace a segregace.⁵⁰

Produktem takového rasismu může být rasová diskriminace, což je proces, při kterém dochází k neoprávněnému rozlišování jedinců nebo skupin na základě příslušnosti k určité rase, kultuře či náboženství, na základě něhož dochází ke znevýhodnění před ostatními skupinami. Tato diskriminace zahrnuje různé formy nevhodného zacházení.

Podstata takového rasismu tkví v nenávisti člověka k člověku, který se nějakým způsobem liší. Jde tedy o nedostatek tolerance, pochopení či porozumění. Podle českého antropologa Josefa Wolfa je rasismus výsledkem okleštělých a zjednodušených představ lidí. Ve svém názoru jde však dále a tvrdí, že jde o výsledek tuposti a nepochopení, či hrubého materialismu nebo i náboženské či ideové zatvrzelosti. Může být produktem primitivní ideologie či polopravd a smýšlenek. V důsledku jde však vždy o ignoraci a odmítání vědeckých argumentů, zkreslování a přizpůsobování se mylným představám lidí.⁵¹

V českém provedení není rasismus nijak specifický či odlišný od projevů rasismu v kterékoli jiné zemi. V dnešní době se otevřená forma objevuje především mezi středoškolskou a učňovskou mládeží.

Ani dospělá část společnosti však nevykazuje žádné známky pozitivního přístupu k jiným rasám. Použijeme-li výsledky průzkumu provedeného studentem Masarykovy university v roce 2012, zjistíme, že ze 200 dotázaných respondentů na otázku, zda by jim vadilo žít v sousedství s některou etnickou menšinou, odpovědělo 110 respondentů že ano, vadilo. Zajímavý je také výsledek odpovědí na otázku, zda se respondent někdy setkal s diskriminací osoby na základě její barvy pleti nebo etnika.

⁵⁰ HOPKINS-BEST, M. *Toddler adoption*. 2nd ed. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012.

⁵¹ WOLF JOSEF. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. Karolinum, Praha: 2000. s. 113.

147 z 200 dotázaných se s takovou formou diskriminace již setkala. 134 respondentů si také myslí, že rasismus je aktuální problém v České republice.

Stejný výzkum však potvrzuje hlavní hypotézu, která říká, že Češi ve skutečnosti nejsou rasisté. Vycházejí pouze z vlastních negativních zkušeností. Rasismus se však v různých podobách v české společnosti vyskytuje a to především formou diskriminace.

Lze tedy nadneseně říci, že Češi obecně mají svoji specifickou povahu a smýšlení, na kterém se podepsaly historické i současné aktuální události. Dokáže si to však takto vysvětlit i adoptované dítě?

Aby bylo dítě na tyto situace do budoucna připravené, nesmí se toto téma stát v rodině tabu. Rodiče musejí být otevření a upřímní, stejně tak připraveni vytvořit si obranné mechanismy a to jak sami pro sebe, tak dítě i celou rodinu. Možná přijde chvíle, kdy se rodina bude muset přestěhovat do prostředí multikulturního tak, aby dalo dítěti možnost pozitivně se vyvíjet. Takové prostředí mu otevře příležitosti k setkávání se s dětmi cizinců.

Hlavní úlohou rodičů vůči jejich rasově odlišnému dítěti je vychovat je tak, aby se cítilo dobře samo se sebou i v prostředí, ve kterém žije. Zároveň je třeba zajistit, aby mělo schopnost bránit se proti útokům rasismu. Na to, jak ochránit dítě před pocitem, že není dostatečně dobré, že ho okolí odmítá a zavrhuje aniž by to samo nějak zapříčinilo bohužel neexistuje žádný univerzální návod.

9.5 Vlastní identita

Další oblast, kterou budou muset rodiče s adoptovaným dítětem projít a kterou u vlastních biologických dětí neřeší, je snaha dítěte najít svoji vlastní identitu, propojit se se svým původem, zjistit více o své kultuře a ujasnit si sám v sobě, kam vlastně patří, odkud pochází a kdo původně byl. Toto jsou přirozené lidské touhy a otázky každého adoptovaného dítěte. Každý potřebuje znát odpovědi, pro toto dítě je to však mnohem obtížnější a řešené jaksi na dálku. Velmi obtížné může být toto období pro rodiče, kteří si nedali tu práci, aby původ dítěte sami poznali. Pokud v dítěti od útlého dětství nepodporovali jeho hrdost k vlastnímu původu, zemi jeho původu nenavštívili nebo se sami nesnažili zjistit a pochopit co nejvíc, může to mezi rodiči a dítětem tvořit nepřekonatelnou propast. Pokud se adoptivní rodina snaží z afrického dítěte výchovou vytvořit dítě české bez toho, aby sami přijali jeho jinakost a původ, bude toto hledání

o to obtížnější a bolestivější. V takovém případě může snadno nastoupit pocit, že dítě je nevděčné, neváží si všeho, co pro ně rodiče udělali a oni mu již nejsou dost dobří.

V období hledání vlastní identity dítě prochází velmi složitým obdobím. Cítí se odmítnuté a odložené vlastní biologickou rodinou i vlastní rasou a kulturou. Může cítit že nikdy nebude patřit do té majoritní, ve které vyrůstalo, ale ani do té původní, protože ji dostatečně nezná.

Důležité je, aby dítě vyrůstalo s pozitivními pocity vůči své biologické rodině. Jeho noví rodiče si nesmějí protiřečit ani vůči jeho původu a postojům k biologické rodině, ale ani vůči rase. Proto je tak důležité být sám k sobě upřímný co se týče pocitů vůči jiné rase a lidí jiného etnika. Velmi podstatnou rodičovskou pomocí je nechat rozhodnutí na dítěti do jaké míry je pro něj jeho původ a kultura důležitá, v jaké míře se rozhodne poznávat ji i její další členy.

9.6 Osobní zkušenosti

Celá tato práce se věnuje otázce mezinárodních, ještě konkrétněji mezirasových adopcí. Zda je či není správná pro děti a jejich nové rodiče. Co na to ale říkají ti, kterých se to bezprostředně týká? Jaká je jejich osobní zkušenost? Protože Česká republika nemá s adoptí dětí z ciziny takové dlouholeté zkušenosti, inspirujme se tam, kde adopce mají dlouholetou tradici. Jedná se především o země USA a Velké Británie. Podívejme se na pár konkrétních případů, ty pak porovnáme s příklady z České republiky.

V pořadu televize BBC nazvaném The Big Questions byla jedna epizoda věnovaná diskuzím na téma mezirasové adopce, umístování rasově odlišných dětí do adoptivních rodin a hledání odpovědí na otázku, zda by měla být adopce barvoslepá. V úvodu sdílí Precious Williams svůj životní příběh černošky, která byla v pěstnounske péči bílých rodičů. Přestože byla rodinou přijímaná, vyrůstala s extrémním vnitřním konfliktem a s nenávistí sama k sobě. Nevěděla kdo je a kam patří. Měla pocit, že všichni černoši jsou pouze kriminálníci a špatní lidé. Dnes s odstupem času přiznává, že byla rasistkou vůči ostatním černošským lidem. Protože byla pouze v pěstnounske péči, podle rozhodnutí soudu měla zůstat v kontaktu se svojí biologickou rodinou. Když však její biologická matka přišla do domu, aby se s ní setkala, Precious se schovávala s křikem pod stůl a nechtěla je vidět. Pěstouni viděli, že to není v pořádku, ale neviděli v tom zásadní problém. Ona sama ale měla pocit, že bílá rodina a bílá kultura je lepší a černošská je něco, z čeho by měla mít strach a čemu by se měla vyhýbat.

Ben Douglas reaguje sdílením své naprosto protichůdné životní zkušenosti chlapce, který byl adoptovaný bílými rodiči a jedině, na čem podle něj opravdu záleží, je milující a stabilní rodina. On se cítí být členem společnosti a země, ve které vyrostl. Ke svým osmnáctým narozeninám od rodičů dostal cestu do země jeho původu, aby se podíval, odkud pochází. Byla to pro něj zajímavá zkušenost, ale pořád ji bral jako zajímavý zážitek, ze kterého se opět vrátí domů. Země, kde vyrostl, mu dala všechny příležitosti, možnost podnikat a být úspěšný. Nepocítuje, že by procházel nějakým vnitřním konfliktem nebo tápal v otázkách hledání vlastního já. Tvrzení, že by lidé měli zůstat v jejich barvě a jejich kultuře je dle jeho názoru rasistické a je to přesně ten zdroj konfliktů a nepochopení.

Derrick Campbell se staví do opozice, i když sám osobně není proti mezirasovým adoptcím. Setkal se však s dětmi, které vyrostly ve velké vnitřní krizi při hledání sebe sama jen proto, že byly špatně umístěny. Proto nesdílí stejný názor, že rodina je vše a nade vším. Vidí mezirasovou adoptci v širším kontextu a tvrdí, že dítěti se také v takto širokém kontextu musí péče dostat. Proto je podle jeho názoru nesmírně důležité hledat vhodné rodiny pro konkrétní potřeby daného dítěte, ne naopak. O dítě má jít především, ne o přání a představy rodičů. Rodiče by měli mít holistický přístup, což není vždy pravidlem, jak podle něj dokazuje první prezentovaný příběh paní Precious. Ta sama dodává, že to, že má Ben britský pas a cítí se být Britem, z něj Brita ve skutečnosti nedělá. Adoptci byl pouze nucen začlenit se a přijmout nové prostředí. Ve skutečnosti je ale stále černoš, který pochází odjinud bez ohledu na to, jak úspěšný či šťastný se v Británii cítí.

Závěrem diskuzního pořadu se slovo vrací k oficiálním hostům pořadu, konkrétně hovoří Douglas Murray, ředitel Centra sociální soudružnosti. Ten debatu shrnuje tím, že je proti všem dogmatům, konkrétně se mu přičí dogma rasy, což je podle něj pouze jiná forma rasismu. Nerozumí tomu, co znamená bílá kultura a co ta černošská. Poukazuje na to, že bělošská kultura jako samostatný prvek neexistuje stejně jako ta černošská. Je to mix mnoha, mnoha zemí a mnoha dalších kultur. Pokud existuje dítě, které potřebuje novou rodinu a čeká na to být adoptované, měli bychom slavit každý takový případ, kdy se toto podaří pro dítě zprostředkovat. Podle něj se adoptované dítě

bude cítit jiné v každém případě a vždy se bude snažit přijít na to, za jakých okolností do rodiny přišlo.⁵²

Svoji zkušenost sdílí spolu s dalšími také patnáctiletá Maddy v reportáži BuzzFeedPresents s názvem „Když nevypadáš jako tvoji rodiče“, v té říká: „...*když jsem začala chodit do školy, děti se mě začaly vyptávat, proč je moje máma jiná než já a proč má jinou barvu kůže. A já jsem nechápala, o čem to mluví... A v podstatě dodnes, kdykoli lidé zjistí, že moje rodina je bílá, reagují ve stylu '...ty ale stejně nejsi opravdová černoška...' A já si vždycky říkám, a co to jako přesně znamená? Když jsem se naposled dívala do zrcadla, tak jsem černoška byla... Je hrozně unavující to pořád dokola každému vysvětlovat. Naštěstí mi to moji rodiče vysvětlili tím nejjednodušším a podle mě nejlepším způsobem. Řekli mi, že moje máma mě milovala, jen se o mě nedokázala postarat. A oni chtěli takovou holčičku, jakou jsem byla já a měli velké štěstí, že mě našli. A bylo to, já neměla pochyby, necítila jsem se odstrčená, nechtěnná. Byl to ten nejlepší způsob a rozhodně lepší, než aby mi to poprvé řekly děti ve škole...“*

Ve stejné reportážce Cathy říká: „...*člověk má pořád pocit, že se musí s jednou z těch stran identifikovat. Že se musí rozhodnout, která z těch kultur tedy bude ta jeho. Lidé se mě pořád snaží strčit do nějaké škatule, protože jinak pak nějak nevědí, co se mnou... Ale já jsem přišla na to, že to jsou jejich škatule a já se je nemusím snažit potěšit nebo uspokojit tím, že si jednu z nich vyberu...“⁵³*

V amerických zprávách a novinách jsou neustále prezentovány nové případy adopce černošských dětí celebritymi. Co si o tom Američané ale doopravdy myslí a jaký k tomu mají postoj, tomu se věnoval publicistický pořad s názvem „A co bys dělal ty?“

Pořad měl dva díly, v obou případech se jednalo o stejný scénář. Do restaurace jsou umístěny skryté kamery a snímají setkání dvou dlouholetých kamarádek, kdy jedna z nich adoptovala rasově odlišné dítě, které na schůzku přivede. Kamarádka se hlasitě staví proti tomu. Kamery sledují reakce lidí. V prvním díle se jedná o kamarádky bílé a adopce černošské holčičky ve věku asi pěti let. V druhém případě, stejný scénář, pouze kamarádky jsou černošky a děvčátko je bílé.

⁵² BBC [online]. London: 2011 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=lzYPcOuBvZg>

⁵³ Buzz Feed Yellow [online]. New York: 2015 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=it9u_VslzTI

V prvním díle se vmísí do rozhovoru starší dáma, aby sdělila svůj názor. Sdílí americké rčení říkající, že černí ptáci by měli zůstat s černými ptáky. Ona osobně by něco takového nikdy neudělala, protože by nechtěla čelit reakcím okolí. V tomto případě je to ale již hotová věc, žena holčičku již adoptovala a proto jako dobrá kamarádka by stála při ní a snažila by se ji podpořit. Nenechala by, aby taková záležitost vstoupila do jejich přátelství.

Scénu nevydrží sledovat další postarší dáma, které se debata očividně velmi dotkla: *“... stovky lidí udělaly stejnou věc jako vy a já jsem stoprocentně při vás. Bude to problém jen v případě, že z toho problém uděláte. A měly byste si všechny uvědomit, že o tom takhle mluvíte před tou malou, která tu sedí a poslouchá to a to je podle mého názoru neuctivé...”*

Do třetice reakce opět dámy. Ta se svěřuje se svými pocity, když její dcera přišla domů s tím, že čeká dítě s černochem. Ona tuto zprávu naprosto odmítala přijmout stejně jako odmítla očekávané dítě. Dnes se za to stydí a slovo „potrat“ od té doby nevyslovila. Vnučku nazývá „andělem jejího srdce“, který přinesl do jejich života spoustu radosti. Proto radí, aby ženy nenechaly barvu kůže zasahovat a ovlivňovat jejich chování.

V druhém díle, ve kterém jsou rasy účastníků obrácené, reagují pro změnu muži. První muž zavolá manažera restaurace a poprosí ho, aby situaci vyřešil. Ženy podle jeho názoru mluví velmi necitlivě a neberou ohled na děvčátko, které to musí poslouchat. Druhý muž sdílí s adoptivní matkou svůj osobní příběh, kdy adoptoval syna z manželčina prvního vztahu. Chlapec měl tedy černošského otce, dnes je mu 35 a oni mají dvě vnučky. Adoptivní matce říká, že její dítě odedávna musí být na prvním místě a to i před jejími kamarády či ostatní rodinou. Jeho žena sleduje scénu od stolu a je dojata reakcí svého muže na danou situaci. Oba přiznávají, že společnost má stále předsudky, kterým oni sami musejí neustále čelit.⁵⁴

Také televize CNN zařadila problematiku mezirasových adopcí do svého zpravodajství. Týden po odvysílání zprávy o adopci černošského dítěte Sandrou Bullock, se rozpoutaly další ohnivé diskuze na internetu. Jeden z anonymních příspěvků říká: *„...jaká je za tím opravdová motivace a o co se to vůbec snaží? Snaží se vychovat jakousi novou zmatenou generaci černošských dětí s bělošskými hodnotami?“* Tématu se věnuje

⁵⁴BBC NEWS- What would you do? [online]. New York: 2011 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Jpqy11cezzs>

reportér Don Lemon. Do pořadu pozval Lisu Marii Rollins, expertku na mezirasové adopce a psychologku Wendy Walsh. Ptá se jich na to, co podle jejich názoru nejvíce vzbuzuje tyto bouřlivé negativní reakce.

Podle Wendy Walsh si lidé říkají, že to je nový módní trend celebrit a nejen jejich. Pořídme si černošské dítě místo nového psa. Pravda je ale taková, že pokud je někdo ochotný adoptovat cizí dítě, adopce by měla být barvoslepá a tento člověk by si neměl klást podmínky jaké dítě chce a jaké ne. Nemluvíme zde o nákupu výrobků v supermarketu, ale o adopci dětí. Poukazuje na to, že naštěstí nová mladá generace vyrůstá v jiných podmínkách, je zvyklá cestovat a žít multikulturně. Naplňuje ji to nadějí, že v budoucnu toto téma nebude problém.

Reportér Don Lemon se obrací na Lisu Marii Rollins a ptá se jí na její zkušenosti. Když dítě poprvé přijde do školy a děti se ho začnou vyptávat, žádné z nich pravděpodobně neodpoví stylem díky Bohu, že mě někdo zachránil a adoptoval. Procházejí tím, že se jim ostatní děti posmívají. Podle ní rasa je určující a spousta i vzdělaných lidí není schopna si plně uvědomit čím jejich černošské dítě musí procházet. Proto je nesmírně důležité, aby dítě mělo kontakt s vlastní komunitou a lidmi, kteří musejí čelit tomu stejnému.⁵⁵

Jak se zdá, tak ani ve společnosti, kde mezirasová adopce již není nic unikátního nebo neobvyklého, se společnost také stále tříští na dva protipolní tábory.

Dá-li se vůbec hovořit v souvislosti s adopcí o úspěchu či neúspěchu, v tom případě je poutavou ukázkou úspěšné adopce rozhovor s mladým mužem a jeho adoptivní matkou. Muž zahajuje tím, že je samozřejmě na první pohled evidentní, že se své matce nenarodil. Přesto si ale nepamatuje, že by se byl jen na chvíli na svoji mámu díval jako na adoptivní matku. Toto je pro něj obličej jeho mámy, jediné, kterou má.

Přiznává, že v období dospívání cítil, že je jiný a právě v tomto věku člověk být jiný netouží, nechce se lišit. Proto je podle něj tak nesmírně důležité, aby se dítě mělo šanci setkávat s dětmi jemu podobnými. Protože v tomto směru jeho rodiče odvedli skvělou práci, bylo pro něj jednodušší se se skutečností vyrovnat. Nepřipadal si tolik mimo kolektiv, přestože si na střední škole uvědomoval, že je jiný protože má jinou barvu kůže.

⁵⁵ CNN [online]. Atlanta: 2010 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Hud9nDAvtcM&ebc=ANyPxKrrHZ3hPDBFXqww_CO0WYeJuFoOvBKA_Z_BgssIYTIMOj84Elps16Cd3aPK6tI7JYHHaPiAPJC4vHpBFurHatCUsX6PZ5A

Adoptivní matka na to navazuje: „Když šel na univerzitu, začal chodit do divadelního černošského spolku a jednou za mnou přišel a povídá mamí, to musíš vidět. A já jsem si nebyla jistá, jestli mám přijít a hlásit se k němu, pozdravit ho, aby všichni věděli, že jsem jeho máma. Přece jen to pro něj bylo nové prostředí, ve kterém se teprve nově uváděl. Ale když jsem přišla, on byl úplně v pohodě. Objal mě a říká pojď, musíš se setkat s mým profesorem. A já v tu chvíli byla tak ráda, že je střední škola už za námi a že se s tím vším takhle skvěle vyrovnal. Tím mi ukázal, že ví, kdo je a ví kdo jsme a je s tím prostě v pohodě.“...“lidi mi říkali, že svět je plný předsudků a ty jim budeš muset čelit. Budeš se muset naučit vnímat svět barevně. A já si začala být vědoma bílého světa. Co se prezentuje v televizi, v novinách, co za lidi chodí do mého domu. A já viděla to, co před tím ne a to co to znamená být privilegovaný, což je přesně ten komfort, který vám být bělochem nabízí. Být bílý znamená mít privilegia. Být bílý znamená být normální. A stát se matkou tohoto dítěte znamenalo, že už mi není dovoleno žít dál v tomto privilegovaném bílém světě...“⁵⁶

Zkušenosti ze světa by bylo přece jen dobré porovnat s příklady z České republiky. Dvě adoptivní matky a jedna mladá ugandská žena žijící v České republice byly ochotny podělit se o svoji zkušenost.

První adoptivní matka si dceru Maombi dovezla, když jí byly tři roky. Dcera pochází z DR Konga, její biologická rodina ale žije v současné době v Ugandě, kam z bezpečnostních důvodů utekla. Díky adoptivní rodině získala Maombi nejen rodinné zázemí, ale také tři bratry. Žije spolu s novou rodinou na malém městě, kam po příjezdu začala chodit do místní školky a následně do základní školy. Shodou okolností je ve třídě s jedním z bratrů a další adoptovanou holčičkou z Ugandy. Ta přišla do České republiky až v devíti letech, proto je podle matky Maombi její adaptace mnohem obtížnější a i z její strany vůči okolí konfliktnější. Maombi ale nemá s navázáním kontaktu s ostatními dětmi či dospělými problém. Je přátelská, vstřícná, inteligentní, má smysl pro humor a češtinu ovládá dobře.

Co se jejího postoje vůči jejímu původu týče, rodina zaujala postoj otevřenosti a upřímnosti. Maombi tedy vždy věděla, že má v Africe biologickou rodinu, že je černoška a že se do Afriky pojede podívat. Okolí na její barvu pleti naráží negativně jen

⁵⁶ Adoption learning parents [online]. New York: 2009 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=LTZwUks_wFE

zřídka, většinou vnímá její přítomnost pozitivně, jako zajímavost, a rodinu za jejich čin obdivuje.

Při adaptaci a řešení jejích vlastních otázek Maombi hodně pomáhá fakt, že adoptivní máma pracuje s cizinci, Romy, různými etnickými menšinami, dostává se do vyloučených lokalit či dětských domovů, kam bere Maombi s sebou. Otázka rasy tedy v rodině není tabu stejně tak má Maombi možnosti setkávat se s dalšími lidmi či dětmi, které také nežijí v zemi, kde se narodili. Uvědomuje si tedy, že lidé z různých koutů světa žijí různým způsobem na různých místech a ona má možnost s nimi mluvit a setkávat se. Ví také, že až jednou vyroste, může se sama rozhodnout kde a jak bude chtít žít.

Další věc, která jí v její identifikaci s černošskou rasou pomohla bylo zjištění, že má v Africe své biologické sourozence, se kterými se bude moci jednou setkat. Opět tedy není žádná pochybnost o tom, kým je a odkud pochází. Rodiče byli schopni jí vše jasně a pro dítě srozumitelně vysvětlit a zároveň v ní podporovat její africký původ.

Druhé děvče bylo adoptované, když jí bylo devět let. Přijela tedy do České republiky ve věku, kdy si vše uvědomovala a kdy si pamatovala své ugandské dětství. Naučit se česky a adaptovat se v cizím prostředí pro ni tedy bylo obtížnější. Ocitla se na úplně jiné startovní čáře než Maombi, což je v porovnání s popisem obou adoptivních matek zřejmé. Kromě toho dcera paní Věry měla možnost se již do Ugandy na chvíli vrátit a opět se s příbuznými setkat. Maombi tato cesta nejen teprve čeká, navíc ji s její biologickou rodinou nespojují žádné vzpomínky z dětství, pravděpodobně nebudou mluvit ani stejným jazykem.

Paní Věra nemá pochybnosti o tom, že udělala dobře. Podle ní se adopcí životní standard její dcery zvýšil natolik, že je dcera za změnu a adopci vděčná a vzpomínky na Ugandu se snaží vytěsnit. Paní Věra zastává názor, že pokud je země původu dítěte zemí beznaděje, mezinárodní adopce je správná.

Tento názor je dobré konfrontovat s mladou ugandskou ženou, která se do České republiky před dvěma lety přivdala. Susan má tedy dostatečně dlouhou zkušenost z obou zmiňovaných zemí. Podle jejího názoru může mít člověk celé bohatství světa, které mu není nic platné, pokud vnitřně něco postrádá. Sama říká, že Uganda je sice chudá země, je to země špinavá, ale je v ní legrace, lidé jsou veselí, vstřícní a narozdíl od Čechů vítají jakoukoli kulturu.

Jí samotné se po Ugandě velmi stýská a v České republice je jí těžko. Bydlí na vsi blízko Olomouce a v širokém okolí je jediná černoška. Když se po vsi prochází a snaží se pozdravit sousedy, málokdo jí na pozdrav odpoví. Nikam nechodí, protože se o ni manžel bojí. Nepouští ji samotnou do města ani na nákupy, aby se jí něco nestalo. I manželův vlastní otec ji zpočátku odmítal přijmout do rodiny. Čeština jí také stále dělá problémy, proto se nemůže sama bránit před případnými komentáři či odhadnout nebezpečí.

Z její zkušenosti odhaduje, že adoptované děti se budou ptát po rodičích, kteří vypadají stejně a budou časem chtít žít v prostředí, ve kterém nebudou tolik vyčnívat. Podle sebe vnímá, jak se dané dítě může cítit. Pocit popisuje jako pocit odmítnutí. Ona si danou situaci dokáže ve svém věku rozumově zpracovat. Dítě ale může být po takové zkušenosti traumatizované.

9.7 Být bílý znamená být privilegovaný

Pochopit podstatu toho být či nebýt privilegovaný je velmi těžké pro ty z nás, kteří se narodili s přístupem k moci či různým zdrojům, narodili se do určité společenské úrovně, jsou tedy ti ze skupiny privilegovaných. Otázka privilegia je více viditelná pochopitelně pro ty, kteří k této skupině nepatří. Bílí lidé běžně nepřemýšlí nad tím, že by snad disponovali něčím víc, pro ně je jejich svět normální a proto si neuvědomují, že všichni v tom jejich světě nežijí. Bílý člověk nezná pocit, že by se cítil nevítaný už když vstoupí do restaurace pouze kvůli rasové odlišnosti. Za normálních okolností si od něj lidé neodsedají, nedívají se podezíravě, dámy si nedrží kabelky. Bílý člověk sebe vnímá tak, že je součástí lidské rasy. Překvapující proto může být, že i když sami sebe nevnímáme jako členy nějaké radikální skupiny či lidí s negací vůči jiným rasám, lidé tmavé pleti je tak globálně vnímají všechny. Všichni jsme potenciální problém, jsme ti s předsudky.

Příliš mnoho z nás nabývá mylný dojem, že problematiku rasismu a diskriminace nemusíme brát tak vážně. Zatímco lidé tmavé pleti pochopili nutnost být schopen přečíst systém bílých lidí, jen málo bílých lidí bylo tak blízko jim, aby pochopilo, čím musejí denně procházet. Pochopení rasismu a privilegia být bílý můžeme pro sebe brát jako unikátní cvičení. Pokud se pokusíme přiblížit nebo prožít si stejnou situaci v pozici rasově odlišného člověka, pochopíme vážnost daného tématu a pomůže nám to dívat se na věc ze zcela jiného úhlu pohledu.

Jako bílé lidi, máme tu čest a schopnost slevovat na hodnotě jedince jiné barvy pleti, jejich názory a chování. Díky velmi necitlivým komentářům je můžeme drasticky demotivovat k jakékoli snaze o lepší budoucnost. To je asi jeden z nejděsivějších aspektů tohoto privilegia, jak je schopno nadělat obrovské škody svými reakcemi a komentáři. Ať už vědomě či nevědomě.

Tím, že přijmeme rasově odlišné dítě do rodiny, budeme mít nesčetně příležitostí přiblížit se světu těchto lidí a pochopit, že život v neprivilegované skupině nemusí být vždy jednoduchý.

Závěr

Mezinárodní adopce je unikátní sociální institucí. Je to celoživotní složitá a náročná cesta. Může fungovat pouze v případě, že rodiče i děti jsou ochotny pohlížet na věci z jiné perspektivy a jiného úhlu pohledu. Přestože prvotní motivací mohou být nejlepší úmysly adoptivních rodičů, přesto však nemusejí znamenat to nejlepší pro dítě. Nejedná se pouze o soukromé rozhodnutí rodiny, rodina tím přebírá odpovědnost také za to, do jakého prostředí dítě přivede a jak je uvede.

Shrneme-li si v závěru pro a proti mezirasových adopcí, velikou první výhodou je vysoké procento dětí, které jsou volné k adopci, což rapidně zkracuje čekací lhůty. Za druhou výhodou můžeme považovat to, že mezinárodní adopce dává dítěti i jeho rodičům šanci dívat se na věci z jiné perspektivy, vidět různorodost a pestrost společnosti i kultur. Rasismus a předsudky společnosti tu stále jsou a tyto rodiny na ně budou narážet. Je to ale skvělá cesta jak ukázat dětem a ostatním, že barva kůže neříká nic o daném člověku. Dalším životním obohacením je tedy projít s dítětem cestou poznávání jeho vlastní kultury. Zjišťovat svátky, tradice, ochutnávat jídlo a chodit na kulturní akce. To vše rodině otevírá další obzory nového pohledu na svět.

Naopak důvodem proč neadoptovat dítě jiné rasy mohou být reakce přátel a širší rodiny. Nemusí to vždy nutně znamenat to, že jsou blízcí proti dítěti či proti rase. Důvod může být mnohem jednodušší jako třeba to, že starší generace něco takového pouze nechápe. Nevidí jediný důvod, proč by se člen jejich rodiny měl starat o černošské dítě, protože se s tím ve své generaci nesetkali. Také přátelé nemusejí být vždy myšlenkou nadšeni a mohou mít potřebu své postoje a názory s adoptivními rodiči sdílet.

Co adoptivní rodiče nejčastěji od jejich záměru adoptovat černošské dítě odrazuje je strach, aby dítě nemělo problém se asimilovat. Jednak do již zmíněné rodiny, jednak do širší společnosti.

V tomto případě je role rodičů totiž velice zásadní. Záleží na nich, jak zvládnou dítě připravit na otázky, které v budoucnu přijdou. Čím mladší dítě adoptují, tím snazší proces asimilace pro obě strany bude. Na druhou stranu z porovnání všech výše zmíněných zdrojů vyplynulo, že tato otázka se týká častěji dospělých než dětí. Opravdový problém to bude jedině pokud z toho problém uděláme.

Poslední bod může být vnímán jak pozitivně, tak negativně. Mezinárodní adopce je totiž na první pohled zřejmá. Negativně může rodina vnímat okukování, hodnocení, neustále stejné dotazy, na druhou stranu se může cítit výjimečná.

Nikdo asi nedokáže jednoznačně říci, zda mezirasová adopce je či není správná a zda je či není v nejlepším zájmu dítěte. Neexistují jasné zprávy dokazující, že by tento druh adopce dítě poškozoval ani zdroje, které by toto vyvrátily. Každopádně je na obou sledovaných stranách, tedy státem původu dětí i státem přijímajícím, brána jako poslední varianta pomoci dítěti k získání péče a rodinného zázemí.

Všechny prezentované zdroje se shodují na tom, že je třeba se na tento druh adopce dívat ze širšího úhlu pohledu a je nutné dítěti zprostředkovat kontakt s jeho kulturou a s dětmi jemu podobnými. Problémem by tedy mohla být jinakost dítěte, ve které by se ocitlo samo. Pokud svoji jinakost sdílí s dalšími vrstevníky, nepřipadá si tolik vyčleněné.

V názorech týkajících se mezirasových adopcí se neshodují politici, odborníci ani veřejnost. Je to pravděpodobně dáno tím, že život ani svět není černobílý, jak by se na první pohled mohlo zdát, ale že má mnoho dalších barev, které je třeba brát v úvahu, a které přinášejí do života pestrost a obohacení.

Ze svého pohledu vidím v adopci z Ugandy jedno velké úskalí a to je právní stránka věci. Adopce probíhají často nelegálně a bez profesionální kontroly výběru. To pak přináší spoustu problémů. Stres se zpětným vyřizováním dokumentů a spousta finančních nákladů navíc rozhodně nevnáší do nově se tvořící rodiny pohodu a klid. Není zde také žádná garance toho, že daná rodina je opravdu vhodná pro adopci konkrétního dítěte. Problém je, že Ugandě chybí právo. Nebo přesněji řečeno, právní systém existuje, v praxi se ho člověk jen těžko dovolává. Co se korupce týče, Uganda se stále drží mezi světovými Top 10. Pokud má člověk prostředky a ví, koho požádat, je možné vyřídit v podstatě cokoli.

Co se Ugandy jako země týče, přikláním se k názoru Susan. Ani po třech letech strávených v této zemi mi nikdy nepřišla zemí beznaděje. Navzdory všem problémům a chudobě jsou lidé této země velice přátelští, usměvaví, vstřícní a vždy pozitivně naladěni. Je až s podivem, že si nikdo v podstatě nestěžuje. Klimatické podmínky jsou také velice příjemné, země je stále zelená, všude kolem je plno zvířat a ovoce. Pokud je tedy pro děti byt' jen malá šance najít řešení v rámci jejich země, přikláněla bych se také k ní.

Seznam použitých zdrojů

A Child Voice [online]. Kampala: 2016 [cit. 2016-01-28]. Dostupné z: <http://a-childs-voice.org/what-guardianship-orders-mean-to-you-and-your-child-2/>

Adoption learning parents [online]. New York: 2009 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=LTZwUks_wFE

Alternative care for children in Uganda [online]. Kampala: 2015 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <http://www.alternative-care-uganda.org/intercountry-adoption.html>

Averting HIV and AIDS [online]. London: 2016 [cit. 2016-02-02]. Dostupné z: <http://www.avert.org/professionals/hiv-around-world/sub-saharan-africa/uganda>

BARTHOLET, A.: *Where do Black Children Belong?*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Law Review, 1991.

BBC [online]. London: 2011 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=lzYPcOuBvZg>

BBC NEWS - What would you do? [online]. New York: 2011 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Jpqy11cezzs>

Brookings [online]. Washington: 2015 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://www.brookings.edu/blogs/africa-in-focus/posts/2015/01/29-uganda-growth-inflation-lakuma-lwanga>

Bureau of consular affair, US department of state. *Intercounty adoption and imigrant visa process*. Washington: Bureau of consular affair, 2004.

Bureau of Consular Affairs – US department of state. *Haague convention states*. Washington: Bureau of consular affair, 2013.

Buzz Feed Yellow [online]. New York: 2015 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=it9u_VsIzTI

JACOBSON, C. NIELSEN, L. HARDEMAN, A.: *Family trends and transracial adoption in the United States*. New York: Adoption Quarterly, 2012.

CNN [online]. Atlanta: 2010 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Hud9nDAvtcM&ebc=ANyPxKrrHZ3hPDBFXqww_C00WYeJuFoOvBKAZ_BgsslYTIMOj84Elps16Cd3aPK6tI7JYHHaPiAPJC4vHpBFurHatCUsX6PZ5A

Country Meters [online]. Kampala: 2016 [cit. 2016-01-13]. Dostupné z: <http://countrysimeters.info/en/Uganda>

ČTK. V ČR přibývá adopcí dětí z ciziny. [online]. © 2010. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/v-cr-pribyva-adopci-deti-z-ciziny_173842.html

DAVENPORT, D. *The complete book of international adoption*. 2nd ed. New York: Broadway books, 2006. ISBN 978-0-7679-2520-4

DEPARTMENT FOR EDUCATION, *General information about intercountry adoption fees*. [online]. © 2011. Dostupné z: <http://www.education.gov.uk/childrenandyoungpeople/families/adoption/intercountryadoption/a0074455/general-information-about-intercountry-adoption-fees>

DONALDSON, E. B.: *Adoption and Ethics*. Washington DC. CWLA, 2000, ISBN 0-87868-797-

ERICHSEN, J. N. *Inside the adoption agency*. 4th ed. New York: iUniverse, 2007. ISBN 978-0-595-40206-9

GORDON, A.: *The nature of prejudice*, 1980. Phylon

HAERENS, M. *International adoptions*. 1st ed. Farmington Hills: Greenhaven Press, 2011. ISBN 9-780737-749717

HAGUE CONVENTION ON PRIVATE INTERNATIONAL LAW. *The implementation and operation of the 1993 Hague intercountry adoption convention*. [online]. © 2008 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.education.gov.uk/childrenandyoungpeople/families/adoption/intercountryadoption>

HG.ORG Legal resources [online]. Kampala: 2016 [cit. 2016-01-26]. Dostupné z: <http://www.hg.org/article.asp?id=28692>

HOPKINS-BEST, M. *Toddler adoption*. 2nd ed. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012.

HORÁKOVÁ, E. *Adopce na blízko*. 168 hodin. dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10117034229-168-hodin/211411058251127/titulky>

HOPKINS-BEST, M. *Toddler adoption*. 2nd ed. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012. ISBN 978-0-85700-613-4

HORÁKOVÁ, E. *Adopce na blízko*. [online]. © 2011 168 hodin. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/154937-ja-jsem-cernousek-ty-bilousek-o-zahranicni-adopce-je-velky-zajem/>

HUMPHREY, M., HUMPHREY, H. *Intercountry adoption – practical experience*. 1st ed. London: Routledge, 1993. ISBN 0-415-08742-2

JANDOUREK, J.: *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN: 978-80-7367-269-0

LANDA, L. *Adopce za všechny prachy*. Reportéři ČT. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/210452801240022/>

MARRE, D., BRIGGS, L. *International adoption – Global inequalities and the circulation of children*. 5th ed. New York: New York University Press, 2009. ISBN 978-0-8147-9102-8

Ministry of gender, labour and social development: *National Strategic Programme Plan of interventions for orphans and other vulnerable children 2011/12-2015/16*. Kampala: Ministry of Gender, Labour and Social Development, 2004. str. 5.

PROCHÁZKA, V. A KOL.: *Příruční slovník naučný, I. Díl*. Praha. Nakladatelství Československé Akademie Věd. 1962.

REJMAN, L.: *Slovník cizích slov*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1966.

Republic of Uganda: *National population and housing census 2014*, Kampala: Uganda Bureau of statistics, 2014. s. 48

REJMAN, L.: *Slovník cizích slov*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1966.

RILEY, M. *The state of Institutional Care in Uganda*. Kampala: Alternative Care Consultant, Ministry of gender Labour and Social Development, 2012. s. 17.

RUXTON, S. *Children in Europe*. 1st ed. London: Action for children, 1996. ISBN 0-900-984-538

SELMAN, P. *Intercountry adoption – Developments, trends and perspectives*: 1st ed. London: British agencies for adoption & fostering, 2000. ISBN 1-873868-84-7

SMITH. J. F.: *Analyzing Ethical Conflict in the Transracial Adoption Debate: Three conflicts involving community*. London: Hypadia 11. 1996

SMOLIN, M. D. *Child laundering and the Hauge convention on intercountry adoption: the future and past of intercountry adoption*. British agencies for adoption and fostering,

SOUKUP, V.: *Dějiny antropologie. Encyklopedický přehled dějin fyzické antropologie, paleoantropologie, sociální a kulturní antropologie*. Praha: Karolinum UK, 2004.

STEINBERG, G., HALL, B. *Inside transracial adoption*. Indianapolis: Perspectives Press, 2000. ISBN 0-944934-24-2

TAYLOR, E.B.: *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custo*. Cambridge university press. New York. 2010. ISBN 978-1-108-01750-3

The Economist [online]. Kampala: 2013 [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://country.eiu.com/uganda>

The republic of Uganda: *The state of Uganda population report 2014*, POPSEC, Kampala, 2014. s. 16

Uganda High Commission [online]. Kampala: 2015 [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.ugandahighcommission.com/uganda-info-center/overview-of-economy>

UnAids [online]. Kampala: 2013 [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/uganda>

Unicef [online]. Kampala: 2013 [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: http://www.unicef.org/infobycountry/uganda_statistics.html

United Nations Statistic Division: *Uganda age structure*, Kampala: Uganda Bureau of statistics, 2014. s. 25

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. Brno: 2016 [cit. 2016-01-14]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/osvojeni/mezinarodni-osvojeni-z-ciziny/>

WOLF, J.: *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. Karolinum, Praha: 2000. ISBN: 80-246-0099-4

WPR [online]. Kampala: 2015 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://worldpopulationreview.com/countries/uganda-population/>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1998, s. 5281 – 5352. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://zakony-online.cz/?s149&q149=all>

Seznam příloh

- Příloha I. Application to foster a child
- Příloha II. Prospective foster parent record
- Příloha III. Rozhovor Petra Jílková
- Příloha IV. Rozhovor Susan
- Příloha V. Rozhovor paní Věra

Příloha I.

THE REPUBLIC OF UGANDA

FORM 1

FOSTER-CARE PLACEMENTS *Rule 4*

APPLICATION TO FOSTER A CHILD

Name of Applicant _____

Married/Single _____ Age _____

Address _____

Tel. No. _____

Number of Children _____ Age _____

Employment of Applicant _____

Employment of Husband _____

Employment of Wife _____

Other sources of Income (e.g. farm) _____

Have you ever fostered a Child/Children before? (If so give particulars) _____

Reasons to foster _____

Are you willing to undertake short term fostering? _____

Names of 2 Referees and their Addresses (one shall be your local L.C 1 Chairman or Village Chief)

1. _____

2. _____

Age range _____ Sex of Child you wish to foster _____

Date _____ *Applicant's Signature* _____

Printed by Uganda Printing and Publishing Corporation

Příloha II.

THE REPUBLIC OF UGANDA

FOSTER-CARE PLACEMENTS

FORM 3

Rules 6 & 16

PROSPECTIVE FOSTER PARENT RECORD

Name of Prospective Foster Parent(s) _____
Date of birth _____ Age _____
District of Origin _____ Religion _____
Occupation _____
Marital Status of Prospective Foster Parent(s) _____
Date of Marriage _____
Is the relationship monogamous or polygamous? _____

Home Address

LC I _____
Village _____
Parish _____
Sub-County _____
County _____

Details of other people living in the home:

<i>Name</i>	<i>Relationship to Prospective Foster Parent</i>	<i>Age</i>	<i>School/Class Occupation</i>
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

Is there or has there been any serious illness/infection in the family (If any, give details)

State the income and wealth of the prospective Foster Parents. Give details of businesses and land owned by the family/person

Description of the home _____

Number of Rooms _____ Type of Toilet _____

[P.T.O

Type of Water Supply _____

Will the family/person need material support in order to start fostering? If the answer is "yes" state what will be needed?

Why does this family/person wish to foster children?

Do they understand the temporary nature of fostering? _____

Has the person/any member of the family had a serious conviction (if YES, give details and dates and state whether in your opinion it is of such seriousness as to prevent the family/person from taking on a foster placement?)

Assessment of the suitability of that family/person to foster children

Recommendation _____

What type of foster child would best benefit from this family/person? (baby, child, male, female, etc.)

Details of Foster Child/(ren) already placed with foster parents

<i>Name</i>	<i>Sex</i>	<i>Date of Placement</i>	<i>Age at date of Placement</i>	<i>Date of Termination</i>	<i>Why Terminated</i>

Details of Parents and Siblings of Foster Children if known

<i>Name of Foster Child</i>	<i>Names of Parents</i>	<i>Names of brothers/sisters of Foster Child</i>	<i>Sex</i>	<i>Age</i>	<i>Religion</i>	<i>Address</i>

Name of Supervising Officer _____

Signature _____

Address _____

Date _____

Printed by the Printing and Publishing Corporation

Příloha III.

Mirka: Vaší Maombi je devět, už je tedy v kolektivu dětí. Zajímalo by mě, jak se v kolektivu cítí, jak to vnímá a jak ji vnímají ostatní děti.

Petra: Maombi není terčem rasistických útoků. Velmi zřídka se jí stane, že někdo okomentuje v negativním směru její barvu pleti. (hele Ebolka, černá huba). Se vším se doma svěřuje nebo to ohlásí její sourozenci. Jeden z bratrů s ní chodí do stejné třídy (obranář) a ve třídě je shodou okolností adoptovaná i další holčička z Ugandy. Je dost viditelné, že záleží i na povaze dětí, jak vychází s okolím, ale dětem moc nezáleží na barvě pleti. Maombi je nekonfliktní, milá, přátelská a chytrá. Cítíme, že je spolužáky velmi oblíbená a ve škole nemá problémy (ani s dětmi, ani s pedagogy). Je v ČR od svých 3 let a mluví plynule česky. Druhá holčička přišla do ČR, když jí bylo tuším téměř 9 let. Je konfliktnější v kolektivu, tíhne mírně ke rvačkám (spíše aby na sebe upozornila), nemluví dobře česky a ve škole není příliš zdatná. Myslím, že je naprosto v jiné pozici než Maombi, má větší problémy navázat s dětmi kontakt a to i s Maombi.

V kolektivu je Maombi stydlivá, myslím, že se zde částečně odráží fakt, že si uvědomuje, že je jiná. Je ale ambiciózní a cílevědomá a je-li v kolektivu déle, dostává se často do čela a je dominantní. Je bystrá a oblíbená.

Velký vliv má na Maombi fakt, že pracuji s cizinci (Vietnamci, Afričany, Angličany aj.) a romskými menšinami. V naší rodině se tedy o barvě pleti, jiných národnostech hovoří často – denně. Častá jsou i setkání s jinými národnostmi a Maombi dostává příležitost se setkat i s lidmi stejné bravy pleti. Máme kamarády z Ugandy, Tanzanie z Keni, kteří žijí v ČR, setkáváme se také s rodiči, kteří si adoptovali děti z DR Kongo, jedna Maombinina nejlepší kamarádka je právě adoptovaná holčička, pocházející ze stejného místa z DR Kongo jako Maombi. Tato setkání považuji pro Maombinin život v ČR za stěžejní a velmi důležitá. „S holkama z Afriky,, řešíme účesy, oblečení, suchou pokožku ...jednoduše vše holčičí.

Jako rodina cítíme všichni, že je důležité, aby se Maombi také jela co nejdříve podívat do nějaké africké země, aby si uvědomila svou identitu, své kořeny a hlavně, aby viděla, že na světě jsou národnosti, kde žije více lidí s černou pletí než třeba v Evropě. Doma si z toho děláme zatím legraci a i Maombi se směje, když říkáme, že budeme někde, kde budou jenom černoši a budou na nás ukazovat, že jsme bílí.

Mirka: Taký už má určitě kolem toho plno otázek, tak by mě zajímalo, na co se ptá.

Petra: Ptá se neustále, na všechno, ale nijak zvlášť neřeší věci kolem adopce.

Mirka: Další věc je, že na rozdíl od ostatních je mezirasová adopce na první pohled zřejmá, proto si dítě nemůže vybrat, komu se s tím, že je adoptované, svěří. Stalo se jí, že musela nějak reagovat?

Petra: Lidé se nás od Maombininyho příjezdu při setkání otevřeně ptají „Tu máte adoptovanou?“

Z počátku jsem přemýšlela, jak mohou být lidé tak hloupí a přímo před ní se nás ptát (a odkud je? A jako její rodiče umřeli? apod.)

Po nějaké době jsme si zvykli všichni a přestali zatínat zuby. Vytvořili jsme si pár vtipů a legráček v rodině, aby Maombi pochopila, že nám to přijde hloupé a zároveň, aby jí to nijak neublížovalo.

Pokud se ptají samotné Maombi dnes, dokáže to celkem chladně vysvětlit. Příjemné jí to není asi tak, jako když jí lidi šahají na vlasy. Potom se u ní objeví vražedný pohled. O tom, že je adoptovaná, odkud je a jak to probíhalo mluvíme zcela otevřeně.

Mirka: A jak se vidí doma, co ostatní sourozenci?

Petra: Často jí říkáme, že tak krásný dítě bych já ani neporodila ☺ a manžel přidává, že je tak skvělá, že si ji ani nezasloužíme ☺

Naše děti nijak neřeší, že je Maombi adoptovaná, pouze pokud se shádají, tak prohlašují např. „proč jsme si tu blbou ségru adoptovali?“ Je dobré si z těchto věcí dělat legraci (platí teda u nás v rodině a směrem k Maombi, má totiž skvělý smysl pro humor). Opácím, že nechápu, proč jsem vůbec kdy rodila, že ta adopce byla tak jednoduchá a bezbolestná...

Vztah mají děti skvělý a myslím, že adopce ani barva pleti v tomto případě nehraje velkou roli, vztah je opravdu sourozenecký harmonický a pevný.

Máme 3 syny a Maombi je jediná dcera. Často mají kluci pocit, že se jí moc zastávám a nadržuji ji a já říkám, že asi trochu ano, protože je prostě jediná ženská.

Mluvíme otevřeně o porodech, adopcích, pěstounské péči, dětech bez domova, sirotcích. Zvažujeme momentálně pěstounskou péči romské holčičky a Maombi má 2 velké kamarádky Romky, které jsou v pěstounské péči v rodině, nedaleko Poličky, kde bydlíme. Věřím, že i s nimi najde, a možná už našla, společnou řeč, až bude řešit fakt, že je adoptovaná a bude se s tím vyrovnávat. Myslím, že budou kamarádky hrát klíčovou roli v dospívání.

Mirka: Hodně se řeší krize identity dětí, že vlastně neví, kam patří, jestli jsou teda Afričani nebo nejsou, jestli jsou Češi, když jsou černoši... Dětem, které jsou mezirasově adoptované, se tak nějak přičítá "bělost" jak kdyby to byla přidaná hodnota adopce. Tohle asi přichází v pozdějším věku, ale třeba jste na to už spolu narazily.

Petra: Ano, narazily. Vždycky říkáme, že Maombi je Češka jak poleno a smějeme se. Ví, že je Afričanka, silně v ní tento fakt podporujeme. Ví, proč nemůže být ve své zemi, ale ví také, že se tam pojede podívat a i přesto, že je její rodná země nebezpečná a ví, že její rodná hrouda je krásná, co v ní žije za zvířata apod. Ví, že pochází z Konga a že její

rodina utekla do Ugandy. Cítíme jako důležité, aby věděla, jaké jsou její kořeny, jak žijí lidé v její zemi, aby je mohla potkávat, aby věděla, že její původ není v ČR. To jí nedělá nijak výjimečnou na tomto světě, říkáme jí, že je na světě spousta dětí a lidí, kteří nemohou žít v zemi, kde se narodili nebo se svými rodiči, důvody zná. Je určitě těžké se s tím vyrovnat a určitě přijde a to asi hlavně v pubertě fáze, kdy bude identitu a adopci řešit intenzivněji. Naše rodina přistupuje k těmto citlivým věcem zcela přirozeně, ale spíš tvrději. Vždycky říkáme „Co nás nezabije nás posílí“... „ Je to tak a basta“. Maombi říkám, že na světě jsou hezké i špatné věci, že je moc fajn, že je tady teď s námi a až vyrostete, může si dělat, co se jí zachce. Třeba může žít v Africe? Ví, že jsou rodiny, a vidí je i ve škole, kde jsou děti nešťastné, rodiče je mlátí, nevěnují se jim, jsou rozvedení a děti v těchto rodinách nemají hezký život.

Sama ráda cestuji a беру Maombi často na výlety s sebou. Budu jí vždy podporovat a budu se snažit jí co nejdříve dostat do Afriky, aby si ji zažila. Svě dětství už vytěsnila, ale chci, aby věděla, kam patří, i kdyby tam nežila po zbytek svého života.

Na „bělost“ narážíme. Maombi se mi svěřila, že si někdy přála být bílá. V době, kdy jsme objevili její sestry v Africe, myslím začala chtít být už jenom černoška.

A veselé příhody? Maombi si namalovala pusy černou barvou, udělala si kolem pusy vousy, že prý je chlap. Přišla do kuchyně, sedla si ke stolu a nakrájela si na měsíčky pomeranč a začala jej jíst. Po chvilce mi ukazuje pomeranč se slovy „Mami, co to je?“ Ukousnutý pomeranč byl černý. Říkám „no to máš od těch vousů!“ začala se strašně smát že prý si myslela, že bělá.

Ve spojitosti s barvou Maombininy pleti se váže spousta veselých příhod, žádná však smutná. Maombi zatím nezažila, že by jí někdo dal silně najevo, že mu vadí barva její pleti. Pokud se děti nebo dospělí diví, je to spíše ve smyslu překvapení.

Má kolem sebe dobré kamarády, bráchy i tety a babičky. Řekla bych, že dost často se stává, že ze své výjimečné barvy pleti dokáže i vytěžit dobré věci. Vycítila, že se lidem líbí a jako správná holčička profituje (nechá si koupit sladkosti, nechá se pustit ve frontě, těší se odivu dalších holčiček když má nové copánky apod.) Bráchové někdy žárlí ☺ Ocitneme-li se mezi novými lidmi, soustředí se většina právě na Maombi, což je k vzteku.

Mirka: Podle chytrých knih je velmi důležité, aby dítě bylo v kontaktu se svojí kulturou a s lidmi ze své kultury. Do jaké míry si myslíš, že je povinností rodiče tenhle druh kontaktu zprostředkovávat a jestli třeba vy aktivně se na to nějak zaměřujete (kulturní festivaly apod.)....

(mimoходом tohle je podle mého názoru hlavní úskalí při adopci romčátek. Nikdo nerespektuje to, že pochází z jiné kultury a mají právo na kontakt s ní. Rodiče se cíleně snaží předstírat, že děti jsou bílé, když vyrostly v bílé rodině a to je pak právě ten moment, kdy děti utíkají.)

Petra: U Romů, a to i u dětí, je opravdu problém s jejich identitou. Myslím, že lidé v ČR by chtěli, aby byli jako Češi tzn. Chodili do práce, rodili málo dětí, nepobírali soc. dávky, nekradli a zda tomu tak u Čechů opravdu je, je otázka názoru. U Afrických dětí je to vnímáno jinak, je to exotika a při střetu s Afričany Češi nevidí pobírání sociálních dávek, krádeže a děti v dětských domovech.

Před Maombi jsme měli zažádáno o romskou holčičku, více jak polovina našich kamarádů nás odrazovala a můj tchán nám sdělil, že pokud si vezmeme cikánku, tak nepůjdeme přes práh. Situace se změnila a my zkusili mezinárodní adopci. Když vše klaplo, oznámili jsme rodině a kamarádům, že naše holčička bude o chlup tmavší a z větší dálky. Kamarádi i rodina nás začali obdivovat, chovali k nám obrovský respekt, jak jsem úžasný, že jsme zachránili dítě z chudé Afriky, chudáci děti tam, začali se chlubit tím, že nás znají a jak jsme úžasný. Cizí lidé nám nechávali u dveří pytle s oblečením ☺

Pár lidí se s námi chtělo začít kamarádit, někteří nás začali na ulici více zdravit. Naše město má 10 tisíc obyvatel, všichni nás tu znají jako ty, co mají tu černošku.

Lidé si mysleli, že nám stát platí, protože jsme zachránili dítě.

Těžko lidem vysvětlíte, že vás proces stál spoustu peněz, jako nové auto, a že jste vlastně původně chtěli Romskou holku, jenom ty naše úřady... a tak jste zkusili jinou zemi, ale nikdy nebyl váš cíl ani sen přivést si dítě z Afriky, protože máte jednoduše pocit, že kterémukoliv dítěti bez rodiče byste mohl být rodinou a jeho život udělat lepším. Není to důvod jezdit do Afriky a jiných zemí, děti bez rodičů je i v ČR dost a to ví i naše Maombi, která se mnou navštívila vyloučené lokality i dětské domovy.

Mirka: Je taky spousta zdrojů, kde vypovídají mámy dětí. Jedna z nich popisuje situaci, kdy měla přijít na univerzitu a představit se jako jeho máma. A nevěděla, jestli má jít a pozdravit ho, aby ho zase v novém kolektivu nevystavila stejným situacím, kterými procházel na střední... Takže ona jako máma měla různé pochybnosti, se kterýma se v sobě musela nějak vyrovnat. Máš ty nějaký?

Petra: Nemám, přijde mi to divný, nepřirozený. Maombi od malinka ví, že nejsem její biologická matka (že nemůžu porodit černý dítě). Ví, že se narodila černé mamince a protože se o ní nemohla starat, má náhradní matku, která to zvládne a to jsem já a táta. Věřím, že se s tím smíří dřív, než na univerzitě, vlastně si myslím, že už je smířená.

Mirka: Ta máma v rozhovoru mluví o tom, že do té doby, než ho adoptovala, nikdy neviděla, jak je svět bílej. Říká, že být bílý znamená být normální a být bílý taky znamená být privilegovaný. A tím, že se rozhodla adoptovat tohle dítě, už jí není dovoleno žít v tom privilegovaným světě. Je to vážně tak myslíš?

Petra: Nesouhlasím. Potkala jsem i spoustu lidí v ČR, který si adoptují nebo mají v pěstounce třeba Romský děti a všechno strašně řeší (psychology, identitu, traumata...),

ale zapomínají, že nejdůležitější je pro děcka pocit bezpečí a lásky, který nevytvoří tím, že se budou šťourat v něm a v sobě.

Pokud chci dítě, je černý, je z Afriky a já bílá, tak ho musím tak brát, podpořit ho, že je z Afriky a musím mu umět vysvětlit, proč jsem ho přivezla sem.

Naučit ho být hrdý na to, že je černý a že je z Afriky, to samé u romáků, často se nic takového neděje. A hlavně moc nešťourat, to děcka drtí. Myslím, že adoptované děti mají rády jasno a pravdu, protože pochybnosti, které je šírají a vše s čím se vyrovnávají, jim do začátku života úplně stačí. Je fajn, když mají rodiče a sourozence, kteří je nenechají na pochybách, nepitvají zbytečné věci a prostě jedou dopředu společně.

Nejsem zastávce přílišného rozebírání. Je určitá mez, přes kterou bych nešla. Rozhovor y na tomto kanále mi přijdou občas o tom, že si tito lidé nevyřešili sebe, než do takové věci šli.

Mirka: ... tak jsme přešly od vnímání situace dětma až k vnímání situace ze strany mámy... poslední člen triády je okolí, společnost, širší rodina...

Petra: Jak jsem psala. Okolí, širší rodina...spíše pozitivní vnímání. V očích lidí jsme hrdiny, kteří zachránili dítě z chudé Afriky a stát by nám měl za takto velkolepý čin platit ☺

Mirka: Mění se nějak reakce lidí vzhledem k aktuální situaci a dění v Evropě? Dá se nějak porovnat vliv zpráv na celkový ladění společnosti vůči jiným rasám?

Petra: Pokud máš na mysli uprchlíky, nevnímám, že by se něco vůči Maombi v našem okolí měnilo, ale dlouhodobě vnímám v ČR situaci a toleranci vůči jiným národům jako špatnou, jenom teď je více vidět a slyšet.

Mirka: Co učitelky ve školce, ve škole, co okolí obecně?

Petra: Obecně vždy velmi dobré. Nikdy jsme neměli jediný problém, ani zprávu od učitelky, že by ve škole děti byly na Maombi zlé. Ve škole ji chválí, ve školce byla velmi oblíbená a velmi dobře je všude začleněna do kolektivu.

Příloha IV.

Mirka: Hi Susan, thank you for your time with this interview. Because you are Ugandan living in the Czech Republic, you have experience from both countries. That is why you can imagine better than anyone else how the child can feel or what situations the child has to go through only because we decided to place them to adoptive family. Czech Republic is not a country, we all know it, that would welcome new cultures or people from different race.

Susan: Alright. I would say if a child is adopted when young, I mean a baby it can be good because the baby will grow up learning the Czech traditions and language and it will be easier. The problem will only arise when this baby sees no one else with the same colour as his or hers. When the baby grows, more questions will come in?

Mirka: the thing is, that for example in my village, the child would be the only one, even in the close town, no one like that and I would guess the same situation would be in most places. (if we do not talk about Prague or Brno)

Mirka: are you the only one in the village you stay in now? You stay in village close to Olomouc, right?

Susan: Yeah. I feel like that

Mirka: what were the reactions when you reached?

Susan: Am the only one but I am old enough to understand but that young kid. It will take time to understand.

Mirka: that is what. When the child has to go through everyday reality, questions, prejudice, probably will not be able to answer, yeah, I am adopted, thanks God someone saved me...

Susan: I felt alone and lost. It is not easy having everyone staring at you

Mirka: true...

Susan: I wanted to go back home

Susan: Coz the culture is totally different.

Mirka: true...

Mirka: and now imagine, that you have no home to go back. Everyone is staring at you, passing comments etc. and this is the only environment you know and you have to fit in.

Susan: I think there might be some psychological?? Could be trauma or??? I don't know which word to use.

Mirka: it is called identity crisis.

Mirka: so you can imagine that the child can go through the trauma?

Susan: Yes she or he can.

Susan: Remember he gets to know these are not my real parents. So where are my real parents who look like me and why did they leave me to be with these other parents or adopted parents. Where do I belong? Will be a question. He has everything but still different from others bothers him. They need real counselling.

Susan: For example in Uganda. There was a white family with 2 kids of their own then they adopted one from Uganda. When she was around 6 years, she asked them why her skin colour was different from the rest of the family. She was really withdrawn. We used to teach her in Sunday school. I can not tell how they solved it coz after they left the country.

Mirka: do you think those parents can fully understand what the child has to go through?

Mirka: and in Uganda at least she was among others and living in her own country, but if they left... do you think white parents can ever understand the Ugandan child living in majority as the only one?

Susan: I think some parents do understand but others might not. Other parents might not understand it because they think since they give the child better things than how they were their country. But this is something to do with feelings or emotions.

You can be surrounded by all the riches on earth but when inside you missing something. You know a kid will be happy to be around people that look like them. I have the same hair like my parents etc.

Mirka: thank you...

I was also watching one video with one adopted guy and his mother. You could see they are happy to have each other now, even if the boy admitted, that it was not always like that and he also felt lost.

But what she was saying was, that when she knew this child is coming, she started to be focused on the world of whites, what is presented on TV, press, what people are coming to her house and so on... and she discovered, that being white means being privileged. Being white means being normal. and the world is kind of closed to those, who are not white (for example different impression if white comes to the bank to ask for the loan and black guy)... it means they have even better access to sources, information and everything...

and she realised, that to become mother of this child means, she is not allowed to live in that privileged world anymore... Do you agree with this?

Susan: There I really don't know. That would work in Uganda. Whites are mostly looked at with that high prestige. In America mostly black people are looked at as drug dealers, law breakers etc.

Mirka: What do you think is the prestige of black people in the Czech Republic?

Susan: Hahahahaha. I don't know.

Mirka: how do people behave towards you?

Susan: I know gypsy. They scream a lot. Many kids like Africans

Susan: Some people are good but mostly coz they have come to know me that I live here. But it is hard. You greet someone and they don't respond. I know you people do not greet that much.

Mirka: well you stay in the village. in village everyone greets everyone, it is a must even if you don't know each other and even if you don't live there. That is what i was tough since I could talk

Susan: I should move to your village

Mirka: :) probably...

Susan: I also try to greet everyone especially those older than me. In my village of course.

Mirka: Do they pass comments? Can you understand the language?

Susan: Kids mostly saying black - černý

Susan: But I have not encountered bad people. I rarely go far from home alone. My husband fears. So until I know well the language then I can travel.

Mirka: I see, so you try to avoid moving alone?

Susan: I just leave Křelov to Repečin or Olomouc city

Mirka: It is bit life in isolation isn't it...

Susan: I started but after a long struggle. He never wanted me to move alone on the bus. I am getting better.

Mirka: Have you got any bad experience? Or where does his fear come from?

Susan: He has fear coz am black and some people. He calls them idiots can attack me. Coz am different. My color explains it all.

Mirka: and do you yourself fear there?

Susan: Sometimes coz I don't speak so much Czech. And some people might not help coz I'm different. So am always careful too. If you know the language, at times it is easy to blend in or defend yourself

Mirka: don't you think of coming back and live in Uganda then? Would be definitely more safe for both of you.

Susan: Yeah. Many times. I always say my country is a mess. Dirty. Poor but it is fun. And people welcome all whites

Mirka: you see, how people can live in illusion. These people here think life in europe should be their dream land and how happy and lucky we are, but truth is different. They can not imagine the struggle.

Susan: True. We need to educate africans on that. Life here is damn expensive

Mirka: for how long you have been living in CR?

Susan: This June I make 2 years. Am home sick. Now I no longer say I wanna go home so much. But the first year was not easy. I have not gone home since I came in 2014. Every time I plan to go. Something happens

Mirka: and what about his family? how did they welcome you?

Susan: His was excited. Except his father. But he is fine. He even attended wedding in Uganda

Susan: Yeah am lonely. But somehow I manage through a few friends. My Czech network of friends is expanding. Honestly I get lonely and I look left & right. And I do not know what to do

Mirka: I can imagine.

Susan: So did you get the information you need? These kids by the way feel rejected!!!!!!

Mirka: yeah, maybe some conclusion, after what you have to go through there, would you recommend interracial adoptions Uganda - Czech?

Mirka: Ou, I see, so you probably answered just now.

Susan je: Hahahaha

Mirka: so no matter what, orphan or not, better to stay at home...

Susan: Yeah. Then you have identity and belonging

Mirka: understand...Susan, thank you a lot!

Příloha V.

Reakce paní Věry Č. na položené otázky

1. Africké děti většinou pocházejí z tak nuzných a otřesných podmínek, že (dle chování mé dcery) neřeší, jsou-li adoptované nebo ne. Životní standard se jim zvedne o tolik stupňů, že jsou za nový život vděčné...pokud si pamatují podmínky v rodné zemi. Moje dcera absolutně neřeší otázku adopce, natož, aby přemýšlela, komu se svěřit či ne. To je obecně a dle mého názoru problém dospělých, ne dětí, bez ohledu na rasu. Nikdy nemluvila o tom, že by se jí někdo ptal na adopci, otázky směřují na zemi původu.

2. Zpočátku, po příchodu do rodiny si přála být bílá, což ji časem přešlo. Odpověděla jsem jí, že bílou bych ji nechtěla :-)) a vyzdvihla výhody její barvy kůže. Celkově bereme rasovou odlišnost s humorem a ona sama se naučila reagovat vtípem na případné slovní narážky. Původně reagovala spíše urážením...čili vše je o přístupu, atmosféře v rodině a o tom zlehčit situaci. Můj syn, který je ve stejném věku jako ona rasovou odlišnost nikdy moc nevnímal a neřešil...dětí mají jiné oči a pardon...to, co nás by je nikdy nenapadlo řešit.

3. Krize identity je blbost. Je a vždy bude Afričanka...lze to změnit? Lze změnit zemi původu? Moje dcera vlastní český i ugandský pas a má obojí občanství. V době, kdy je možno získat dvojí občanství a bez větších problémů cestovat, v době, kdy se svět značně promíchává, mě připadá řešit krizy identity v kontextu rasy nebo země původu nesmysl. Nikdo jí bělost nepřičítá a žádnou krizi na ní nepozorují. Ví zcela jistě, kam patří, do naší rodiny. Před měsícem jsme navštívili její příbuzenstvo v Ugandě, chovala se zde jako na návštěvě a k nám jako k rodičům. Žádná krize nenastala ani při konfrontaci s původním prostředím.

4. Svoji zemi původu vnímá jako dříve, jen si uvědomuje diametrálně odlišné životní podmínky v neprospěch rodné země. Nemám pocit, že děti řeší kontakt s kulturou, opět problém dospělých. Dříve se odmítala dívat na dokumenty nebo filmy z afrického prostředí. Patrně chtěla vytěsnit některé nepříjemné věci či vzpomínky. Dnes se dívá se zájmem a bez problémů. Na ostatní černochoy reaguje se zájmem, dříve se snažila přiblížit, navázat kontakt, paradoxně upozorňovala na barvu. Teď jsou projevy mírnější.

5. Podle mého názoru je důležité dítě neodtrhnout a snažit se v něm podporovat hrdost (přiměřenou) na zemi původu. Pokud je možnost, navštívíme "africkou" kulturní akci či teď rodnou zemi. Na druhé straně děti velmi rychle přijmou za svou cizí kulturu. Takže opět něco, co je problém dospělých.

6. Pochybnosti jsem měla pouze v otázce, zda je dobré vytrhnout téměř devítileté dítě ze země původu. Odpověď zní JE, pokud je to země beznaděje. Pochyby nemám.

7. Máma chce být důležitá :-D Já jsem privilegovaná máma černošky, lidé to vnímají velmi pozitivně. Spíš se setkávám s respektem.

8. Okolí, společnost, širší rodina...no problem

9. Moje dcera není uprchlík, nejsme islámští teroristé a žijeme víceméně ve společensky přijatelných kolejích...nikdo se nevyjádřil, že by jedenáctileté dítě znamenalo ohrožení pro českou společnost :-)

S pozdravem

Věra Č.

Abstrakt

DOLEŽALOVÁ, M. Mezinárodní adopce dětí z Ugandy. České Budějovice 2016. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce Doc. Tomáš Machula, Ph.D., Th.D.

Klíčová slova: mezinárodní adopce, mezirasová adopce, pěstounství, poručníctví, adopce, přijímající stát, stát původu dítěte

Práce se věnuje tématu mezirasové adopce, kdy ugandské dítě žije v adoptivní české rodině. Cílem práce je zaměřit se na etickou stránku mezirasových adopcí. Pokouší se zjistit, zda je tento typ adopce opravdu v nejlepším zájmu dítěte.

První část práce podává obecné základní informace o Ugandě jako zemi původu dětí. Zmíní její historický vývoj, socio-ekonomickou situaci země, problematiku HIV/AIDS a informace týkající se osiřelých a opuštěných dětí.

Ve druhé části práce je popsán proces mezinárodní adopce jak obecně, tak na straně obou účastných států, tedy Ugandy a České republiky.

Třetí část se věnuje již zmíněné etické rovině. Do jaké míry ovlivní okolnosti mezirasové adopce další vývoj dítěte, jaký dopad má mezinárodní adopce na adoptivní rodinu i dítě samotné, jak se vyrovnávají s rasismem či diskriminací. V této části práce se vychází z průzkumů, studií a z rozhovorů s adoptivními rodiči a jejich adoptovanými dětmi.

Abstract

Intercountry adoptions from Uganda

Key words: international adoption, interracial adoption, foster care, guardianship, adoption, the receiving state, the state of origin of the child

The thesis is devoted to the issue of interracial adoption, when Ugandan child lives in the Czech adoptive family. The aim is to focus on the ethical aspect of interracial adoptions. Attempts to find out whether this type of adoption is really in the best interests of the child.

The first part of the thesis provides general background information about Uganda as a country of origin of children. Describes historical development and socio-economic situation of the country, the issue of HIV/AIDS and information about orphan and abandoned children.

The second part describes the process of international adoption, both generally and on the part of both participating countries, namely Uganda and the Czech Republic.

The third part deals with the ethical side of the adoption. Aim is to find out how the circumstances of the interracial adoption can affect the adoptive family and the future development of the child, how they cope with the racism and discrimination and questions about child's identity. This part is based on surveys, studies and interviews with adoptive parents and their adopted children.